

1848—49-IKI

ÉLMÉNYEIM

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL

A

CORNIDES-FÉLE SZEPESI
GUERRILLA-VADÁSZOK

SZEKEPLÉSÉKE

A

 SZABADSÁG-
HARCZBAN. * *

IRTA:

ID. TIRTS REZSŐ

VOLT CORNIDES-FÉLE SZEPESI GUERRILLA-HONVÉD-VADÁSZ.

KÉSMÁRK.

NYOMATOTT SAUTER PÁL KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1903.

TARTALOM.

	Oldal.
I. Az 1848-ik év örömnappjai Szepesváralján	1
II. Az 1848-ik év komolyabb időszaka Szepességen. A kassai csata	6
III. Schlick Szepességen. Guyon éjjeli harcza Iglón	10
IV. Guyon Szepesváralján	14
V. A branyiszkói csata	18
VI. A magyar és osztrák hadseregek átvonulása. Hurbanisták	23
VII. A mozgalmas napok alatt előfordult epizodok	27
VIII. Az 1849-ik évi tavasz, Beniczky Lajos Szepesváralján	34
IX. Az oroszok elleni védőharc szervezése. Guerillák	34
X. A Cornides guerilla-vadászok első hadjárata és győzelme Gölniczbányán	38
XI. Kémlejárat Eperjes felé. A radácsi összeütközés	42
XII. Vogel és Benedek elleni hadmiveletek	47
XIII. A poprádi éjjeli rajtaütés	55
XIV. A tótfalusi ütközet	59
XV. A galicziai határon. Első kozákok	65
XVI. A keresztes háború kihirdetése. Oroszok betörése Árvába és Liptóba	74
XVII. A kozákok rajtunkütése. Elfogatásom	79
XVIII. Fogságban Krakón és Olmüczön	85
XIX. A fogságból haza	95
XX. A szabadságharc vége és következményei	102

Előszó.

Az 1848/49-iki eseményeket és szabadságharcunk történetét főbb vonásaiban, valamint azon nagy idők jelesebb alakjait több kiváló író megismertette már velünk, de sok igen érdekes részletet még mai napig is homály főd; pedig ezek megismertetése kívánatos volna egyrészt, hogy utódainkat még inkább hazaszeretetre, áldozatkészségre buzdítsák, másrészt, hogy a későbbi történetíróknak becses adatokat szolgáltatassanak.

Szerencsés azon vidék, mely valamely buzgó íróat nevezhet fiának, mert ez szülőföldjének az akkori idők részletes eseményeit is hozza nyilvánosságra, de az én szülőföldemnek még ilyen fia nem akad. Szepességről csak annyit tud az ország, hogy ott a Magas Tátra alján hazafias érzelmű németek laknak, kik mindég és főleg az 1848/49-iki mozgalmas időkben kitűntek, de hogy mit lettek, miben tűntek ki, erről vajmi keveset irtak még.

Ezen szerény művemmel szeretném ezt a hiányt legalább némileg pótolni és azt elérni, hogy azon rokonszenv, melylyel a hazafias közönség földieim iránt mindég viseltetett, még inkább fokozódjék.

Különösen azt akarom elbeszélni, hogy mit mivelt az a szepesi guerilla-vadászcsoapat, mely többnyire gyerkőczökből állt és melyről csak Görgei István emlékszik meg jeles művében, mikor a guerilla-csapatok katonai értékét gáncsolva, kivételt tesz a »derék szepesi guerilla-vadászok«-nál, valamint Bayer honvédszázados katonai művé-

ben, melyben a poprádi rajtaütést említi fel, de Cornides helyett tévesen »Kornidesz«-nek írja őrnagyunk nevét. Végre Gelich Rikárd is jeles művében dicsérőleg de röviden emlékszik meg a szepesi vadászokról.

Vártam, hogy valamely hivatottabb bajtársam meg fogja ragadni a tollat ennek megírására, mert az én szereplésem ebben a vadászcsapatban úgyszólván alárendelt volt annyiban, hogy én annak történetében csak altiszti minőségben vettem részt és csak 1849. június 15-ig, a midőn a kozákok elfogtak.

De mivel sajnálnám mindazt magammal sirba vinni, a mit én részint a cselekvés, részint fogságom ideje alatt tapasztaltam és megéltem, azért eltökéltem magamat, azt gyengeségemhez képest leírni és a nyilvánosságnak átadni oly tudatban, hogy a mit itt közlöm, az teljes hitelességgel bír, mert még most is megvan az a jegyzet, melyet én a szabadságharczban magammal hordtam és melyből én még az 1849-ik év végén élményeimet összeállítottam német anyanyelvemben.

Jelen kis művem tehát teljes hitelességgel bír, világot vet a szepességi 1848 49-iki hazafias szellemre, áldozatkészségre és részben akkori eseményekre, valamint Cornides őrnagy és vadászainak tetteire, melyek oly nagyon hasonlítanak a burok annyira megbámult hadviseléséhez.

A szerző.

I.

Az 1848-iki év örömnappjai Szepesváralján.

A 47/48-ik évi országgyűlési tárgyalások mindig több és több érdeklődést költöttek az országban. A nem magyar ajkú lakosok nagyjában némi közönyösséggel fogadták azokat, de a szepességi németek jó hazafiak maradtak és már az országgyűlési vitatkozások alatt egekig magasztalták Kossuthot, különösen akkor, mikor azt mondta, hogy hazánknak minden egyes lakosa, bármely anyanyelvű legyen is, éppen oly magyar, mint akár Árpád egyenes ivadéka, mert mi mindnyájan e szép hazában a Kárpátoktól az Adriáig, a Lajtától a román határig csak egy politikai nemzetet, a magyart képezzük.

A legnagyobb feszültséggel követtük az európai eseményeket és a magyar országgyűlés tárgyalásainak fejlődését. Mindnyájunkat oly előérzet fogott el már az 1848-iki év elején, mintha a mi nemzetünk is valami különös dolgok előtt állana.

A február hóban kitört francia forradalom, a párisi események, a szabadság, egyenlőség, testvériség demokratikus elvek alapján ott létesített köztársaság, az olaszországi forradalmi hírek mindég jobban felvillanyozták a magyar nemzetet. A demokratikus szabadelvű párt Kossuth Lajos vezetésével mindig bátrabban lépett fel az országgyűlésen, a pesti ifjuságban fellobbant a szabadságszeretet lángja, Petőfi megírta a „Talpra magyar”-ját, a nép ezrei kihirdették a tizenkét pontba foglalt politikai kívánságait, magukkal ragadták a főváros hatóságát és megszülemllett márczius 15-ike és ennek következményeként

a korszakalkotó 48-iki reformok, melyek szerint az eddigi kiváltságok, a nemesi előjogok, a robott, a dézsma s. a. t. eltöröltettek, a bécsi cancellaria, a budai helytartóság helyébe a nép képviselő és a felelős ministerium lépett.

Még akkor táviratok, telefonok, vasutak nálunk nem voltak. A postaközlekedés nem volt oly gyors, mint jelenleg. A személy, podgyász és levelek szállítása ugynevezett diligence és postakocsikon történt, úgy hogy a pesti eseményekről csak negyed, ötöd napon értesültünk. — A pesti hírlapokból ugyan már tudtuk nagyjában, hogy mi történt Pesten, de alig mertünk a „Pester Zeitung“ hireinek hitelt adni. De a mint másnap visszaérkeztek kereskedőink a pesti József-vásárról, köztök három Fest nagybátyám, tekintélyes szepesváraljai polgárok, mind hárman már korosabb urak, Fest Zsigmond magas cilindere nagy sastollal és lelógó nemzeti szalaggal, Fest Pál ökölnyi nemzeti kokárdával a mellén, Fest Samu széles nemzeti szalag csokorral vállán, képzelhetni mily hatást gyakorolt az a fiatalokra, midőn ezt látták.

A hatóság intézkedett a kellő örömnemzségek iránt. A város ki lett világítva, nemzeti zászlók lengtek minden hivatalos és sok magán épületen, a piacz közepén felállított az ugynevezett „Freiheitsbaum“ magas árbócfán hatalmas nemzeti lobogó. A lakosság éljenezve a szabadságot, a hazát, az alkotmányt, Kossuth Lajost, a független felelős kormányt, nemzeti zászlók alatt, zenével vonult végig a város utcáin; beszédek tartattak németül, magyarul, tótul, szónok lett akkor még olyan is, ki egyébkor alig tudott beszélni. A Festék, Topperczer, Vida, Szadlics, Alth nem csak lelkes szónoklatokat intéztek a sokasághoz, de még a kalapokat és sipkákat is a levegőbe dobálva, úgy éltették a szabadságot. A mennyi vörös, fehér, zöld szalag volt kapható a városban, mind rohamosan elfogyott. Az asszonyok, lányok lázas sietséggel varrták a nemzeti kokárdákat és két, három nap alatt mind, nagyja, apraja, örege, ifja kokárdásan járt az utcán.

Az 1848-iki vívmányokat szülő városom lakossága látszólag kivétel nélkül ujongó örömmel fogadta, de csak látszólag, mert nem sokára kiszűrt, hogy sokan vannak az elégedetlenek, vagyis osztrák érzelműek. Rokonaim mind jó hazafiak voltak és maradtak. Hűen kitartottak a többi szepesi németekkel, kik a

hazafiságban vetélkedtek a legmagyarosabb vidék lakosaival. Főleg vetélkedtek a Kossuth iránti tiszteletben és szeretetben. Fest Zsiga nagybátyám ebbeli érzelmének következő szavakban adott egyszer kifejezést: „Azt tudom, hogy az első lény a világon az úr isten, de utánna Jézus Krisztus urunk, vagy Kossuth Lajos következik-e, ez iránt még nem vagyok tisztában“. Egy szepesbélai közönséges polgár ember pedig életveszélyek közt gyalog ment keresztül minden osztrák táborokon Debreczenbe csak azért, hogy láthassa Kossuth Lajost, és miután ott hosszú ólálkodás után hozzája bejutott és Kossuth vele kezét szorított, akkor a bélai ember a legboldogabb lénynek érezte magát és a mint haza jött, a bélaiak mint búcsúra jártak hozzá, hogy ezt a kezét, melyet Kossuth szorított, ők is szorithassák.

E közben a politikai dolgok rendes mederben örvendetesen fejlődtek. Az első magyar ministerium a reformok életbe léptetését minden irányban a legerélyesebben elrendelte. A demokratikus érzelmek érvényesülni kezdtek. Az intelligens közép-osztálybeli urak egymást „polgártárs“ czimmal illették. A méltóságos, nagyságos czimek mellőztettek. Nálunk gróf Csáky Gusztai, Kail László és több ősnemes ember csak a „polgártárs“ megszólítást követelte. A pesti országgyűlésen a képviselők majdnem általjában a ministereket is csak „minister polgártárs“ megszólítással illették.

De lassan, lassan kibujkáltak a pecsovicok (conservativek), kik a reformokkal meg nem tudtak barátkozni és visszakivánták az 1848-ik év előtti állapotokat. Ezeknek egy megrögzött, de komikus alakját egy bizonyos Féja nevű hét szilvás nemes emberben tanultunk ismerni, kinek a hegyekben a rusznyákok közt kis skvarkája volt. Még a márcziusi és áprilisi örömek mámorában oda jött Fest Zsiga nagybátyámhoz és furcsa orrhangjával bizalmasan úgy nyilatkozott: „Sagen Sie, Herr von Fest, ist das nicht die grösste Ungerechtigkeit, dass man das, was unsere Voreltern mit Blut und Schweiss erworben haben, uns so von der Nase mit Gewalt wegnimmt?“ Voltak olyanok is, kik a szabadság fogalmának különös magyarázatot adtak, mint például az a nemes ember, ki a vidékről Pest városába hajtva egy zsidót, ki nehéz terhes kocsijával a nemes úr könnyű bricskájának nem akart, vagy nem tudott kitérni, ott az uton kegyetlenül elpáholt, és a midőn a zsidó panaszára őt a bíróság megbüntette, azon szavakra fakadt: „hát már micsoda szabadság ez,

mikor a magyar nemes embernek még egy zsidót sem szabad megverni?!“

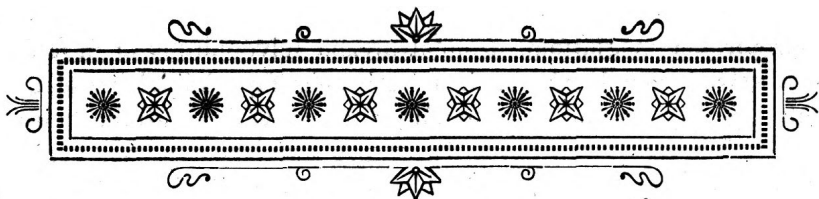
Még tavasszal megjött a kormány azon rendelete, hogy a nemzetőrség haladéktalanul szerveztessék. Nálunk vagy 200 polgár gyült össze, megválasztották Toperczer Zsigát (rokonomat) századosnak, Vida Antalt főhadnagynak, Alth Zsigát hadnagynak. Utóbbi valahogy csak megtanulta a magyar comandó szót, de Vida sehogy sem tudta azt capicitálni és nekünk nézőknek akkor mindég jó multságunk volt a gyakorló téren, mikor ő comandírozott. Minden mozdulat előtt oda futott Alth Zsigához és súgva kérte őt „Zsigus barátom, hogy kell azt mondanom, ha arra akarunk kanyarodni vagy erre felvonulni?“ és ha némileg sikerült a dolog, mindjárt oda szokott kiáltani, a közönség közt álló apjának „Vaterko ugye, szépen tudunk exercirozni?!“ — Az is furcsa volt, midőn a szomszéd Olaszi városában a nemzet őrség először vissza jött a gyakorlatról, a városháza előtt megállt, a parancsnokló százados a compánia elé állt és azt következő szavakkal szétozlatla: „Meine Herren, Sie können sich zergehen, Herr Tambor, belieben Sie abzuschlagen!“

Mikor mi fiuk láttuk, mily ügyetlenül csinálják a polgárok a dolgot, összebeszéltünk, hogy mi is kis nemzeti gárdát alakítunk és megmutatjuk, hogy mi azt jobban tudjuk. Kihirdettük, hogy valamennyi 12—17 éves fiu beléphet a gárdába. Össze is jött vagy 70 iskolás gyerek, iparos tanuló s. a. t. Ezek engemet választottak parancsnokló kapitányuknak, Schelle Ödönt főhadnagynak, Fest Palit és Kirchmayer Vilmost hadnagyoknak, Tibély Zsigát és Lamost strázsamestereknek, volt egy zászlóvivőnk és két dobosunk. Minden vásár- és ünnepnap volt kötelező kivonulás a gyakorlatokra. Midőn egyszer a nagy gárda a réteken nagyobb manővereket bemutatott, mi is ugyan ott manőveriroztunk. A néző közönség csak hamar ott hagyta az öregeket és bennünket nézett. Mindkét gárda csak botokkal volt felfegyverkezve, azokkal exercirozott, lőtt, szurony rohamot intézett s. a. t.

Később a polgároknak egy része puskára tett szert annyira, hogy Olasziba lögyakorlatokra mehetett. Egy ily alkalommal vagy 50 puskás indult Szepes-Olasziba, Sávely megyei nemzetőr főhadnagy vezénylete alatt. Akkor éppen kis századunk is gyakorlatokat tartott az olaszi út mentén. A mint a

nemzetőröket megláttam, azonnal arczba felvonultunk az út felé, én a század élén kardommal, a legénység fapuskáival tiszteleg-tünk. Sávely ezt látva, comandirozott „vigyázz, igazodj, balra nézz!” ő maga is kardjával tisztelegve katonásan vonult végig arczvonalkunk előtt. Ezen nemzetőri kis csapatból négyen álltunk be a szabadságharcosok közé; zászlótartóm és egy dobosom a 9-ik honvédzászlóaljhoz, egy bizonyos Csont nevű fiu és én a szepesi Cornides vadászokhoz.

II.

Az 1848-iki év komolyabb napjai Szepességen.

A kassai csata.

Nem sokáig élvezhettük az örömes boldog napokat, mert már a nyár derekán komoly hírek érkeztek hozzánk. Eleinte csak alattomban, de csakhamar egészen nyíltan emelte szörnyű fejét a camarilla, ez az udvari és szoldateszkai klique, mely minden áron és minden eszközökkel a magyarok önállóságát meg akarta semmisíteni. Fellázította a nemzetiségeket, a szerbeket, horvátokat, oláhokat és tótokat a magyarok ellen, pénzzel, fegyverrel segítette őket és kárörömmel nézte, a mint az általa feluszított, felbőszült csordák a magyar helységeket elpusztították, a lakosságot legyilkolták. Jelasich a horvát bán, mint a camarilla egyik kész szolgája felmondott minden engedelmességet a magyar kormánynak és a fellázadt horvátokkal betörni készült Magyarországba.

Felhangzott a riadó „veszélyben a haza, fegyverre magyar!” Kossuth elragadó szónoklatával felvillanyozta a nemzetet és rövid idő múlva fegyverzaj járta be az országot. Az első tíz honvéd zászlóalj felállított, felfegyvereztetett és indított a lázongók ellen. Felső vidékünkön járt a verbung és rövid idő alatt együtt volt a 9-ik honvédzászlóalj, a későbbben oly híresé vált vörös sipkás csapat. Nálunk Szepesváralján is verbóváltak, beállt Sóhalmy Gyuri, Muránszky Károly, századom zászlótartója és annak egyik dobosa; felcsaptam én is, de Fest Károly nagybátyám, ki mint orvos működött a sorozó bizottságban, engem még gyengének jelentett ki és kergetett haza. A nyár végével indított ezen zászlóalj Kassáról az alsó vidékre a szerbek ellen és azután véghez vitte azon hőstetteket, melyeket a világ bámult.

A magyar kormány felhívta a községeket, a lakosságot áldozatkészségre. Sok község oda adta harangjait ágyuöntésre. A honleányok összehordták kincseiket. Nálunk, a szepesi lelkes honleányok egyik mintapéldánya Toperczer Julia unokatestvér néném volt az első, ki arany ékszereit, ezüstjét vitte a városházára, példáját követték a Festék és a többi jobbra való aszszonyok és leányok.

Az ősz elején betört Jelasich az országba mint teljhatalmú császári biztos. Szepesmegyéből a legjobb családok fiai saját költségén felszerelve siettek le mint önkéntesek a Jelasich ellen indított hadsereghez. Lázás sietséggel szerveztettek a honvéd zászlóaljak, Lőcsén a 19-ik számú. Ott azonkívül még egy üteg ágyu is szereltetett fel. Ezen időtájban Ede bátyám is beállt honvéd tüzérnek. Jelasichot ugyan csúnyán megverték a Székesfehérvár és Velence közötti csatában, úgy hogy Bécs felé futni kényszerült, sőt két dandárát Roth és Filippovics tábornokokkal el is fogta Görgei Artur, de azért a helyzet mindég komolyabb lett.

Az első döntő csata Schwechatnál balul ütött ki a magyarokra nézve. — Hét oldalról törtek be egyszerre az ellenséges osztrák hadak hazánkba. — Galicziából Schlick tábornok rontott be Sárosmegyébe és megszállotta Eperjest, minden elmentállítás nélkül. De Kassát megvédendő a honvédelmi bizottmány nagy siettséggel oda indította a szepesi és zempléni ujoncz zászlóaljakat, oda parancsolta és mozgositotta az Abaujvár, Szepes és Borsod megyék mozgositható nemzetőrségét; vagy 20.000 önkéntes és mozgositott nemzetőr össze is sereglett. Szepességből gróf Csáky Guszti parancsnoksága alatt egy erős zászlóalj indult, tőlünk egy század, Toperczer Zsiga vezénylete mellett. Többnyire családapák csekély része vadász puskákkal, nagy tömege kaszákkal felfegyverkezve.

Schlick két dandárával már megkezdte a támadást, midőn a mi nemzetőreink a Csermely völgyből kibontakozva a csatatérre megérkeztek. Mig lőtávolban voltak, valahogyan csak betartották a rendet, bár addig is már sokan, rosszullét ürügye alatt, visszamaradoztak, de a mint egy ágyugolyó közéjük patant és egy merényi gárdistának elsodorta a lábát, akkor minden rend felbomlott, mindenki futott a merre tudott. A két ujoncz honvéd zászlóalj néhány száz elszántabb nemzetőrrel egy ideig vitézen ellentálltak a támadásnak, de a mint a nemzetőrség 20.000-nyi tömege futásnak indult, magával ragadta a bátrab-

bakat is és lett általános futás. Nemzetőreink másnap lihegve, kiéhezve egyenként és kis csoportokban érkeztek haza. A mily bátor hangulatban indultak Kassa felé, oly annyira lehangoltan, szomorúan jöttek vissza.

De azért mégis egy epizód játszódott le, mely a magyar fegyverek becsületét fényesen megmentette. Egy a csatában részt vett tűzer, volt tanuló társam, ezt a fegyvertényt következőleg beszélte el: A honvédek a 80 főnyi lengyel legióval eleintén tüzelve rendben hátráltak, de végre az általános panik őket is elragadta és Kassa városát nem is érintve, a mezőkön átfutottak; csakis Bárcza faluban kezdtek megint sorakozni. A társzekerek, az ágyuk Kassán át a szikszói uton vágattak egy vasas német ezred által üldözve. A mint Bárcza felé közeledtek és a honvédek a lengyelekkel az átrohanó magyar ágyukat meglátták, de egyuttal az utánok vágató küraszírokat megpillantották, pillanat alatt az út szélességét elállták és sortüzet adtak a már csak 50—60 lépésnyi közelségben előre rohanó ellenséges lovasokra. A hatás rémitő volt; a lovasok első sorai, lovak, emberek a földön heverték, az utánok rohannók azokon felbukkanva, borzasztó gombolyagot képeztek. Az elszánt magyar harcosok következő pillanatban a hátul állóktól a töltött puskákat átvéve új sortüzet adtak, mire az ellenség megfordult és futott, ott hagyva a hallottakat, köztük saját ezredesüket is.

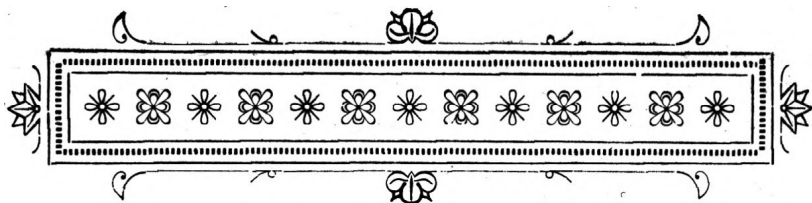
Schlick az elfoglalt Sáros és Abauj megyékben mindenütt a hazafias hatóságot letette és német osztrák császári kormányzatot hozott be. Ennek keresztülvitelére pedig egy magyar ember vállalkozott Mariássy Adam, a 18 leghazafiasabb érzelmű Mariássyak egyetlen elfajult tagja, ki megsértett személyi hiúságból a haza ellenségei közé állt teljhatalmu császári komiszáriusnak, ki még néhány hónap előtt mint főszolgabíró Toperczer szolgabíróval faluról-falura járt verbuválni a honvédekhez, de mivel őt a kormány nem nevezte ki azon állásra, mely után vágyakozott, elpártolt a magyar ügytől és a hazaellenségek sorába lépett.

Szepes megye még szabad volt, a szepesi 19-ik honvéd zászlóalj Lőcsén állomásozott. Ez a zászlóalj egyszer a szepesi ágyukkal a Branyiszkón át Eperjes felé is vonult, de harmad napra visszatértek a honvédek két svalizsér foglyot magukkal hozva. Akkor láttam Liedemann iskolatársamat lóháton, mint

tüzérkaplárt és azóta nem volt többé nyugtom, én is csak szerettem volna már a harcosok közé állani. Nemsokára a szepesi zászlóalj is leparancsoltatott az alsóbb hadtestekhez. Ezentúl csak önkéntes nemzetőrök jártak a branyiszkói és margiczáni szorosokhoz őrt állani. Branyiszkón Albert bátyám is mint önkéntes tovább egy hétnél táborozott szabad ég alatt hideg esős időben. — Ugy voltunk mi egész 1848. év végeig, félelemmel várva a bekövetkezendő eseményeket. Megszűnt a nemzetőrségi exercirozás és kirukkolás úgy a nagy, mint a kis gárdánál. — Pesttel az egyenes összeköttetés meg volt szakítva és mi csak köruton kaptunk híreket a csatatererekről.

A mint december hóban mindég rosszabbra fejlődtek a magyar ügyek, az eddig elrejtőzött „schwarzgelb“ érzelműek mindinkább kibujtak. A magyar ellenes, osztrákbaráti érzelmekben elől járt a káptalan több papja, magával ragadva a katolikus lakosság alsóbb rétegeit, sőt némely jobbra való is velük tartott. Előre vetette már akkor árnyékát az a rémes időszak, mely nemsokára bekövetkezett. Mészáros magyar honvédelmi miniszter új támadásai Kassa ellen meghiusultak és Schlicket most már Szepességen is várhattuk. Hallatszott is, hogy egy erősebb különítménye készül hozzánk, miért is a margiczáni védő állást mindég több és több önkéntes megszállta. Alsó és felső Szepességről vagy 200 elszánt nemzetőr gyűlt össze, hogy a betörni akaró osztrák hadaknak ellent álljanak.

III.

Schlick Szepességen. Guyon éjjeli harcza Iglón.

1849. január első napjaiban elterjedt az a szomorú hír, melyet különben a hirlapok is hoztak, hogy a magyar kormány és az országgyűlés Debreczenbe menekülni kénytelen volt, mert Windischgrätz, a magyar hadakat mindenütt megverve, mint győztes bevonult az ország fővárosába és azt kardcsapás nélkül hatalmába kerítette. Ezen szomorú hírre nemsokára a — ránk nézve — még sujtóbb hír jött, hogy Schlick Szepes megyébe betört, a Margiczán mellett utját álló nemzetőröket szétverte és felénk közeledik.

A margiczáni ütközetből menekülő önkéntesek némi részleteket beszéltek el a rövid harczról. A szepesi önkéntesek a hernádi hidon és körülette elrejtve várták az osztrákok közeledtét. Az első osztrák lovast a svedléri születésű 13 éves Kail lőtte le. Ez a Kail később a Cornides vadászoknál velem szolgált az első században és vitézül viselkedett ott is. Ezen első lövésre az osztrákok sortüzet adtak, melyet az önkéntesek visszonztak; de miután ezek közül többen megsebesültek, Duchon, bélai előkelő polgár pedig halva összerogyott, a szepesiek eleinte lassan és tüzelve, de azután futva hátráltak.

Az osztrákok ezen könnyen szerzett győzelmük után oly gyorsan nyomultak előre, hogy bennünket Szepesváralján csakugyan megleptek. A városház előtt még ott állt a szabadság-árbóczfa a hatalmas nemzeti zászlóval. Ennek láttára az osztrák elővéd vezénylő tisztje roppant haragra gyűlt, a városi hatóságot »Kossuth kutyák«-nak, »rebell«-eknek nevezte és az árbóczfa levágatását azonnal megparancsolta.

Bevonult városunkba és elszállásoltatott egy zászlóalj gya-

logság, Kiesewetter őrnagy parancsnoksága alatt és egy század svalizsér; 3 ágyu és 6 röppentyű a piacon maradt felállítva. — Hozzánk egy gyalogos százados szállt, ki derék embernek látszott, sőt miután a házban Samu nagybátyámban nyugalmozott császári századost tanult megismerni, igen figyelmes és előzékeny lett, mit még az nap este velem történt esetről tanusított.

Én t. i. este felé az ágyukat és röppentyűket mentem meg nézni, akkor az ott őrt álló osztrák katona nekem ugrott és olyat ütött puskájával a karomra, hogy a rázkódás folytán komod-sipkám leesett, ezt a katona felvette és szuronynyal nekem jött, mire én egy kőrakás mögé menekültem és onnan szidtam a brutalis cserepárost. Ezt elbeszéltem én Samu nagybátyámnak, ez pedig a vacsoránál az osztrák századosnak elmondta. A százados azonnal haragosan felugrott, kardot kötött és engemet magával hívott, hogy mutassam meg neki azt a katonát. Ez eleinte tagadta, hogy ő valamit tett volna nekem, de a csákója alul kilátszó komod-sipkám elárulta, mire a százados néhány po-fonütéssel megbüntette.

Másnap az osztrákok indultak Lőcsére, a megye székhelyébe. Az oda való megérkezésük után történekről azt hallottuk, hogy mikor Lőcse városának tanácsa Schlick előtt megjelent hódola-tát kijelentendő, a győzelmes generalis azt mondta volna nekik: »Packt Euch, Ihr Kossuthhunde! Bagage, ich kenne Euch!« — Azonnal rém proclamációkat is bocsátott ki és haditörvényszéket állított fel.

Erre borzasztó szomorú napok következtek, hazafiak üldöz-tettek, lánczra verve Kassára hurczoltattak, börtönökbe zárattak; senki sem volt biztos, hogy mit hoz a legközelebbi óra. Itt is Mariássy Adam remekelt hóhérként, ő legjobban ismerte a sze-pesi hazafiakat. Aztán spitzli, áruló, sajnos, nálunk is találkozott elég, kik a k. k. Kriegsgericht zsoldjába álltak és gyalázatos jelentéseikkel sok derék embert bajba hoztak. Mindjárt első napon többek közt azt is feljelentették, hogy a nagy vendéglő bérlője Liedemann, tekintélyes polgárnak, két kutyája van, me-lyeknek Jelasich és Windischgräcz neveket adott. Az osztrák auditor azonnal magához hurczoltatta a szegény Liedemannt, a haditörvényszék szobájában egy lőczára leterítette és egy káplár által oly huszonötöt vágatott rája, hogy a becsületben és tisztességben megőszült városi polgár szégyenében és fájdalom-ban súlyosan megbetegedett.

A harcoterről nem kaptunk egyenes hirt és a mi mégis átszivárgott, az mind szomorú volt. Mészáros honvédelmi minster két izbeni támadása Schlick ellen megghiusult és Schlick hadainak zömével előre nyomult Tokaj felé, hogy a Tiszát átlépve Debreczenbe jusson. De azt is megtudtuk, hogy az a szándéka valahogyan nem sikerült; azt mondták, hogy valahol Tokaj körül Schlick hadait csunyan megverték. Erről nemsokára biztos hireket kaptunk. Egy szepesi fuvaros, kit a Schlickék Kassán lefoglaltak és magukkal vittek, a bodrog-keresztúri és tarczali ütközetek zavarában megtudott szökni és január vége felé Szepesváralján a piacon pihenőt tartva, meghitt embereinek elbeszélte, hogy a magyarok Klapka és Bátor-Schultz-Bódog vezetése alatt Schlicket két helyen megtámadták és sűrű ködben az osztrákokra szuronyrohamot oly hevesen intéztek, hogy ezek rövid ellentállás után futva hátráltak és teljes vereséget szenvedtek.

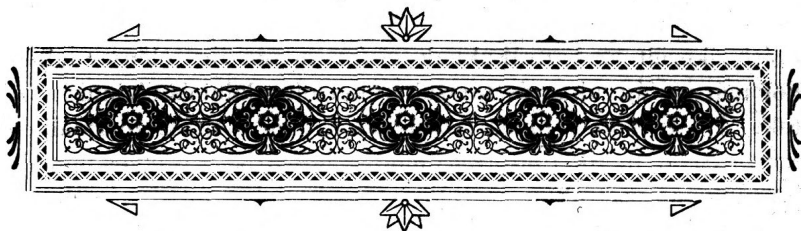
Ez a hir mint a futótűz elterjedt és a hazafias szivekben örömet és új reményt gerjesztett. De néhány nap mulva még különösebb hireket sugdoztak egymásnak a patrioták és pedig, — a mi hihetetlennek látszott, — hogy Görgei egész hadseregével a Szepesség felé tart és nemsokára itt lesz. De hát hogy, honnan és miképen? azt nem tudtuk magunknak megmagyarázni, mert az osztrákok által nekünk juttatott hirlapok és hirek azt állították egy idő óta, hogy számba vehető rebellis hadsereg nincs már. Pedig a Görgei hadseregről szóló hir csakhamar valósult.

A magyar szabadságharcz történetéből tudjuk, hogy Görgei Vácraól Hont és Bars megyéken végig, miután hátvédei Körmőcz- és Selmeczbánya vidékén az osztrákokkal többször összeütköztek, hadseregének zömével a tél legzordosabb szakában a stureczi hágón átkelve Liptón át, Guyon és Piller dandáraival pedig a popovai hágón át Szepességnek indult. Guyon honvédei rémséges, befűjt hegyi utakon, néha hasig hóban gázolva, ropant küzdések után február 3-án este felé Iglóra érkeztek. A mint a dandár előhada Iglón bevonult, egy iglói áruló azonnal Kiesewetter osztrák őrnagyot Lőcsén értesítette erről. Ez pedig éjjel egész hadával felkerekedett és a legnagyobb csendességben Iglónak ment. Éjfél tájban oda érkezett, röppentyűivel a várost felgyújtotta és rohammal benyomult a lőcsei utcába. A honvédek az embererő fölötti fáradságtól mély álomba merültek és

azért sikerült az osztrákoknak egész a piaczig előnyomulniok, hol már az ágyukat és társzekereket elfoglalni és elvinni készültek. De Guyon a hamarjában összegyűjtött utász zászlóalj élén szuronynyal nekik rontott, és miután huszárai is erélyes támadást intéztek, az osztrákok szörnyen megtizedelve futva hátráltak.

Tibély Károly, festő, távoli rokonom következő érdekes epizódot beszélt el nekem, melyet ő mint szemtanú végig nézett. Mikor a Svédler szomszédfaluból száguldozva, a huszárok még elég korán megérkeztek, hogy a svalizsőröket az ágyuktól elkergezzék, egy elbujt osztrák tüzér egyszerre előrohant, égő sindelyt vett kezébe és a municios szekerekhez futott, hogy azokat felgyujtsa. Egy huszár nyergét igazítva ezt meglátta, egy ugrással a tüzér háta mögé termett és ezt hatalmas kardvágással leterítette. Azáltal ez a névtelen hős úgy a magyar hadsereget, mint Igló városát borzasztó katasztrófától mentett meg.

IV.

Guyon Szepesváralján.

Február 4-én, reggel négy órakor nagy zaj és zörgés ébresztett fel álmomból. Az ablakhoz sietve, láttam osztrák katonákat, társzekereket, majd ágyukat és röppentyűket a piacon át Eperjes felé vágtatni. A délnyugati egen pedig vörös tűzfény látszott. Izgatottan felrántottam az ablakot és egyik ismerősomeit megpillantva azt kérdeztem tőle, hogy mit jelentsen ez? mire ő súgva azt mondta nekem „Igló ég, az osztrákok futnak!”

Egy percz alatt felöltözködtem és az utcán már több ismerős fiuval találkoztam, együtt szaladtunk fel a szepesi káptalan magaslatára. Itt érdekes kép tárult fel előttünk. Az osztrák Kiesewetter-féle csapat lehangoltan, roppant rendetlen állapotban ott állt a káptalan felső körfala előtt; a gyalogság fáradtan, ijedt arczokkal, megtizedelve, a svalizsőr századnak alig harmada lóháton, egy része társzekereken, ágyukon, vagy gyalog sántikálva; a fele ott Iglón hagyta a fogát. A svalizsőrök legtöbbit szenvedtek Iglón, mert ők voltak azok, kik a piaczig előnyomultak és saját lovaikat kezdték az ágyukba és társzekerekbe befogni, a midőn a felbőszült huszárok rájuk ütöttek és szörnyű mészárlást vittek véghez rajtuk.

Kiesewetter tanácskozott tiszteivel, hogy mi tevők legyenek, mert a hóborított mezőkön, az úton és mindenünnen feltűnedeztek már a huszárok és a Baldócson túli lejtős úton hosszú mozgó vonál látszott; ez volt Guyon dandára. A mennyire mi fiuk kivettük, Kiesewetter a körfallal bekerített káptalanban védő állást foglalni szándékozott, de a prépost és a kanonokok

kérve kérték, ne tegye ki végelpusztulásnak a káptalant. — Kiesewetter engedni látszott, mert megvert csapatja csakhamar sebes léptekkel tovább sietett. Ideje is volt, mert egyes huszárok már a káptalan melletti Pazsicza réten megjelentek. A mint mi fiuk azokat megláttuk, nagy éljenzéssel eleikbe mentünk és kérdéseikre elmondtuk nekik, hogy merre futott az osztrák és hogy két svalizsőr a káptalanban elrejtőzött. Ezt a két svalizsőrt el is fogták a huszárok, a szegény foglyok sápadtan, reszkedve, kértek »pardon«-t.

Nemsokára együtt voltak a huszárok, az úgynevezett »Sobri svadron«, mely mindenféle ezredektől és országokból hazájukba szökött huszárokból állt, egy fiatal Dezseffy százados vezénylete alatt, mind vadkinézésű rémalakok, felbőszülve az éjjeli támadás miatt, szitkozódva, káromkodva, villogó, részben véres kardokkal a futó ellenség után iramodtak a tükörsima jeges meredek lejtőn le, mint valami démonok. Rémitő látvány volt az, a mint még a város utcáin az osztrák hátvéd néhány emberét, mivel azonnal meg nem adták magukat, kegyetlenül özszekaszábolták.

A futó ellenséget Korotnok faluig, a Branyiskóhegy aljáig üldözték. Itt Kiesewetter felvonatta ágyuit és ellentállásra készült. A huszárok a zsegrai mellékutra tértek és Olasz városába nyargaltak. Alig hogy az ottani korcsmában felfrissítő reggelihez fogtak, máris lárma felzörgette őket, mert Krompachról közeledett az ellenség. Midőn a huszárok meggyőződtek, hogy egész dandárral volna dolguk, lassan visszahúzódtak Szepesváraljára, folyton farkasszemet nézve az őket követő svalizsőrökkel.

Addig Guyon egész dandára bevonult városunkba és a terjedelmes piacon tábornok ült. A csatahaj által megrémült kereskedők zárva tartották üzleteiket, és a mint azt Guyon látta, a parancsára eléje állított kereskedői alelnököt Tibély Zsigát azon szavakkal támadta meg: „micsoda hazafiság az, hogy mikor az én katonáim bevonulnak, önök az üzleteket zárva tartják, ha azonnal ki nem nyitják azokat, felakasztatom magát!“ képzelhetni, mennyire megijedt a szegény Tibély, ki pedig úgy, mint valamennyi szepesváraljai kereskedő, jó lelkes hazafi volt.

Alig hogy némileg elhelyezkedtek a honvédek a városban, már is a huszárok az ellenség közeledtét jelentették. A tüzéség, a honvédség néhány perc alatt készen várta a parancsnok

intézkedéseit. Guyon éppen Fest Samu nagybátyámnál ebédnél ült, a mint az ordonánczhuszár belépett és az ellenség jövetelét jelentette. Guyon azonnal ott hagyta az ebédet, lóra ült, és miután megtudta, hogy az osztrák Deym-féle dandár előhada a ribnicseki fordulónál kibontakozni kezdett, azonnal a széles völgyet uraló két dombra felvonatta 18 ágyuit, gyalogságával hosszú csatárlánczban elállta a völgy egész szélességét és a huszárokat a baldóczi völgybe irányította, honnan védett állásból hirtelenül oldalban támadhatták volna meg az ellenséget.

Gróf Deym osztrák tábornok látván a magyarok ily előnyös állását, vagy talán azért is, mert megtudta, hogy a megvert Kiesewetter a Branyiszkó alján várja, minden támadással felhagyott és a zsegrai oldaluton sietett Kiesewetterhez; valószínű az is, hogy Deym ezzel a látszólagos támadással csak palástolni akarta a Kiesewetterrel való egyesülését.

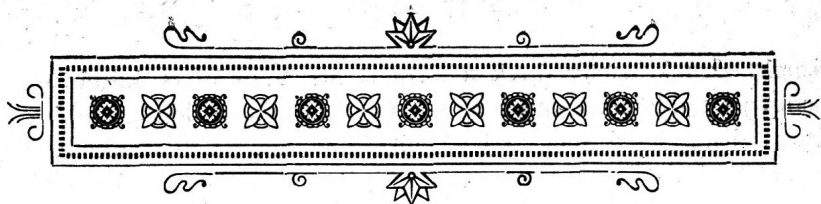
Guyon a roppant terhes marstól és az éjjeli harctól a végkimerültségig elfáradt honvédeket nem indithatta azonnal az ellenség után, hanem kénytelen volt pihenőt tartani. De mivel az ellenség közelsége a legynagyobb óvakodásra készítette, nem engedte meg, hogy a honvédek házakba elszállásoltassanak, hanem ott tartotta őket a város piacznán, nyílt táborban. A lakosok fát, szalmát, szénát hordtak össze és száz meg száz tábortűz mellett kint éjelezett a szegény honvéd husz foknyi hidegben. Mindamellet a derék fiuk nem csüggedtek, hanem a tüzek körül sütkerészve vigan énekeltek. Egész éjjel sorban égtek a tábortüzek és pedig oly sűrűn, hogy a legközelebb álló ház tetejéről a felolvadt hó cseppegni kezdett, daczára a nagy hidegnek.

A tiszteknek nagyobb része úgy mint egyéb elite-csapatok a házakban kerestek menedéket. Nálunk Zsiga bátyám házában az első emeleten három törzstiszt éjelezett, a földszinti két szobában pedig vagy nyolczvan Ujházy vadász helyezkedett el úgy, hogy a szobák padlóján egyik a másikon feküdt, és ha valamelyikük be, vagy ki akart menni, néhány lábon, kezen, sőt fejen taposott, de a szegény fiuk oly bágyadtak voltak, hogy erre fel sem ébredtek.

Ez az Ujházy vadászcsapat mind önkéntesen beállt intelligens fiukból állt. Egyik káplárjuk sokat beszélt nekem a téli hadjáratuk rémitő fáradalmazásairól, de azért ők szívesen nél-

külöznek, túrnek, szenvednek a hazáért, és a hazafias kötelességtudat erőt ad nekik mindent elviselni és ők a legnagyobb sanyargatások közt megtartják jó kedvüket. Udvarunkban istállónkban volt öt huszár, mind kemény gyerekek, különösen az egyik barna alacsony kitűnt; ő volt az, a ki az első jelent meg a káptalan előtt és a két svalizsórt elfogta. Ez mondta nekem, hogy a „Sobri svadron“, melyhez ő is tartozott, még Svechat óta nem józanodott ki, mert mindenütt kapnak inni, a mennyi csak beléjük fér.

V.

A branyiszkói csata.

Másnap február 5-én már korán reggel elindult az egész Guyon dandár Korotnok felé, mely helység közvetlen a Branyiszkó alján fekszik. Innen vezetett fel ezelőtt egyenesen a rendes kocsút oly meredeken, hogy a kocsival való lejövet életveszélylyel járt; azért Szepesvármegye a 30-as években hosszú serpentinekben felvezető kényelmes utat építtetett, mely valódi mestermű. Ezen út vezet azon átjáró szoroshoz, melyen át Sáros megyébe juthatni. Ott áll a »chvala bohu« (magyarul »hála istennek«) korcsma. Ennek átellenében egy kis emelkedésen áll jelenleg azon Obelisk, mely a csata emlékére állíttatott fel. Ha ezen chvala bohu korcsmától éjszak felé kissé leereszkedünk, érdekes természeti tüneményre akadunk. Igen csinos, gyepes fenlapályon találjuk magunkat, melyet felülről fenyves erdő szegélyez, lefelé pedig hatalmas sziklák elzárják. A lapályon folydogáló erős csermelypatak hirtelen egy sötét sziklalyukba zuhan, benne elvész és lent a mély polyanóczi völgyben a sziklából megint napfényre kerül. Ez a fensik egy a sziklában megakadt hatalmas morenának látszik és évezredek előtt itt tó lehetett, melynek vize magának a mészsziklában utat vajt és lefolyt. Ezt a kivájt vízi utat »ördöglyuk«-nak nevezik.

Fent jelzett napon délelőtt 10 órakor bevonult városunkba a Piller-féle dandár, melynek katonái a városban elszállásoltattak. Ezen dandár ugyanazon az uton jött, mint a Guyon dandára Iglón át. Lőcsén át pedig az Aulich-, Kmethy- és Simonyi-féle dandárok jöttek. Ugyanaz nap Görgei maga is megérkezett Lőcsére és ott a tiszteknek táncmulatságot rendezett.

Délben, a mint éppen ebédeltünk, nagy láрма és futkozás hallatszott. Távoli ágyzás, az utcán dobpergés, trombitaszó,

majd a gyalogság sorakozása, a huszárok gyülekezése és a rémkialtás »Folyik a csata, jön az ellenség!« ütötte meg fülünket és rettegésbe hozta az egész lakosságot. Én azonnal ott hagytam a házat és futottam fel a Hlinik nevezetű utcán Korotnok felé. A mint kiértem a városból, láttam és halottam, hogy a Branyiszkó alján dörögnek az ágyuk, ropognak a puskák. — Szaladva, fél óra alatt Korotnok közelébe értem, de itt a harczvonalat elzáró huszár kordonra akadtam, honnan tovább eresztetni sehogy sem akartak.

Én pedig mindenképen a csata lefolyását látni akartam, azért eltértem az útról és a keményen megfagyott havon felkapaszkodtam a jobboldali magaslatra; úgy a harczvonalba kerülve láttam, hogy a csata már javában folyt, és hogy mindég jobban csomósodik össze a völgyben a két ellenséges csapat, mert a jobboldali harakóczi dombról a mármarosi zászlóalj az osztrákok balszárnyát viasszaszorította. Ekkor a magyar ágyuk vágatva rohantak bokron, árkon át a jobboldali magaslatról a baloldali dombra, honnan a völgyet uralták.

A völgyben láttam a 33-ik zászlóalj tömegét előre haladni, de a fenyves erdőben elbujt osztrákok sortüze és a feljebb húzódó országúti kanyarulatokon felállított ágyuk kartácsai csakhamar visszavonulásra kényszerítették a honvédeket, mi bizony elég rendetlenül történt és csak a faluban lehetett őket megint rendbe szedni, midőn Guyon karddal kergette össze őket, egy futó fiatal hadnagyot kardlapályllyal jól megpáholt, dühösen rá kiáltva, »micsoda tiszt maga?!« a legénységnek pedig oda kiáltott »a 33-ik zászlóaljnak itt kell a windschachti csorbát ki-
köszörülnie és ezt a pozíciót rohammal bevennie!«

De átlátván, hogy ez vajmi nehéz feladat lesz, főleg az átvezető szoros megrohanása csak roppant emberáldozattal be-
vehetőnek látszott, Guyon, az ottani póstamester által ajánlott biztos ember vezetése alatt az Ujházy vadászokat az összes huszár trombitásokkal együtt küldte Polyanócz felé, honnan oly meredekségen, melyen nyáron is alig lehet felmászni, a vadászok embererő fölötti küzködések és erőlködések között négykézláb másztak fel az ördöglyuki fenlapályra, honnan az osztrákok be-
vehetetlennek látszó végső védállását oldalt meg lehetett támadni.

Közben pedig Guyon az egyenes támadással sem hagyott fel, hanem lováról leszállva a 33-ik zászlóalj élére állt, azt ki-
áltva a fiuknak, hogy „ha hátrálni mernek, ő saját ágyúinak

kartácsaival lelöveti őket, azért „előre!” mert előre dupla lönung, hátra kartács!” Ő maga kardját magasra emelve előre rohant, utánna a branyiszkói Kapisztrán Bolesznik, volt selmeczi piarista, keresztel kezében tüzelte a fiukat. A honvédek ezek által felvillanyozva, minden fáradtságot leküzdve „előre!” kiáltással feltartóztatlanul előre rohantak. Bőmböltek az osztrák ágyuk, roppogtak a puskák biztos állásból a nyílt téren rohanó magyar zászlóaljra. A golyózáporban sokan elestek, de a nyílt tér csak vagy 200 lépésnyire terjed és Guyon csakhamar mély árokba, védett állásba vezette embereit. A másik két zászlóalj a polyanóczi völgyből sokkal meredekebb partnak, de kevésbé veszedelmes viszonyok mellett támadást intézett, melynél különösen az utászok kitüntették magukat.

Akkor már több sebesült honvéd vánszorgott a falúba. Egyik fiatal gyerek jajgatva vérző lábát maga után húzva felém közeledett. Miután megtudtam tőle, hogy a 33-ik zászlóaljhoz tartozik, azt mondtam neki „adja ide puskáját és felszerelését, megyek én maga helyett!” De már akkor a felügyelőtisztt ott termett és a fiut elvezette.

A huszárok ezalatt tétlenül álltak az uton, de miután látták, hogy az ellenséges ágyúk a felsőbb kanyarulatok felé visszahúzódnak, e pillanatot rohamra alkalmasnak találták és a meredeken felvezető régi uton felfelé vágattak az ágyukat elfoglalandók. Az osztrák tüérek ezt észrevevén, az ágyúkkal állást foglaltak, és a mint a huszárok egy nyíláson felbukkantak, oly kartácszáporral fogadták őket, hogy a huszároknak vissza kellett fordulniok és sokan sebesülten jöttek vissza Korotnokra. Egy sebesült huszár bőszerű arcczal visszanézett a hegy felé és magvas huszár káromkodások kíséretében azt mondta: „verje meg a Krisztus ezt a görbe országot, hiszen itt a huszár semmit sem tehet!”

Az első válságos pillanat megjött. A mély árokból jég-sima meredekségen, puskát szájukba fogva négy kéz láb másztak fel a honvédek a part szélére, mely néhány lépésre volt csak azon erdő szélétől, melyet az osztrákok megszálltak. Ezek a feltűnedező honvédeket puskatűzzel fogadták, az első majdnem mind elestek, de az utánok jövők nem riadtak vissza, hanem szuronyt szegezve rohantak az erdőbe. A másik két zászlóalj is behatolt az erdőbe és azután nem volt látni semmi sem, csak puskaropogást, lármát lehetett hallani. Ott harczolt ember, ember ellen. A zaj mindég feljebb húzódott, jele annak, hogy

az osztrákok hátráltak. Ágyúikat is iparkodtak biztonságba hozni és látni lehetett, a mint azokkal a kanyarulatokon fölfelé iramodtak.

A legfelsőbb kanyarulaton ott, hol csak keskeny szoros vezet át a hegy tulsó lejtőjére, megállt a hátráló ellenség. Az ágyúk a lovassággal az uton, a röppentyűk a hegy lejtőt uraló baloldali kis dombocskán foglaltak állást, a gyalogság az erdőtől vagy 300 lépésnyire sorakozott védett helyzetben. Itt ezen nyílt téren kellett a honvédeknek áthatolniok, de itt oly rémitő puska- és kartácsgolyózápor fogadta őket, a röppentyűk robbanásai oly veszedelmet jelentettek, hogy az erdőből kirohanni vakmerőség lett volna. Itt a harcz megállt, ez volt a legválságosabb pillanat. Ezt a végső pozíciót a honvédek csak sok emberélet árán foglalhatták volna el. Farkasszemet nézve, majd egymásra lövöldözve állt a két ellenséges had egymással szemben. Jó fél óráig sem az osztrákok, sem a magyarok nem merték némileg védett helyeiket elhagyni.

De most egyszerre erős puskaroppogás hallatszott az ördöglyuki fenlapályról. Ez volt az Újházy vadászok oldaltámadása, melyhez hat huszár trombitás fujta a vadászriadót. Jól célzott lövései egymás után leterítették a dombon álló tüzereket. Ekkor a Piller dandára is Szepesváraljáról sebes léptekkel érkezett meg a csatatérre és az összes dobok erős pergése mellett sietett a hegyen fel. Mind ez lelkesítőleg hatott a honvédekre, leverőleg az osztrákokra, kiknek sorai ingadozni kezdtek. Erre a honvédek diadallármával szuronyt szegezve rohantak ki az erdőből, „előre! előre!” kiáltott ezer és ezer torok úgy, hogy ez egész Korotnokig hallatszott. Az osztrákokat elfogta a panik, sorai felbomlottak, ágyúk, lovak, emberek, rendetlen vad futásnak eredt az összes osztrák had a tulsó lejtőn le és délután 4 órakor a Branyiskó szoros legtetején, a chvala bohu korcsma melletti kis dombon az Újházy vadászok által feltűzött magyar zászló hirdette a legszebb magyar győzelmek egyikét.

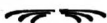
Ez volt igazi lefolyása ama nevezetes branyiskói csatának, melyet több író leirt, de valamennyi között csak Görgei István a „magyar szabadságharcz” érdekes művében írta azt röviden, de hűen le.

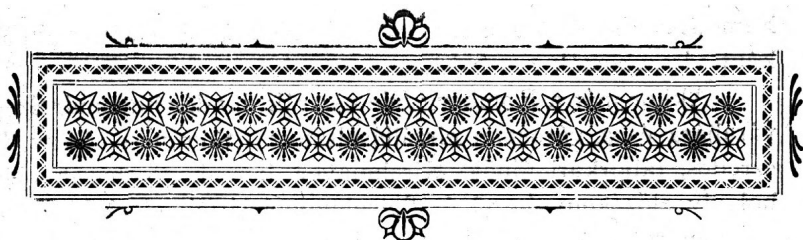
Az a látvány, a mint a fehér havon a honvédek mozgó tömege a szoros felé előre nyomult, az osztrákok pedig eltűntek; a diadal moraj, mely a hegy aljáig hallatszott, engemet

felvillanyozott úgy, hogy szaladva mentem haza, mert első akartam lenni, ki a győzelmi hírt hozza. A zsegrai út befordulójánál találkoztam a Piller-féle dandár hátvédével. A huszárokat vezénylő kapitány s szepesváraljai születésű Vida Péter megállított és tudakozódott a csata lefolyása után. Én csak azt kiáltottam neki, hogy: „győztünk!” és tovább futottam. A városba érve minden ismerősnek azt kiáltottam, hogy: „győztünk!” Csakhamar ismerős fiuk egész raja körülvelt engem és velem ment az utcákon végig kiabálva, hogy: „győztünk!” A lakosok a diadalcsoporthoz látára kijöttek a házokból. A hazafiak öröme általános lett. Otthon, nagybátyámnál engem mindenütt kerestek, nem tudták, hová lettem, és a mint a kapún bejöttem, nagynéném bőszen arccsal kérdőre vont, hogy hol járok? de a mint azt mondtam, hogy a csataterőről jövök és hogy győztünk, elmúlt minden harag és most már az összesereglett rokonoknak el kellett beszélnem a csata lefolyását.

A csata napján este folyt a táncz Lőcsén, a megyeház termében. A honvédtisztek, kik minden nap néztek a halál szemébe, akkor a lőcsei szép leányok és asszonyok szemébe nézve, egészen oda adták magukat a mulatságnak. Görgei az ifjúkori pajtások körében örömmel nézte az általános vigsgot. Egyszerre csak futár Guyontól jelentkezett, ki fontos jelentést hozott. A tábornok felbontja a levelet és olvassa benne a Branyiszko bevételeéről szóló rövid jelentést. Alig mert ennek a jelentésnek hinni, mert hiszen Guyon alig ötezer emberrel és 18 ágyúval rendelkezett, az osztrák Deym-féle dandár pedig sem volt kevesebb. A jelentést tehát még egyszer átolvasva, végre azon szavakra fakadt: „mégis ördögös ember az a Guyon!” Képzeltetni, mennyire fokozódott a jó kedv ezen szenszaciós örömhírhallatára.

Másnap délelőtt 10 óra tájban futkozás tamadt városunkban. Görgei Artúr egész táborkarával Lőcséről jövet a városon átlovagolt a branyiszkoí csatater megtekintésére és onnan Eperjesre. Szivemelő látványt nyújtott ez a szép tarka lovas csoport; a magyar hadsereg első legdicőbb vezére, sok jelesei által környezve és egy szakasz válogatott huszár által kísérve. Harmadnapra bejártuk Stefi bátyámmal a harcsteret és hoztunk onnan emlékül egy ágyúgolyót és egy rakétahüvelyt, de azt elrejtve tartottuk, hogy az osztrákok meg ne lássák.

VI.

A magyar és osztrák hadak átvonulása Hurbanisták.

Február 6-án délben a Kmetty-féle dandár vonult be Lőcséről városunkba. Nagy feltűnést okozott a granátos zászlóalj; majdnem mind ölnyi magas emberek, nagy medvebőr sapkával és még eredeti fehér frakkos osztrák egyenruhában. Ez a dandár Szepesváralján meghált és másnap Olaszi felé Kassának indult.

Másnap a Simonyi-féle dandár jött, és a mint reggel Eperjesre indulandó a piaczon felállott, a tirol vadászok kitűnő férfikara gyönyörű tirol dalokat énekelt. A nép oda tódult és egyik káplárjuk rendet csinálendő hátra szoritotta a tömeget; de a mint hozzám jött azt mondta: „so junge Burschen jagen wir nicht fort, die nehmen wir gerne auf!“ Nekem nem kellett több, azonnal jelentkeztem, hogy szívesen állok közéjük; el is vezetett a káplár az ezredes elé, ki engemet megdicsért, de most a téli időben nem akart besorozni, hanem megígérte, hogy a tavasz beálltával szívesen felvesz a tirol vadászok közé.

Február 8-án reggel az utolsó hátvédi magyar csapatok indultak el. Úgy látszott nekünk, mintha legalább 30,000 ember lett volna, a ki átvonult; pedig valóban Görgei hadserege állt 16,000 gyalogos harcosból, 23 század huszárból és 72 ágyúból. Délben vagy tizenkét szekeren mindenféle bagázsát szállítottak Lőcséről Eperjes felé, tizenkét honvéd és egy strázsamester fedezete mellett. Alig hogy ezek a városon túl voltak, már isegy félszázad svalizsőr betoppant Szepesváraljára. Miután ezek megtudták a schwarzgelbek által, hogy merre ment a szállítmány, utánna

íramodtak és fél óra múlva azt a honvédekkel együtt zsákmányként visszahozták a városba.

Akkor már a Ramberg-féle osztrák dandár bevonult Szepesváraljára és a városban elszállásoltatott. Szerencse, hogy Pott ezredes, tábornoki főnök Kirchmayer kereskedő házába jutott, hol oly előzékenységgel és figyelemmel látták el, hogy azokat a nyomorultakat, kik minket fiukat feljelentettek azért, hogy mi a huszárokat fogadtuk és a svalizsőreket elárultuk, visszaütöztette, de az ebédnél a családnak még is azt mondta: „Wenn unter den mir angezeigtten Buben nicht auch Ihr Sohn gewesen wäre, so hätte ich diese mit Korbatschen durchprügeln lassen, damit sie wissen, was das heisst, gegen die kaiserlichen Truppen zu demonstrieren.“

A Ramberg-, Wisz- és Jablunovszky-féle osztrák dandárok átvonulása három napig tartott. Eleinte egy része Eperjes felé ment, de nem sokára onnan visszajöttek és azután az összes osztrák hadak Krompachon és Margiczánon át Kassának tartottak. Nálunk csak néhány ember maradt, és harmadnapra még egy hadnagy vezetése alatt tizenkét osztrák lovas vagy 50 remondlóval érkezett meg és a patakon túli házakban szállásoltatott el. Este felé egyszerre csak lódobogást és zajt hallottunk. Én erre a piacra futottam és, alig hittem szememnek, a mint vagy 25 huszárt láttam ott egy csoportban. Egyikük felém hajol és megszólított. Csakhamar rá ismertem benne arra a barna huszárra, a ki három nappal előbb nálunk volt szálláson és annyi szépet és érdekest beszélt nekem a huszárokról. „Mondja meg csak öcsém — szól hozzám — hol vannak azok a németek a lovakkal bekavartatva?” „Hát már ezt is tudják?” kérdeztem bámulva és megmutattam neki azt a házsört a patakon túl.

Ezen házsor sarokházában — akkor Alth-féle ház — az osztrák lovasok őrmestere kényelmesen nyújtózkodott a karszékekben pipázva és borocskát szörpölve. Átellenében a házi úr ült és hallgatta a vitéz őrmester elbeszéléseit. Hogy kergetett ő egyszer egymaga három huszárt. Egyet levágott, egyet foglyúl ejtett, a harmadik pedig megszökött. „Nem csak a huszárok ám a vitézek, de én sem ijedek meg akár három huszártól!” Alig hogy ezt mondta, egyszerre csak lódobogás, kardcsörgés, lépések és magyar káromkodások hallatszottak. A házi úr felugrott és a mint azt mondta. „No őrmester úr itt a huszárok!” már is betoppont egy huszár pisztolyal kezében

azt mondva. „Adja meg magát, mert lelövöm!” „Pardon!” esedezett sápadtan és remegve az őrmester és szépen kivezetette magát a huszár által. Ugy összefogdosták a huszárok: az összes svalizsőreket a remondlovakkal együtt. A közlegényeket szabadon bocsátották, csak a hadnagyot és az őrmestert vitték magukkal és siettek Olaszi felé. Később halottuk, hogy valami hegyi utakon Gölniczbányán és Szomolnokon át zsákmányostól együtt szerencsésen megérkeztek a magyar táborba. Ez igazi megfogathatlan huszár csíny volt, mivel Olaszi, Krompach és az egész vidék Kassáig tele volt osztrákkal.

A Jablunovszky-féle dandárral berukkoltak a hurbanisták is, ezek a Hurban, Hodzsa és Stur lelkiismeretlen agitatorok által felbujtatott gyászvitézek, kik a — népszabadságért küzdő — magyarok ellen fegyvert ragadtak. Ezeknek, — alias önérdemből vagy ostoba fájgyűlöletből lázadókká vált — agitatorok szereplése ugyan nevetséges eredményt szült, a mennyiben daczára nagy eloquenciájoknak a milyennel mind a három birt, egy pár fanatizált déákocskán kívül 600-nál több »dobrovolnik«-ra (töt önkéntesek) szert tenni nem tudtak.

Ez a 600 hurbanista felvonult a piaczon, és midőn tót komandoszó mellett glédába álltak, az utczai gyerekek csak gúnyt űztek belőlök. Többnyire buta kinézésű, paraszt ruhában, bocskorban, rozsdás puskákkal felfegyverkezett, szálnalmat gerjesztő desperát alakok képezték ezt a tót armadiát. Parancsnokuk bizonyos Bloudek volt, kék zubbonyban arany zsinorokkal, fején dupla sassal ékesített kucsma, ezredesnek csufolták. Utánok megérkeztek kocsin, melyet lovas osztrák tisztek kísérték, Hurban és Stur. Előbbit nagy bundájában és arczába huzott báránybőr sipkájában nem igen láthattuk, de Stur magas csinos alakja, pörge kalapján nagy piros strucztollal, kiegyenesedett és a kocsirol leugorva a városházára ment megparancsolandó, hogy másnap délutánra nem csak a helybeli, de a környékbéli összes tótság hivassék meg és gyülekezzék a piaczon, hol ő beszédet akar tartani.

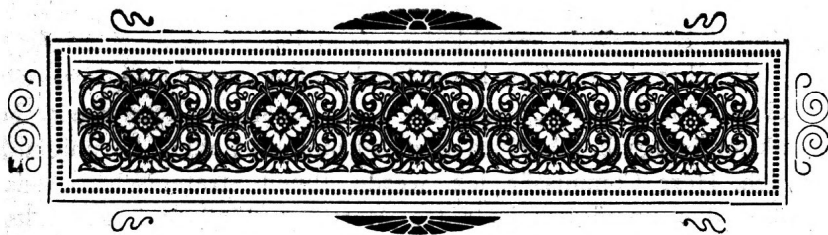
Másnap délután csakugyan összecsdült sok paraszt a szomszéd falúkból. Fest Zsigmond nagybátyám házából kellett asztalt kihozni, melyre felállva Stur azzal megkezdte beszédjét, hogy felhivta tót testvéreit, — álljanak be dombrovolnikoknak, ragadjanak fegyvert és jöjjenek Debreczenbe, hogy a magyarság végvonoglásait elfojtsák, a magyar lázadás főembereit elfogják és felakaszszák, a koronát onnan elhozzák és ezzel a császárt

tót királylyá koronázzák meg, mert ez az ország a tótoké, a magyarok csak tölök elrabolták és ily tónusban tovább.

A parasztság közönyösséggel hallgatta azt a nagy hévvel folyt beszédet. Mellettem egy ismerős kolpachi paraszt állt és én — ismerve embereimet és azok tulbuzgó katolikus érzelmét — azt kérdeztem tőle, tudja-e, hogy kicsoda ez a szónok? »Az ördög ismeri, nem is értem, hogy mit akar« válaszolt a paraszt. Erre sűgva azt mondtam neki »ez luteránus pap!« No, ezen szavak hatását látni, valami érdekes jelenség volt. Az én parasztom indignációval szomszédjához fordult az mondván »Miso menjük, hisz ez luteránus pap!« Miso megint szomszédjának sugta azt és mint a futóláng elterjedt az a hír a buzgó katolikus hallgatóság közt. A sokaság mindig ritkább lett és Stur még be sem végezte beszédjét és nem volt már, ki hallgassa, úgy hogy Stur uram haragosan leszállni volt kénytelen az asztalról.

A hurbanisták egész vivmánya az volt, hogy egy részeg kocsis beállt közéjük, de ez is az uton megszökött. Tőlünk Eperjesen át Kassára mentek, hol őket az osztrák parancsnok, mint terhes függeléket ott hagyta. A kassai gyerekek azután a magyar győzelmi hírekre befutották a várost, tréfából azt kiabálva, hogy Bárcza felül huszárok közelednek. Ennek hallatára a hurbanisták nagy sietséggel visszaindultak Eperjes-felé, akkor azt kiálltatták utánuk, „hisz nem arra visz az út Debreczenbe!“ — Eperjesen húsvétig maradtak, akkor Beniczky Lajos csapatjával rájuk tört, és ha egy század osztrák vadász nem fedi visszavonulásukat, vagy inkább futásukat, csúful szétverettek volna. De úgy is, ez volt utolsó szereplésük, mert azután feloszlattak és némelyek erdőkben bolyongva rablóéletet folytattak, de legtöbbje visszatért otthonába.

VII.

A mozgalmas napok alatt előfordult epizodok.

A gróf Csáky mindszei kastélyából Krausz jószágigazgató, kit az 1830-iki parasztlázadásban a lázadók kintak, lábait tüzes vassal égették és ugy lábaira nyomorekká tették, kitünő távcsővel nagy érdeklődéssel nézte a branyiszközi csata lefolyását. Ő igen lelkes magyar barát volt, felesége pedig, mint bécsi születésű megrögzött schwarzgelb. Utóbbi már Guyon támadásának kezdetén megbotránkozással azt mondta: „Wie sich so eine miserable Miliz nur untersteht, das reguläre kaiserliche Militär anzugreifen!“ Majdnem szétpukkadott mérgében, mikor férje ujongva figyelmeztette őt, hogy az ő reguláris császári katonái mily szépen retirálnak; végre mikor látta, hogy a honvédek már a szoroson át kergetik az osztrákokat, azt kiáltotta feleségének: „Schau nur Lisi, diese Prachtkerle von Honvéds, wie sie das geschulte Militär vor sich hinjagen, jeder Gemeine von ihnen verdient Officier zu werden!“

A Branyiszko tulsó lejtő alján fekvő Siroka faluban néhány osztrák táborkari tiszt társaságában a hirhedt Mariássy Ádám, mint császári biztos lázasan várta a csata kimenetelét. Nagyon nyugtalanul járt fel és alá a vendéglőben, valami rossz sejtelmek bántották már előre. Az osztrák tisztek erősen biztatták, hogy nincs mitől tartania, azt mondták: »An dieser Position wird sich Görgei's ganze Rebellen-Armee den Kopf zererschellen!“ De Mariássyt azt sem nyugtatta meg, folyton futott az ablakokhoz és izgatottsága nőttön nőtt, a mint egyes svalizs-

őreket látott ijedt arcokkal az úton lejönni, és a mint még társzekereket és ágyúkat látott jönni, akkor nagy kétségbeesésében elkiáltotta magát: „Jesus Maria, die unsrigen reteriren!“ Még akkor is egyik táborkari tiszt azt mondta neki: „Beruhigen Sie sich, Herr Commissär, ich werde Ihnen strategisch beweisen, dass dies unmöglich ist!“ De Mariássy dühösen visszakiáltott: „Ich pfeif' Ihnen auf ihre Strategie!“ egy ugrással kint volt az udvaron és kocsisát kérte: „Jancsikám az istenért siess hamar befogni, hajtsunk Eperjesre!“ Tudta ő kigyelme, hogy porúl járna, ha a magyarok elfognák.

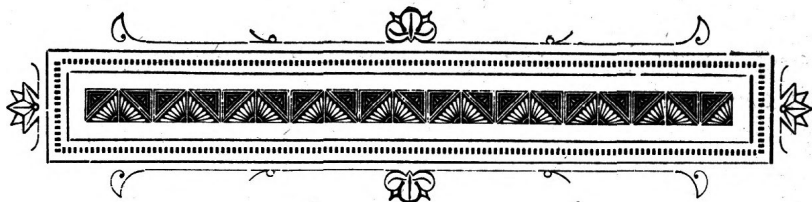
A branyiszkói harctéren, hallomás szerint 90 hallott honvédet temettek el. Sok sebesült honvédet és osztrákot még aznap éjjel hoztak Szepesváraljára. A legsúlyosabbakat az irgalmasok kolostorába vitték, a többieket Lőcsére. Egy osztrák fogoly tisztet is bekísérték, kivel azután a honvédtisztek barátságosan beszélgettek. Többi közt azt is kérdezték tőle, „hogya tudták az osztrákok ezt a bevehetetlennek látszó pozíciót oly hamar és oly rendetlenségben elhagyni?“ Erre az osztrák tiszt azt mondta, hogy ezen nem lehet csudálkozni, mikor legalább két zászlóalj vadász oly váratlanul oldalukba került. Képzhetni, milyen arcot vágott, mikor a honvédtisztek azt mondták neki, hogy ott bizony csak nyolczvan vadász hat huszártrombitással volt!

Midőn Görgei Artur fényes kíséretével a piacon végignyargalt, a sok néző közt Fest Samu nagybátyám, nyugalmazott cs. kir. százados is volt, ki a francziák elleni hadjáratban végig részt vett. Könnyes szemekkel bámulta azt a dicső csoportot, melyben annyi sok fiatal hőst látott, és a mint Görgeit megpillantotta, azon szavakra fakadt: „Jugendlicher Held, Gott beschütze dich!“ Ezen szavait valaki elárulta később az osztrákoknak és e végett sok baja volt a hadi törvényszékkel.

A mint az első osztrákok bevonultak, vadászok jöttek a Fest Zsiga nagybátyám boltjába és szivarokat vettek. Én adtam nekik a szivarokat és egyik osztrák egy forintos papírpénz leszakított negyed részével akart fizetni. Én persze azt elfogadni vonakodtam, mire ő oldalfegyverével nekem rohant, Kossuth kutyának nevezett és felém vágott. Én egy hamarjában megragadtam röffrel felfogtam a már vágás közben mérsékelt csapást és segítségért kiabáltam. Erre Kalmár, nagybátyám veje és társa

berohant a boltba, és mivel az osztrák vadászt kérdőre vonta és azt a papirfoszlányt szintén elfogadni nem akarta, elvezették őt a parancsnoksághoz, honnan csakhamar visszajött azzal, hogy azt elfogadni kénytelenek vagyunk, mert apró pénz hiányában úgy segítenek magukon az osztrákok, hogy az Almássy-féle utalványokat (pénzjegyeket) négy részre szakítják.

VIII.

Az 1849-iki tavasz. Beniczky Lajos Szepesváralján.

Az osztrákok elvonulása után nálunk két hónapig sem barát sem ellenség nem volt látható. A schwarzgelbek még egy ideig fenn hordták orraikat, de nem sokára meghunyázkodtak és visszahúzódtak. Egymás után jöttek a hírek a magyar győzelmekről. A hirlapokból is tudtuk meg az egyes csaták részleteit úgy mint: a bodrog kereszturi és tarczali ütközetekről, melyekben Klapka és Bátor-Schulz tábornokok ugyan azon honvédekkel, kiket Mészáros csak vereségbe vezetett, Schlicket úgy megverték, hogy visszavonulásában Kassáig meg nem állt. Itt megint a magyar hadak győzelmes előnyomulása fenyegette. Nagy feladata lett most a kelepczéből kimenekülnie, mert Pest felé Klapka zárta el az utat, Torna felé pedig Aulich dandára sietett, hogy Schlicket teljesen bekerítse. Azért sietett ezt az utóbbi utat még Aulich előtt elérni, a mi taktikai ügyességének sikerült is és ő Windischgrätzzel egyesülhetett.

Nem sokára jött a kápolnai nagy csatáról szóló hír is, hol a magyarok három napig tartották fel Windischgrätz előnyomulását és bár a magyar hadsereg nagy vitézséggel harczolt, még is a Tiszán át visszavonult. Windischgrätz ezen kétes győzelmének nem nagyon örült és a csata után azon szavakra fakadt volna „Noch ein solcher Sieg und ich habe keine Armee!“ Nem is győzött volna, ha a magyar hadsereget az egyenetlenség és elégedetlenség nem szállta volna meg azért, hogy a kormány Görgei helyébe Dembinszkyt nevezte ki főhadvezérnek, kihez a magyar alparancsnokok nem viseltettek bizalommal. Azután megjött a hír a szolnoki fényes győzelemről, hol Damjanich hős tábornok

a 3-ik és 9-ik vörös sipkás zászlóaljakkal szuronyt szegezve támadta meg és elkergette az osztrák lovasságot. Bem apóról is hallottuk, hogy győzelemről győzelemre vezette derék honvédeit, bevette Nagyszebent, Krassót, és kikergette Erdélyből nem csak az osztrákokat, de még a muszkákat is.

Április 5-én, zöld csütörtökön reggel néhány honvéd jött városunkba, hogy 300 gyalogos és 31 lovas részére szállást csináljon. Ezen csapat vezérét Beniczky Lajos ezredes nagybátyám házába szállásolták be, ki előbb érkezett meg és elfoglalta szobáját az emeleten. Nem sokára bevonult az ő csapata is, melyet Beniczky néhány szepesváraljai előkelő polgár körében a piacon bevárt. A mint katonái előtte arczba felvonultak és két ágyuja helyet foglalt, környezetéhez büszkén azon szavakkal fordult: »Lássák uraim, ezek a losonczi hősök! ezen 31 huszárral (egy elesett) szétugrasztottam két osztrák ulánus svadront, miben persze a derék Fritz tűzer hadnagy ezen két ágyúval nagyban segítségünkre volt!« A mint két ágyuja helyet foglalt a csapat mögött, arczba felvonult rendben bevárta Beniczky a szent siri procesziót, mely Jekelfalusy püspökkel a káptalanból éppen a városi templomba vonult. Csapata tisztelegve fogadta a püspököt, ki megállította a procesziós menetet, előlépett és megáldotta a honvédeket. Ezért az abszolutikus kormány a püspökségtől megfosztotta és büntetésképen zárdába internálta Jekefalusyt.

Beniczky ebéd alatt elbeszélte nekünk a losonczi csínyt következőképen: Kődös reggel volt, midőn egyik kéme azt jelentette neki, hogy egy osztrák csapat, gyalogság és lovasság Losoncra bevonult. Nem is kutatva, hogy hányan vannak az osztrákok, honvédeit azonnal utnak indította, és pedig oly csendességben, hogy a sűrű ködben az egyes osztrák őreket egymásután elfoghatták és annyira meglepték az osztrákokot, hogy a gyalogságnak ideje sem maradt sorakozásra és ennek legénysége legnagyobb zavarában ide oda futkozott, a honvédek pedig az egyes embereket elfogtak vagy lelőtték, nagy része pedig rendetlen csoportokban a városból menekülni iparkodott.

De a lovasságnak még is sikerült összekerülni és egyik utczából kibontakozva az ellenséges két ulánus svadron rohammal vágatott előre, a 2 magyar ágyúnak és 32 huszárnak. »Süsse ki a két ágyut« kiálltott Beniczky a tűzértisztnak. De ez egész nyugodtsággal még egy egy kartácstöltést adatott az ágyukba

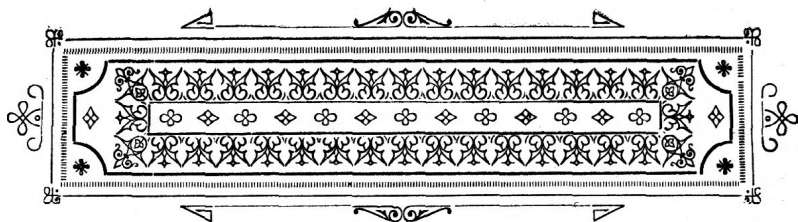
és aztán »tűz«! parancsszavára eldördült egyszerre a két ágyú. A dupla kartácstöltés a már 50—60 lépésnyire tömegesen előre rohannó ulánusok soraikba rémitő pusztitást okozott. A földön heverő és azokra felbukkanó lovak és emberek rémséges gombolyagot képeztek. Ezen borzasztó pillanatban Beniczky hatalmas hangjával az utca felé huszárjainak oda kiállított, szándékosan németül: »Hussarenschwadron attaquirt!« A füst gombolyogból — mert ez alatt a gyalogosok is tüzeltek, — kirohant Beniczky 32 huszárjával és a megrémült ulánusokat oly hévvel támadta meg, hogy azok csak menekülni iparkodtak. Ezen összekoczanásnál a hős Beniczky ezredes élete kétszer forgott veszedelemben. Egy ulános lándzájával neki ment, de Beniczky erős karjával és kardjával parirozta a döfést, mely mind a mellett csákóját lőütötte fejről. Egy honvéd oda ugrott és az ezredesnek nyujtott egy föveget; ez pedig ulánus csákó volt. Beniczky izgatottságában azt meg sem nézve, fejére tette és tovább folytatta az üldözést. Egyszerre csak káromkodást hall háta mögött, és a mint visszaneézett, egyik huszára éppen vágást mért fejére. Szerencse, hogy az még elég korán megismerte ezredesét és azt kiállthatta „tessék azt az ulánus csákót eldobni ezredes úr, mert még valamelyikünk levágja!“ Csak akkor tudta meg Beniczky, hogy ulánus csákó van a fején.

Egy nagyobb épületben az osztrák parancsnokság volt elszállásolva. Beniczky ezt az épületet körülzáratta és ott fogta el az osztrák tisztek egy részét parancsnokukkal együtt, ki egy Almássy magyar gróf volt. Az ott talált hadi pénztárt lefoglalta és ebből mindjárt minden huszárjának öt, minden gyalogosnak három ezüst huszast adott. Az elfogott szép lovakat a huszárok rendelkezésére bocsátotta, ő magának szép telivér angolt tartott meg. Ezeken a szép lovakon vonultak be hozzánk a huszárok.

Beniczky mint a bányavárosok kormánybiztosa nagy tevékenységet fejtett ki, végre honvéd csapatot toborzott össze, és annak vezérévé a kormány őt nevezte ki ezredesi ranggal. Csapatja leginkább Selmezbánya és vidékén beállt önkéntesekből állt. Zömét jobbra való közemberek, leginkább bányamunkások képezték. Sok bányász- és erdész-akadémius, valamint jobbra való polgárok fiai ezen csapatban harcoltak a hazáért. A csapat eleinte önállóan működött, később a rendes zászlóaljakra osztatott be.

Nekem nagyon megtetszettek a benyiczkyánusok és kedvet kaptam középük állani. azért megkértem Beniczky adjutánsát, kérdezné meg az ezredes urat, nem-e fogadna be engemet is csapatjába. Erre Beniczky maga kijött az előszobába és azt mondta nekem, hogy most Eperjesre mennek csatázni, de nem sokára visszajönnek és akkor majd besoroz honvédei közé. Másnap el is mentek Eperjesre, ott az osztrák vadászok makacs ellentállását megtörve, a hurbánistákat elkergették. De vissza már nem Szepesváraljának jöttek, hanem egyenesen levonultak a főhadereghez.

IX.

Az oroszok elleni védőharc szervezése. Guerillák.

Az erdélyi harczy eseményekből tudtuk már, hogy az orosz, minden népjog ellenére, beavatkozott a mi belháborúnkba és segédcsapatokat küldött Moldván át az osztrákoknak. Nagyobb orosz különítmények megszállották Nagyszebent és Brassót, de Bem apó ezeket úgy megverte, hogy az egész orosz segédhad az osztrákokkal együtt kénytelen volt külföldön, Moldvában menedéket keresni.

Már akkor kezdtek titokban beszélni, hogy az orosz mozgosit a magyarok ellen és nagy haderők közelednek határaink felé. A magyar kormány nem akarván a nemzet lelkesedését, erejét ily hírekkel bénítani, titokban tartotta azokat, de már biztos tudósításai lehettek, mert daczára az egymást követő isaszegi, tápio-bicskei, hatvani, váczai, nagysarlói fényes győzelmeknek, melyekben az osztrák haderő tönkre tétetett, a fegyverkezés, háborúra való készülődés minden erővel fogantatva vétetett és a kormány az ország védelméről fokozódott mértékben gondoskodott.

Nemcsak új honvédszászlóalj, de Szemere miniszter indítványára, önkéntes guerilla-csapatok is szerveztettek: Megbízható férfiak lettek kiszemelve, kik a megyékben az ilyen önkéntes csapatok szervezésével és vezetésével megbizattak. Nálunk Szepességen Cornides Lajos lett arra kiszemelve. Őt tartották legméltóbbnak erre, mert nem csak nagy hazafisága, de rettenhetlen bátorsága által már is kitűnt a kassai csatában és a margiczáni ütközetben.

Cornides személyisége és megjelenése teljesen meg is felelt a neki szánt fontos szereplésnek. Magas, erős testalkatával, bizalmat és tiszteletet gerjesztő arcot egyesített. Tekintetéből kisugárzott az erély, a határozottság, de, ha kellett, a jó indulat is. Mint csapatvezér szigorú volt tisztjei és katonái iránt. Engedelmességet, pontosságot feltétlenül mindenkitől követelt. Ő maga a katonai erények mintaképe volt és bármit is kürtöltek irigyei arról, hogy későbben a hiúság és túlkapás elfogta volna, én benne mindég a jeles jellemet, a kiváló hazafit és a derék katonát tiszteltem.

Cornidest a honvédelmi minster, Kossuth kormányzó kívánságára, őrnagynak kinevezte és egy önkéntes guerilla-vadászcsoport szervezésével megbizta, mely csapatnak feladata legyen, a galicziai határon az ellenséget feltartóztatni, ha betörne, azt nyugtalanítani, megtámadni, üldözni, minden összeköttetését meg hiúsítani, előnyomulását megnehezíteni és a hazafias szellemet a lakosságban ébren tartani.⁴ Hogy mennyire felelt meg ennek a feladatnak Cornides és csapata, ennek már a legjobb katonai művekben is nyomát találjuk. Lásd Görgei István „Szabadságharcz“ I. és II. kötet 455. lapon és B. J. „Magyarország 1848/49. függetlenségi harczának katonai története“ III. kötet 23. lapon, valamint Gellich Rikárd jeles művében.

Már márczius havában jött vissza Debreczenből Cornides a kellő megbizással, magával hozva Demszky, Jelinek, Toperczer és Kövesdy honvéd tiszteket. Itt Szepességen azután hozzája csatlakoztak: Weisz, késmárki lakos, Veszter Sándor, a híres tánczmester, Roxer Vilmos, Roxer Károly és későbben még Görgei Hugó, Perhács, Galgon, Szontágh, Édeskúty és más tekintélyes szepesi hazafiak. Ezek Merényben (Wagendrüssel) ütötték fel a főtábort és onnan szétmentek, mint az apostolok, Szepesség minden vidékére verbuválni.

Április 11-én, délután 3 órakor bevonult városunkba Cornides környezetével, nemzeti zászlókkal fellobogózott kocsikon és cigányzenével. A piacz közepén megálltak. Zöldzsinóros barna attilákkal, kék nadrággal és zöld tollas vadászkalapokkal, egyenruházott nyalka tisztek és altisztek leugrottak a kocsikról és zeneszó mellett hívogatták a fiúkat.

Én ezt a csinos csoportot és érdekes jelenetet az ajtóból megpillantván, oda futottam és az első felém közeledő altisztet Vezérfi (Führer) Ottó, késmárki fiút megkérdeztem, befogadnak-e?

O igen, szívesen, volt a válasz és az altiszt mindjárt is karonfogva az ott álló Cornides őrnagyhoz vezetett, ki engemet megdicsérve, azonnal bejegyzett guerilla-vadászai sorába. Toperczer hadnagy megfogott és körben forgott velem. Azután még két legény állt be, kik az altisztekkel táncoltak és általános lett a vigság.

De ezt a vigságot nemsokára tragikus jelenet váltotta fel. Édes anyám a gyógyszerházból meglátván engemet a Cornidesékkal így fraternizálni, mindjárt sejtette, hogy mi történt. Feldult arcczal futott hozzám és könnyezve szemrehányást tett nekem, hogy „miért okoztam neki ezt a fájdalmat?“ „Édes anyám“, mondtam én neki félhalkan, „ne sirj és ne mutasd azzal, mintha te nem volnál jó honleány, inkább örülj és büszkélkedjél azzal, hogy már második fiad teljesíti a haza iránti kötelességét, hiszen tudod, mióta várom már az alkalmat, hogy a szabadságharcosok közé léphessek, hogy honvéd lehessenek és most boldog vagyok, hogy valahára beteljesült hő kívánságom!“ De édes anyám nem tudott megnyugodni és csak sirt keservesen. Cornides ezt látván, oda jött anyámhoz és azt mondta neki „édes asszonyom, büszke lehet, hogy ilyen lelkes fia van, nyugodjék meg, én megígérem, hogy magam fogok vigyázni fiára!“

Erre édes anyám némileg megnyugodott és sietett haza, hogy a legszükségesebbet összecsomagolhassa nekem, mert Cornides kijelentette, hogy negyed óra múlva indulunk. Csakhamar ott is volt a jó mama és egy csomagban hozott nekem fehérneműt és valami enni valót, Stefi bátyám pedig néhány forintot adott az útra. Azután elbúcsúztam anyámtól, testvéreimtől és rokonaimtól. Fest Zsiga nagybátyám e szavakkal búcsúzott el tőlem: „Gehe mein Sohn, das Vaterland ist das erste!“ A cigányzene ráhúzott a Rákóczy-marsra és sok jó kívánság és kendőlobogtatás közt elindult a menet Lőcsé felé.

Lőcsén elszállásoltattunk; én bizonyos Knothoz, a kórház-utczába, kerültem. Este összejöttünk a nagy „kávéház vendéglőben“, hol cigányzene mellett táncoltunk, vigadtunk és néhány ujonczot fogtunk. Másnap reggel betértem a Herrman-féle fűszerkereskedésbe valamit vásárolandó. Ott az engemet kiszolgáló fiatal embert felszólítottam, álljon be közénk. László, ez volt a neve, kedvet mutatott, de félt, hogy főnöke meg nem engedi. „Csak adja ide a kezét, a többit majd elintézem“, mondtam. Ő habozás nélkül azt meg is tette, mire én Cornides őrnagyhoz

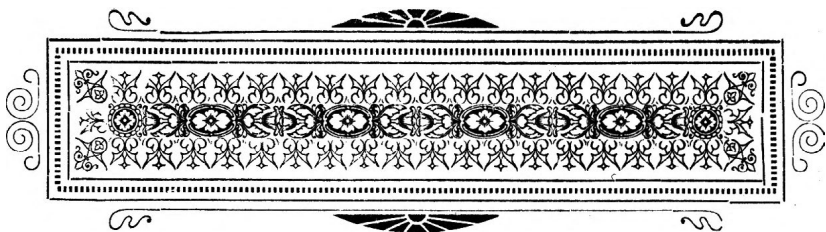
nagyot erről azonnal értesítettem és ez Roxer adjutánsát és a napos káplárt mellém adta, kikkel Herrman boltjába mentem és onnan László barátomat szépecskén elvittük. A Lőcsén beállt ujonczok közül Lászlón kívül már csak Jobschra és Kreichelre emlékszem.

Mielőtt Lőcsét elhagytuk volna, kötelességemnek tartottam, kedves volt tanáromat és jóakarómat, Gretzmacher Jánost, meglátogatni és tőle elbúcsuzni. Igazi örömmel és szivélyességgel fogadott, megdicsért hazafias lépésemért és atyai tanácsokat adva, sok szerencsét kívánt nekem. Ezen derék öreg úrral még későbbi években is a legszivélyesebb barátsági viszonyban voltam; többnyire német versekben leveleztünk egymással, ő persze mindig magasztos költészettel.

Délután több kocsin indultunk Iglóra, hol elszállásoltattunk és este a nagy vendéglőben megint mulattunk és néhány ujonczot fogtunk. Iglóról főhadi szállásunkra Merénybe indultunk. Útközben egy magánosan álló korcsmában kaptuk első fizetésünket, egy-egy napra 15 krajczárt pengő pénzben. Merényben igen jóra való házi gazdához jutottam szállásba, ki mindennel szívesen és bőven ellátott; sajnálom, hogy nevét már elfelejtetem, csak azt tudom, hogy kádár-mesterember volt.

Még aznap este felé vezettek minket egy nagy pajta-féle raktárba. Ott nagy rakásokban volt összehalmozva zöldzsinóros szürke posztószűr, zöldzsinóros kék nadrág, azután különféle puska, leginkább kétsövű vadászpuska, néhány vont csövű golyópuska és néhány szuronyos fegyver, öv körül kötendő tölténytartó és végre kis kézi balták, melyeket oldalfegyver gyanánt felkötöttünk. Ezen felszerelési tárgyakból mindegyikünk egyet-egyet választhatott magának. Én csinos kétsövű puskát választottam, és mikor a nadrágot, a szűrt magamra húztam, a tölténytartót, a baltát övemre köttem, a puskát vállamra vettem, akkor a legboldogabb embernek éreztem magamat. Magam előtt láttam a becsület pályát, melyen nem csak a haza iránti kötelességet teljesíteni, de kitüntetést, babért is aratni lehet.

X.

A Cornides guerilla-vadászok első hadjárata és győzelme Gölniezbányán.

Április 14-én az egész csapat kivonult, lehattunk vagy háromszázan. A városon kívül gyakorlatokat tartottunk, marsiroztunk, kanyarodtunk, csatárlánczokat alakítottunk, puskát tölteni és lőni tanultunk, földön csúszva előre, hátra mentünk, végre felállítottunk 200 lépésre egy deszkaajtót és abba célzt lőttünk. A kik ezen gyakorlaton, mint ügyesebbek kitűntek és lövéseikkel a deszkaajtót eltalálták, ezekből másnap az őrnagy, a tiszti karral egyetemben, az első századot állította össze. Voltunk 120-an 4 szakaszba felosztva, én a 3-ik szakasz második sorába kerültem. (Akkor háromsoros felállítás volt). A mint szakaszonként fel voltunk állítva és az altisztek az ő szakaszaikhoz beosztva, mindegyikünk 30 éles töltényt kapott. Szakadó esőben gyakorlatokat tettünk és csak délután két órakor lettünk elbocsátva oly parancscsal, hogy következő napon 5 órakor reggel teljes felszerelésben jelenjünk meg. Este a korcsmában megtudtuk, hogy másnap megyünk ellenséget keresni.

Reggel már 5 óra előtt ott állt az első század elindulásra készen. Az őrnagy megvizsgált minket, és miután mindent rendben talált, maga vezényelt „vigyázz, rendenként jobbra, fél jobb, indulj!” A visszamaradt második század búcsút intett, a lakosság éljenezve, jó szerencsét kívánt és mi dobpörgés mellett vigan indultunk el. Énekelve érkeztünk Svedlérre, hol egy és fél órai pihenőt tartottunk. Délre Remetén voltunk és innen egy huzamban gyalogoltunk Prackendorfig. Ide hozták nekünk a teljes felszereléshez még hiányzó zöld tollas, magyar czimerrel

ékesített vadász kalapokat, melyekkel aztán a csapat igen jól nézett ki. Őrnagyunk édes atyja, 70 éves előkelő úri ember boldog mosolylyal bevárta itten fiát, és miután vele egy szobába visszavonult, csakhamar kijött az öreg úr rongyos szénégető ruhában bujva, feketére bemázolva és előre sietett Gölniczén át Sárosmegye felé, hogy az osztrákokat kikémlelje. Este már 9 óra volt, mire mi Gölniczbányára, éjjeli szállásunkra bevonultunk. A lakosság lelkes éljenzéssel fogadott és jól ellátott minket. Az én házigazdám gulyással és borral traktált és jó ágyat adott.

Borús reggel köszöntött be április 17-én, midőn én mély álomból felkelve a feltálat reggelihez ülni akartam. De ott kellett hagynom a jó piritott szalonnát és jó szlivoviczát, mert megszólalt a riadó dobpörgés, a lakosság ijedt arcokkal futkosott az utcákon kiabálva »jön az ellenség«! Csodálatos volt az a gyorsaság, mellyel 5—8 napos ujonczok megjelentek a gyűlhelyen. Csak néhány percz kellett hozzá, hogy az őrnagy a futó lépésben felvonuló egyes szakaszokat elhelyezze. Az első szakasz az országutat uraló erdő szélén, a második szakasz az alsó hid mellett, a harmadik és negyedik szakasz a felső hidon állíttatott fel. Alig, hogy az első szakasz helyére érkezett, már is összetűzött az osztrákokkal.

Őrnagyunk édes atyja, daczára nagy korának, élete veszélyeztetével, szénégetőnek maszkírozva kikémlelte az osztrákokat és az ő jelentése szerint, az Eperjesen veszteglő Vogel osztrák dandárának, két század gyalogságból, 26 vadászból és egy szakasz vasas lovasból álló különítménye jött Gölniczbányára 10—12 üres kocsival, hogy a várost megsarczolja.

Az egyes lövésekre csakhamar erősebb sortűz következett. Ez volt az alsó hid mellett védett állásban álló második szakasz sorstüze, mellyel a hid felé közeledő vadászokat és a gyalogság egy részét fogadta és megállásra kényszerítette. Ott kitüntette magát egy Kalis nevezetű vakmerő lengyel, ki mint jó lövő — a töltött puskákat a hátulsóktól átvéve — folyton tüzelt az ellenségre, vagy nyolcz osztrákot leterített és végre, midőn látta, hogy az osztrákok hátrálnak, a hidra ugrott fel, hadonázva és kiabálva, »Sturm«.

Az osztrák gyalogság zöme az erdőnek fordult, mert onnan első szakaszunk lövöldözni kezdtek. Onnan az első osztrák lovast Vezérfi tizedesünk lelőtte. A lovasok erre az országuton vágatva a felső hídnak tartottak. Ott állt a mi szakaszunk. Roxer adju-

táns lován száguldozva őrnagyunk azt a parancsát hozta nekünk, hogy haltáinkkal fákat vágjunk ki és torlaszolgjuk el az erdő és a Gölnicz folyó közötti keskeny országutat, mi által az ellenséges lovasság előnyomulását lehetetlenné tesszük. Ehhez a munkához azonnal a negyedik szakasz hozzá is fogott, a mi szakaszunk pedig a hidon állva maradt, tüzelésre készen, mert már egyes vasas németek közeledtek felénk.

Az első ellenséges lovasok láttára elfogott az úgynevezett ágyuláz. Majdnem mindegyikünknek vaczogott a foga. Egyik a másikra nézett és reszkedő hangon, de heroikus nyomatékkal kérdezte szomszédját »talán félsz?« »dehogya félek!« volt mindegyiknek a válasza. Nem is volt az félelem, hanem roppant izgatottság, annál inkább, mert már akkor az őrnagy hozzánk jött és figyelmeztetett bennünket, hogy vigyázzunk és készüljünk, mert mindjárt itt lesznek a vasas németek, akkor jól vegyük azokat célba. Ezzel elhagyott minket és sietett az erdőbe; egyáltalában, ez az ember óriási tevékenységet fejtett ki akkor, mindenütt volt és mindenütt bátorította, lelkesítette embereit.

Az osztrák lovasok, a mint lőtávolságba jöttek, minket a hidon készen állva láttak és a készülő torlaszt az úton észrevették, megfordultak és visszanyargaltak. Akkor egy altiszt futva jött az őrnagy azon parancsával, hogy mindkét szakasz azonnal siessen fel az előhegy magaslatára, mi tehát futó lépésben feliparkodtunk és csakhamar az első szakaszhoz értünk.

Itt füst és golyófütyülés fogadott minket. Az osztrák gyalogság hosszú csatárlánczban támadólag lépett előre az erdőtisztáson, felénk folyton tüzelve. A mieink erdős platón, fák mögött elbújva csendesesen várták be őket, míg azok madárpuskáink lőtávolságába jönnek. Az őrnagy a golyózáporban fel és alá járt és megtiltotta a tüzelést mindaddig, míg ő maga nem adja meg az arra való jelt. Embereink nyugtalanzkodni kezdtek, hárman már véreztek könnyű sebeikben, nehánynak kalapját, szűrjét lyukasztották át a golyók.

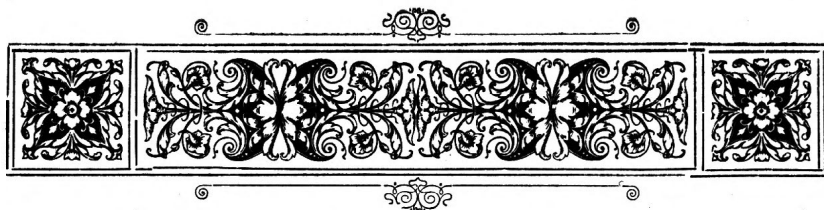
Mikor már csak vagy 200 lépésnyi távolságban lehettek tőlünk az osztrákok, akkor Cornides saját puskájával adta meg a jelt lövéssel és »Éljen a magyar!« kiáltással. A 120 fű mint egy torokból utána kiállott »Éljen a magyar!« és sortűzet adott az osztrákokra. A jól célzott lövések megtették a hatást. Az osztrákok meghökkenve megálltak, többen megsebesülve összerogytak. Ezen zavarukat felhasználva »előre!« kiáltással, védett állásban puskát töltve és folyton tüzelve előre haladtunk.

Diadal lármánk áthatott a hid mellett álló második szakaszra is. Ez elszántan oldaltámadást intézett az ellenségre, mire az osztrákok oly zavarba jöttek, hogy vagy húsz sebesültjeit hamarjába az üres kocsikra rakva futva hátráltak az országúton Eperjes felé.

Képzeltetni, hogy mennyire hatott lelkeinkre ezen első győzelem. Szerettünk volna az erdőből kirohanni és a futó ellenséget üldözni, de a tisztek visszaparancsoltak, mert az őrnagy óvatosságból nem engedett minket nyílt térre, hogy az ellenség ne lássa, hogy hányan vagyunk és milyen gyerekek még. Ott tartott minket havas esőben egész estig. Tábortüzek körül állva, mert sárba lefeküdnünk nem lehetett, bevártuk a további parancsot. A gölnicziek pedig, hálájukat némileg lerovandók, egész nap kihordtak nekünk annyi enni, inni valót, a mennyi csak belénk fért.

Cornides örömtől sugárzó arczczal járt fel és alá, minden egyes csoportott megszólított, dicsérrettel elhalmozott mindnyájunkat. Nagyon örült ennek az első szép győzelemnek. Ilyen volt az a szabadságharcz. Az ilyenféle jelenségek mindennapiak voltak, mint itt, hogy április 14-én tartottuk első marsgyakorlatunkat, 15-én tanultunk puskát tölteni és lőni, 16-án indultunk ellenséget keresni, 17-én már tűzben álltunk és daczára annak, hogy a vezetés nem volt valami katonai szakértelmű és csapatunk háromnegyed részében 15—18 éves gyerekekből állt, kik csak madárpuskákkal voltak felfegyverkezve, mégis megvertük a fegyelmezett, jól felfegyverkezett, erős férfiakból álló ellenséget.

XI.

Kémlejárat Eperjes felé. A radácsi összeütközés.

Már este 8 óra volt, mikor mi Sáros felé indultunk. Két órai fárasztó mars után kis faluba érkeztünk. Itt megtudtuk, hogy az ellenség sebesülteivel és hallottjaival Eperjes felé futott. A koromsötét éj, a folytonos eső, bokáig érő sár készítette őrnagyunkat, hogy itten megálljunk és némileg pihenjünk. De a szakaszunk nem pihenhetett, mert rajta volt a sor öröket állítani. A tizedes engem állított fel legvégső őrnék; ez pedig nem volt tréfa dolog.

Dideregvé, át és átázva hallgattam minden neszre és megdobbant szívem, mikor közel hozzám lódobogást hallottam. »Állj, ki vagy«! kiálték. »Jó barát«! volt a felelet. De ez nekem nem volt elég megnyugtató, azért még egyszer kiállítottam »szólj, ki vagy, mert lövök«! A már közelebb jött lovas visszakiállított »Cornides őrnagy vagyok«! Alig, hogy ez éberségemet megdicsérte, tovább megy, lépéseket hallottam. »Állj, ki vagy«! kiáltásomra azt a választ kaptam »Jó barát, Kreichel«! Csak hamar mellettem is termett, nagy palaczkot vett elő és jó kortyot engedett innom a jó szlivoviczából. Miután már két óráig őrt álltam a borzasztó éjszakában, a század kijött a faluból, engemet is felvett és éjfél után érkeztünk Fénixhuttába, hol a többiek aludtak, de a mi szakaszunk az őrszobában maradt és reggel négy óraker megint rám került a sor.

Reggel nyolcz óraker fél szakaszunk Demszky főhadnagy vezetése mellett indult patrolirozni. Hegyen, völgyen, helyenként térdig érő hóban két órai fárasztó hegymászás után leereszkedtünk a tegnapi éjjel elhagyott faluba, és mivel sehol sem találtunk nyomát az ellenségnek, visszatértünk Fénixhuttára. Éppen

dél volt. Roppant éhségünket és szomjunkat a tiszti lakból hozott nagy kosár főtt krumplival és a kútból meritett friss vízzel csilapítottak. Nagy fáradságunkat ki sem pihentük, már is riadó dobörgés szólitott sorakozásra.

Este sötétben, borzasztó időben, orkánszerű szélben, hulló esőben, sárban, vízben indultunk és négy órai mars után Isép nevű sárosi faluba értünk. Sok láрма és vesződés után felköltettük a birót, ki parasztházakba elszállásolt minket. Hárman jöttünk a falu végén kis viskóba. Tüzet csináltattunk és szárítottuk ruháinkat. Fáradtságtól enni sem kívántunk, csak úgy ruhástul dobtuk magunkat a kiterített szalmára. Oly mélyen aludtam el, hogy csak hosszú rázás és kiabálás után birtak felköltetni. A mint nagynehzen felébredtem, nagy csudálkozásomra láttam, hogy már egy pajtás sincs a szobában, gazdám pedig azt mondta, hogy társaim a többiekkel elvonultak, mert éjjel riadó lövések fellármázták a századot. Erre én hamarosan a puskát, egyéb felszerelést és a félig szárított ruhámat magamra véve, sietségemben még fehérneműmet is ott hagyva, a hajnali szürkületben futottam be a faluba és nagy örömömre ott találtam a századomat. Itt megtudtam, hogy éjjel három óra tájban legvégső örünk lovast látván közeledni, riadó lövést tett, mire a század összedoboltatott.

Alig hogy oda érkeztem, már is Weisz századosunk felhívott benünket, hogy jelentkezzenek önkéntesek, kik vele patrolirozni mennek. Többen jelentkeztek, de ő csak ötünket választott: Kalist, Trsztjanszkyt, Gedeont, Fleischert és engemet. Fél órai gyaloglás után egy malomba tértünk be, hol századosunk a molnárt az éjjeli lovas iránt megkérdezvén, tőle azt tudtuk meg, hogy az a lovas magyar huszár volt, ki a Kassán táborozó Dembinszky táborából egész idáig patrolirozott.

A malomnál elváltunk. Századosunk Kalissal tovább ment az országúton, hármunkat pedig az éjszaki erdős magaslatokra küldött, hogy arra nézzünk, nincs-e ellenség. Vagy három órai gyaloglás után, heggyen völgyen át egy nyílt dombra értünk, melynek alján kis falut láttunk. (Bujava a neve) Lépésünket meglapítottuk, attól tartva, hogy a faluban ellenség lehetne. A mezőn egy nőt láttunk, azt akartuk ez iránt kikérdezni. De ez, a mint benünket meglátott, »Jézus Mária«! kiáltással futni kezdett a falu felé. Trsztjanszky kiáltására, hogy álljon meg, mert lelövi, még veszettebben futott és emberünk azon hiedelemben, hogy ez a nő

most bennünket elárul az ellenségnek, csakugyan utánna is lőtt, de szerencsére nem találta.

Mi most az erdő szélén elrejtve, vártunk egy ideig, de miután semmi gyanúst nem láttunk, bementünk a faluba. Ott már az összes tót parasztság fel volt lármázva. A bíró, egész tanácsával élénkbe jött és alázatosan várta parancsunkat. A lakosság összehordott kenyeret, sajtot, tejet és pálinkát, szívesen megvendégelt, mikor látta, hogy mi barátságos szándékkal jöttünk falujukba, hol még soha sem fordult meg semmiféle katonaság. Innen a bíró készséges útbaigazítása szerint tovább folytattuk utunkat és hosszabb gyaloglás után az erdőből kijutva, a Torisza völgyet láttuk magunk alatt és átellenünkben meredek hegyen Sárosváromjait. Most az erdő szélén kelet felé mentünk és nemsokára Rokiczán falut pillantottuk meg. Itt megvártunk egy félénk közeledő parasztot, és miután tőle megtudtuk, hogy a faluban nincs ellenség, bementünk.

A falu korcsmájában meglepetésünkre már századosunkat Kalissal találtuk. Századosunk mindjárt bort adatott nekünk, mi pedig jelentésünket tettük meg. A mint Isép felé visszaindulni akartunk, láttunk a Torisza vizen túl négy, katonasággal megrakott kocsit feltűnni. Egy ház sarka mögé bujva bevártuk azokat. Századosunk felhívására én, mint a legkisebb, legugolva egész a Torisza partjáig mentem. A mint a négy kocsit a túlsó parton átellenemben megérkezett, örömmel láttam, hogy honvédek ülnek azokon, kik »állj, ki vagy« ! kiáltásomra, »jó barát« szavakkal feleltek, csáköikkel barátságosan integettek. Azt mondták, hogy ők Kassára Dembinszky táborába mennek.

Isépre vissza megérkezve, századunkat már felállítva elindulásra készen találtuk. Őrnagyunk hamarjában adatott nekünk kis ebédet és nekünk is kellett azonnal a századdal ugyan azt az utat megtennünk még egyszer, de egészen Radács faluig, mely csak két órányira van Eperjesről. Itt éjjeli szállásokra betértünk, de meg volt nekünk parancsolva, hogy levetkeznünk nem szabad, mert az ellenség minden perczben meglephet.

Ápril 20-án reggel egész kilencz óráig aludhattam és úgy némileg kipihenhettem a napnak előtti fáradalmaimat. A magyar ellenes érzelmű parasztok pénzért sem akartak enni adni. Nagynehezen tudtam a korcsmában két kemény tojásra és egy pohárka pálinkára szert tenni. Délután 5 óra után riadó hivott össze bennünket és mi sietve ott hagytuk a falut, mert az Eperjes felőli

dombokon ellenséges csapatok mutatkoztak, melyeket valószínűleg a radácsi parasztság hozott nyakunkra.

Századunk tehát az átellenben emelkedő magaslatra húzódott fel, az első és második szakasz az erdő szélén védett állásban foglalt helyet, a harmadik és negyedik szakasz pedig csatárlánczba feloldva lassan a völgynek lebocsátkozott. Az osztrákok már oly távolságból megkezdték a tüzelést ellenünk, hogy a golyók eleinte hozzánk sem értek.

Ekkor egy komikus intermezzo játszódott le. Egy radácsi paraszt a völgyben szántott, de mint a lövések megdördültek, az egyik lóra felülve a falu felé vágatott. Ezt az osztrákok talán huszárnak tartották, mert többnyire őt vették célba. A golyók füttyülhettek körülötte, mert ütötte, verte a lovát, de úgy látszott, hogy mégis sértetlenül érte el a falut.

Az osztrákok ez alatt mindég közelebb jöttek és golyóik már a mi füleink körül is füttyülni kezdtek. Demszky főhadnagy oly tizenkét embert választott maga mellé, kiknek úgy mint neki vont csövé puskáik voltak. Ezekkel előre menve, viszonozta a tüzet. Valamennyi jó lövő lévén, csakhamar néhány osztrákot leterítettek. Erre ezek szépen visszavonultak az erdőbe, de mink is sötét erdőben botorkálva, szélben és esőben siettünk visszafelé, míg valahára Klemberg faluba éjjeli szállásra bevonultunk. Itt legalább krumplit és tejet szívesen adtak a parasztok és szalma fekhelyet készítettek.

Klemberg falut már korán reggel elhagytuk és tekervényes hegyes gyalogúton déltájban egy magányosan álló majorsághoz jutottunk. Őrnagyunk itt ökröt vett számunkra, melyet néhány szakértő emberünk levágott és feldarabolt. Ezt századunk részben sültve, részben gulyásnak főzve elfogyasztotta. Azután folytattuk marsunkat a szép hegyes, völgyes és erdős úton és este felé Fenixhuttát értük el, hol aztán egy napi pihenőt tartottunk.

Ezen pihenő nap délelőttjén egyszerre csak vészlövés fegyverre szólította a századot. A mint kivonultunk, örömmel láttuk, hogy nem ellenséget, de barátokat fogadni siettünk. Görgei Hugo vezetése alatt vagy ötven önkéntes csatlakozott hozzánk. Ezeket legvégső örünk ellenségeeknek nézte és lövéssel fogadta őket. A golyó Görgei füle mellett füttyülve repült el. Görgei, ki nemsokára beállt hozzánk és később a harmadik vagy negyedik századnak századosa lett, annak az őrnek egy forintot adott borraivalót azért, hogy a majdnem 300 lépésnyi távolságra mégis annyira jól lőtt.

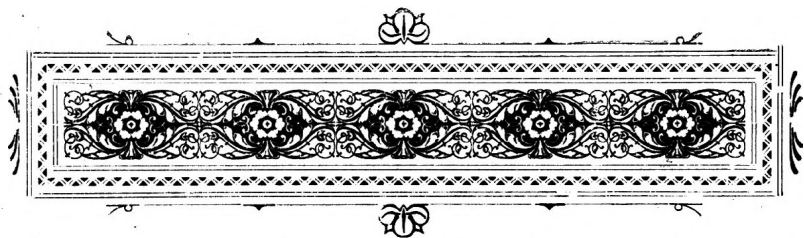
Fenixhuttából már az önkéntesekkel megszorodva indulunk Gölniczbánya felé, de Jekelfalván a Jekelfalusiak kastélya mellett tábort ütöttünk és ebédstációt tartottunk. A gölnicziek küldtek nekünk húst, kenyeret és inni valót és táborunkban folyt a vigság, ének és táncz. Jekelfalusy 14 éves fia Guirin közénk keveredett és még az nap atyja engedelmevel beállt hozzánk vadásznak. Kellemes meglepetés ért engem itt, a mennyiben a szepesváraljai Toperczer Zsiga rokonommal találkoztam, ki otthonról sokat beszélt nekem és tőlem és felőlem vitt híreket haza. Még jelenlétében az őrnagy engem bizott meg egy kényes kiküldetéssel.

Az isépi zsidó bérlőnek a fia ebéd után beállított lóháton Jekelfalvára és felcsapott hozzánk vadásznak, csak arra kérve az őrnagyot, hogy a lovat küldje vissza haza és üzenje meg szülőinek, hogy itt van. Miután Isép már az ellenség őrző körébe tartozott, azért ezen megbízás kivitelére óvatosság és elszántság kívántatott. Az őrnagy engem szemelt ki erre. Két erős, bátor vadászt mellém adva, engem lóra ültetett és úgy expediált.

Isépre szerencsésen megérkezve, a bérlőnek lovát átadtuk és a dolgot elbeszéltük neki. Erre a zsidóné rémitően lamentálni kezdett és azonnal szetkeződött, hogy ő maga megy az őrnagyhoz és kérni fogja, hogy fiát adja vissza neki. Rögtön be is fogadott, én pedig addig az egykori szállásomra futottam, hol a becsületes parasztoktól az ott hagyott fehéreneműmet sértetlenül átvettem.

Nagyon jól esett hármunknak a zsidónéval kocsin mehetni vissza. Jekelfalván századunkat már nem találtuk, mert időközben Gölniczbányára tovább ment. Már este 10 óra volt, a mint oda érkeztünk. Én felkerestem az őrnagyot és megttettem a kellő jelentést. A zsidóné utánam nyomult az őrnagy elé és összekulcsolt kezekkel kérte őt, hogy a meggondolatlan fiút engedje szabadon, de az őrnagy nem teljesítette kérelmét. Ház tizedes engem aztán szállásomra vezetett, hol hamarjában tejelevest téstával főztek nekem és jó szalma fekhelyet csináltak számomra.

XII.

Vogel és Benedek elleni hadmiveleteink.

Gölniczbányán hozzánk, a legénységhez is átszivárgott az a hír, mely itt őrnagyunkat érte, hogy Galicziából egy ellenséges csapat betört és délnek tart, azért már korán reggel a legrövidebb úton siettünk Igló felé. Szép erdős gyalogúton, hegynek fel, helyenként gyönyörű kilátást élvezve, az út legmagasabb kilátó pontján leheverésztünk és ott a magunkkal hozott szerény ebédet elfogyasztottuk. Azután Szlovinka falúba lebocsátkoztunk. A falu előtt a század két részre oszlott, az egyik futólépésben megke-
rülve a falut, a túlsó oldalról, mi pedig az innensőről nyomultunk be és bekerítettük a bányavezetőségi lakást, honnan a bányafőnőket, bizonyos Urbaleket, mint foglyot magunkkal vittük, mert kitudódott, hogy ez a cseh születésű úr az osztrákokkal összeköttetésben állt a magyarok ellen. A szlovinkai bevándorlott bányász népek egy része összecsődült és fenyegetni kezdett, de a mi szakaszunk lövésre készen neki ment és szétkergette a lázangó népet.

Megint szép hegyi utakon tovább haladva a magasan fekvő Porács faluba éjjeli szállásra érkeztünk. Itt az a meglepetés ért minket, hogy megérkezésünkkor a szepesváraljai városi banda jött a Rákóczy-indulóval elénkbe. Előre küldött kémeink ide azt a hirt hozták, hogy egy osztrák fél dandár Benedek vezérlete alatt Iglón éjjelez. Kiadatott tehát nekünk az a szigorú parancs, hogy csak teljes felszerelésben szabad lefeküdni és aludni.

Április 25-én a reggeli szürkületben már elhagytuk Porácsot és a Hegeny hegy gerinczére felmáztunk. A legszebb tavaszi reggelben innen rendkívül érdekes kilátást élveztünk. Balra a mély

völgyben Merény, jobbra Lőcse és Igló városok, háttérben a felséges Magas Tátrával, éjszakelet felé a Branyiszko hegység, ennek az alján Szepes vára, a káptalan és sok falu tűnt fel szemünk előtt.

Sajnálatomra hamar elhagytuk ezt a gyönyörű panorámát és leereszkedtünk a völgybe. Itt egy magányosan álló korcsmában néhány vadászszal a második századból és merényi önkéntesekkel találkoztunk. Ezek azt mondták nekünk, hogy ők örökként hagytak itten és hogy a második század, merényi önkéntesekkel a Grajnár hegyre sietett az átvonuló osztrákok megtámadására. Mi tehát futólépésben iparkodtunk a meredekségen felfelé haladni, mert már egyes lövések estek, majd erős lövöldözés hallatszott.

Most rohanva futottunk a harctér felé, de nemsokára a lövések ritkábbak lettek, végre csend lett és az erdőből egyes merényi önkéntesek mutatkoztak, utánuk egyes vadászok is tűntek fel. Alig hogy őrnagyunk kérdőre vonta ezeket, »hogy mit bujkálnak itt egyenként?« már is kibontakozott az egész második század Veszter százados, Perhács főhadnagy és Jelinek hadnagy tisztekkel.

Ezek aztán hivatalos jelentést tettek az őrnagynak, nekünk pedig elbeszélést, hogy ők a Grajnáron az átvonuló Benedek fél dandárát megtámadták, egy őrnagyot, egy tisztet és vagy 15 embert lelőttek és, mivel körülzárolástól tartottak, lassan visszahúzódtak. A mi embereink közül csak egy sebesítettet meg, egyik pedig, ki az elesett őrnagyot kifosztani akart, eltűnt és vagy agyonlővetett vagy fogságba esett.

Ezen összeütközésnél a merényi önkéntesek is kitartóan és bátran viselkedtek és tüzeltek. Jellemző ezen emberek magyar hazafiságára az a jelenet, mely itt előadta magát, hogy mikor az osztrákokat meglátták, mindnyájan dühösen fenyegetni kezdtek, sőt egyikök, bár maga is csak németül tudott beszélni, oda kiállt nekik: »Boát tu fafluchta táitscha Hond, bir bèn der schon záigen!« (»Megálj te átkozott német kutya, majd megmutatunk neked!«) Merénybe visszakerülve, az ottani polgárok — látván a mi kimerültségünket — magukra vállalták az éjjeli őrököt.

Másnap reggel mindkét század felvonult az őrnagy lakása előtt. Az őrnagy a tiszti kart maga köré gyűjtette és parancsára Roxer adjutánsa felolvasta azok neveit, kik az utolsó mozgalmas napokon úgy viselkedtek, hogy altiszti előléptetésre érdemeseké

tették magukat. Tizenketten voltunk olyanok, de mivel csak nyolcz tizedesre volt szükség, sorsot kellett huznunk. A nyolcz kedvező sorsukat besorozták a második és harmadik századokba tizedeseknek, négy pedig altizedesi rangban maradt az első századnál. Utóbbiak közt én is voltam, de nem haragudtam, mert mégis csak az első század volt az elite század, mely már fényes győzelemmel dicsekedhetett és bizonyos nimbus környezte mindvégig.

Az első század mindjárt útnak is indított Igló felé. Markusfalván ökröt öltek meg számunkra és ott tartottunk ebédstációt. Ezen a marson először altishti minőségben szerepeltem, a mennyiben tizenkét emberrel az előhadat képezve, elsőnek vonultam be Iglóra és pedig lövésre készen, mert nem tudhattuk, nincs-e még ellenség ottan. A városház előtt megálltunk, hova csakhamar az egész század is megérkezett. Őrnagyunk azonnal megsemmisítette az osztrákok rendeletét és magyar szellemű hatóságot instalált. Daczára a megeredt nagy esőnek nem maradtunk Iglón, hanem a smégeni hámorba mentünk éjjelezni. Ott pedig mindössze csak két épület volt és mi a legénységgel kénytelenek voltunk a piszkos szenes hámorházban a földön aludni, nagy széndarab volt a vánkos.

Egy egész napot és a következő éjjelt itt töltöttük elrejtve, mert kémeink jelentették, hogy Vogel Eperjesről elindult és Dembinszkyt elkerülve, a Branyiszkón át Szepességre érkezett. A legnagyobb óvatosság vált szükségessé, köröskörül sűrűn kellett őroket állítani. A mi szakaszunk foglalta el az őrszobát. Hárman voltunk az őrvezetéssel megbizva. Nappal még csak ment valahogyan a dolog ebben a szünetlenül szakadó esőben, de éjjel bizony sok bajjal járt, a mint azt a következő eset is bizonyítja. Midőn én nyolcz emberemmel az éjféle őrjáratra mentem és első sorban a domb magaslatán álló őrt felváltani akartam, a koromfekete sötétségben, esőben, sárban csak nagy nehezen tudtunk az őrré akadni. Visszajövet egy zúgó vízzel megtelt úti árkot kellett átugornunk. Én mint vezető elsőnek mentem neki, de semmit sem látva, a helyett, hogy átugrottam volna az árkot, belé estem majdnem hasig a vízbe. Altiszt társaim aztán még kinevettek, mikor nedvesen, sárosan visszatértem az őrtanyára.

Még éjjel tudhatta meg az őrnagy, hogy Vogel április 28-án Lőcsén fogja éjjeli szállását tartani, mert már korán reggel kiadta azt a parancsolatot, hogy harmadik szakaszunk Roxer Vilmos százados

vezetése alatt rögtön induljon a blaumontagi erdőbe, honnan Lőcsét és egész környékét jól láthatni. Feladatunkká tette, hogy a mennyire csak lehet, tüntessünk az osztrákok ellen, figyeljük meg mozgulataikat és terjesszük el mindenütt azt a hirt, hogy 30,000 magyar önkéntes van indulóban Vogel ellen. Az őrnagy maga fogadott egy jámbor smégeni német embert, ki által levelet küldött a lőcsei polgármesternek, melyben felhívja, hogy húsz-harminczezer ember számára csináljon szállást és szerezzen élelmet.

Ezt a küldönczöt — a mint azt előre tudtuk és kívántuk — Vogel előőrsei elfogták és mivel együgyűen bevallotta, hogy ő Cornides őrnagytól levelet visz a polgármesternek, Vogel elé vitték és az olvasta el az üzenetet.

Szakaszunk a blaumontagi erdő északi szélén fel volt állítva és megfigyelte az ellenséget, melynek táborát a Lőcse melletti mezőkön egészen jól lehetett látni. Délután öt vasas német közeledett az iglói úton felénk és a közvetlen alattunk fekvő Palmsdorf faluban megálltak. Roxer századosunk azonnal parancsot adott, hogy hason mászva közeledjünk a faluhoz és azt körülvéve fogjuk el a lovasokat. De mielőtt oda értünk volna, egy szepesi önkéntes nagy távolságból lőtt azokra, mire ők megfordultak és táborukba vissza vágattak.

A mint esteledni kezdett, minden egyes emberünk köteles volt egy-egy tábortűzet csinálni és élesztetni. Ez a 25—30 tábori tűz, melyet a Vogel táborából nagyon jól lehetett látni, csakugyan azt a gondolatot támaszthatta Vogel agyában, hogy ezek valami nagyobb haderő, előcsapatjának tábortűzei lehetnek. Összes bandáit és dobosait járatta végig a táborban és verette végig a zapfenstreichtot, hogy lássuk, hogy ők is ébren vannak.

Mikor már egészen besötétődött, a százados két bátor fiut adott nekem és leküldött az országútra őrt állani. Az út mellett egy kis kertben tüzet csináltunk magunknak, ott elhelyezkedtünk és felváltva mindég egyikünk a kerítés mellett vigyázott. Éjfél felé lódobogás hallatszott és úgy látszott, mintha fehér köpenyes lovas közelednék felénk. Mindhárman a kerítéshez álltunk és lövésre készen vártuk a lovast, de ez valószínűleg neszt hallott, a tüzet is észrevehette, megfordult és visszanyargalt. Éjféltkor felváltott minket három más vadász és mi felmentünk az erdőbe tüzet élesztetni.

Április 29-én még szürkület előtt hallottuk a riadó dobörgést és trombitaszót az ellenséges táborból, és a mint valamivel

világosabb lett, már is az ellen előhada Palmsdorfon át Igló felé haladt. Századosunk távcsövön át észrevette, hogy az ellenség egyik csoportja a mezőkön áthúzódik jobbra, látszólag oly szándékkal, hogy az erdőt bekerítse. Mi tehát futólépésben iparkodtunk, hogy az erdő túlsó nyugati szélét még elég korán elérjük és a schmégeni hámorba menekülhessünk. Alig hogy a nyílt mezőre kiértünk, láttuk, hogy az ellenség hosszú csatárlánczban közeledik az erdő felé. Helyzetünk igen válságos lett. A kelepczéből csak bujkálva gyors lábainkkal menekülhettünk. Árkokban és bokrok mögött leguggolva futottunk Schmégen felé. A magasabb nyílt mezőn ugyan észrevettek az osztrákok, lőttek is utánunk, de mi szerencsésen elértük a hámort, honnan sziklás magaslatra felmáztunk és oda már utánunk jönni nem mertek. Megmenekülésünket csak Roxer Vilmos százados ügyes vezetésének köszönhattuk.

A mint már az ellenség nyomát nem láttuk, lassan lebecsátkoztunk vissza a hámorba. Egyszerre csak erős puskaropogást hallottunk az erdőből, mely mindég feljebb a Graynár-hegy felé húzódni látszott. Roxer százados mindjárt sejtette, hogy a többi három szakaszunk a Grajnáron összetűzött az osztrákokkal. Éppen készültünk mi is a harczterre, a mint a szepesi önkéntesek ijedt arcokkal egyenként kijöttek az erdőből és vagy 20—30 vadász is utánunk jött. Ezek rémdolgokat beszéltek nekünk és pedig, hogy az erdőben megtámadták Vogelt, de oly szerencsétlenül jártak, hogy csak ők menekülhettek, a többieket az őrnagygyal együtt Vogel granátosai körülvették és elfogták.

Ezen szomorú elbeszélést egyszerre csak dobörgés szakította meg. Réműlet fogott el bennünket is és éppen menekülni akartunk, a mint örömünkre láttuk, hogy az erdőből a mi őrnagyunk az egész csapattal a legszebb rendben kibukkant. Örömrivalgással és éljenzéssel fogadtuk őket. Az őrnagy felháborodással szemrehányást tett ez önkénteseknek, hogy az ő futásuk által őt a legválságosabb helyzetbe jutatták és csak elszántságának köszönhetette, hogy a kelepczéből menekülnie sikerült. Ezek után megköszönte ez eddigi fáradságukat és elhocsátotta őket. Azt is beszélték, hogy Cornides itt nem igen erélyesen intézte támadását Vogel ellen, mivel ez Pákh szuperintendenst és más előkelő polgárt vitt magával Iglóról oly fenyegetéssel, hogy ha őt (Vogelt) a hegyekben valami baj érné, ő azokat felakasztatja.

A következő napon is itt tartózkodtunk a smégeni hámorban.

Éjjel megint rám került a sor az örök felváltására. Az utolsó ör felváltásánál kocsizörgés hallatszott az úton. »Állj, ki vagy!« kiáltottam a sötét éjszakába »Jó barát!« volt a felelet. De a mint a kocsi közelebb jött, fehér kereszt szíjakat vettem észre, a milyen csak osztrák katonáknak volt. Arra erőlyesen oda kiálltottam »megállj!« a legénységnek pedig »lövésre készülj!« A kocsi megállt, de akkor már megismertem őrnagyunk hangját, ki adjutánsával jött Iglóról és egy elfogott osztrák katonát hozott magával. A mint az őrszobába visszakerültem, már ott láttam ezt az osztrákot vigan éljenezve fehér szíját fekete színnel bekenni. Ő közénk állt és a harmadik századba besoroztatott.

Május 1-én már korán reggel Késmárkra indultunk. Minden városban és faluban, melyen átvonultunk, éljen rivalgásokkal, virágokkal fogadtak minket, főleg Késmárkon, hol úgy, mint mindenütt azonnal az ellenség intézkedéseit megsemmisítve, hazafias rendet csináltunk. Késmárkon két napot töltöttünk és több ujonczot összeverbováltunk. Itt bevártuk egyik szakaszunkat, mely Lőcsére indittatott, hogy ott is rendet csináljon Vogel után. Ez a szakasz onnan 25 katonapuskát és öt osztrák foglyot hozott, egy fiakkeres kocsin pedig Eilberg bárónét két vadász fedezete mellett beszállították mint politikai foglyot, mert ezen úri nő czimborált az osztrákokkal. Az őrnagy ezt Debreczenbe expedialta, az osztrák foglyokat pedig saját kérelmükre besoroztatta a harmadik századba.

¶ Május 3-án reggel Nedeczky Sándor tizedes társammal szakaszunkat rendezvén, századosunk lakása elé vonultunk, hol nem-sokára az egész század együtt várta a napi parancsot. Századosunk a tisztek kíséretében kijött és miután a század előtt megállt, felhívására az egyik tiszt elővett egy hosszú iratot, melyből a magyar országgyűlés április 14-én hozott azon nagy horderejű határozatát olvasta fel nekünk, mely szerint Magyarország teljes függetlensége kimondatott és Kossuth Lajos kormányzóvá kikiáltott. Erre az egész század, a tisztek példáját követve, a kalapokon diszlő magyar czimerekről letörte a koronákat és »Éljen Kossuth!« »Éljen Görgey!« »Éljen Cornides!« lelkes kiáltásokba tört ki. Azután Késmárkot elhagyva, gyors menetelben Iglóra vonultunk.

Már útközben hallottuk azt a hirt, hogy az egyesült Vogel és Benedek a helyett, hogy feladatukhoz képest, az osztrák főhadereghez való csatlakozásukat megkísérlették volna, Gömör-megyéből visszafordultak és megint Szepességnek tartanak. Azért

másnap már korán reggel indultunk Iglóról, nem is a rendes úton, hanem az erdők szélén óvatosan haladva a második század után, mely már napnak előtte a gömörszepesi hegységbe ment az osztrákok elejébe. Káposztafalva mellett tábort ütöttünk. Iglóról hoztak ide nekünk húst és kenyeret. Ez alatt, míg mi ebédeltünk, kémeink bejárták a vidéket, hogy a második századot felkeressék és az ellenség hollétéről tudomást szerezzenek.

Alig hogy ebédünket elfogyasztottuk és a tábortüzek közé lefeküdni készültünk, láttunk egy másodszázadbeli vadászunkat sápadt arcczal felénk futni. Ez elbeszélte, hogy a második század, midőn a vernárdi szorosban a visszavonuló két osztrák dandárt megtámadta, az ellenség sokasága által bekerítettett, részben lelövetett, részben elfogattatott, csak igen kevésnek sikerült, úgy mint neki, megmenekülni. Általános levertségünket egyszerre nagy örömrivalgás váltotta fel, mert az erdőből kijött Veszter százados második századával, melyet teljes rendben táborunkba vezetett. Őrnagyunk örömes arcczal fogadta Veszttert, kezét szorított vele és elbeszéltette magának a történeteket.

Ott, hol toronymagasságú, meredek sziklák legkeskenyebbre szorítják össze az utat, várta be Veszter a második századdal a Popova hegyről levonuló osztrák két dandárt; huszonöt vadászt pedig a sziklák tövében bokrok mögé elrejtve állított fel, oly parancsolattal, hogy ezek csak akkor lőjenek, mikor az osztrák táborkar a puskacsövek elé kerül. Elvonult már az ellenség előhada és közeledett a középhad, melylyel az egész táborkar és a két dandárnok is jött. A tiszt megadta a huszonöt vadásznak a jelt, hogy lövésre készüljenek. Ebben a pillanatban az egyik ügyetlen vadásznak a puskája elsült, mire az osztrák táborkar hátra vonult és az ellenséges gyalogság azonnal hosszú csatárlánczba felosztva, vadászaink támadására rohant, kik hamarjában puskáikat kisütötték, néhány osztrákot lepuskáztak és a sűrű erdőbe visszahátráltak. Táborunkba megérkezve, Veszter százados embereit megszámlálva, azt constatálta, hogy három közembere hiányzik és ezek nem is kerültek elő többé.

Alig hogy a második század némileg kipihente fáradalmait, már is talpra szólítottak minket előőreink vészlővései, de az egyszer nagy örömünkre, mert hozzánk csatlakozandó táborunkba érkezett a gömöri önkéntesek jól felfegyverkezett és harczedzett hetven főnyi csapata, mely az osztrákokat követte és azokat hátulról nyugtalanította.

Délután 5 óra után kocsin erősen hajtva érkezett táborunkba Demiány késmárki kereskedő, ki egyenesen Poprádból jött, csudálatosan az osztrák táboron át. Azonnal felkereste az őrnagyot, ki csakhamar az egész tiszt kart magához hívatta, hol titkos tanácskozás folyt a teendők miatt. Csakhamar hozzánk is átszivárgott az a hír, melyet Demiány hozott és mi megtudtuk, hogy a két osztrák dandár a Tatra alján Poprád és Felka körül táborba szállt és ott meghálni készül; Vogel pedig összehívatta az öt tátraaljai városok hatóságait és megparancsolta nekik, hogy a szükség azonnali ellátáson kívül, másnap reggelig még 40,000 ezüst forintnyi sarczot teremtsenek elő, mert különben porrá égeti és löveti az öt várost és katonáinak megengedi a szabad zsákmányolást.

Hét órakor este megjött a parancs, hogy az első század balra Grönicz felé, a második század a gömöri önkéntesekkel jobbra Csütörtök felé a legnagyobb csendben induljon, hogy még hangos szó se hallassék. Ugy indultunk a legmerészebb és legfényesebb fegyvertényünkre, melyet Breit József »Magyarország 1848/49-iki függetlenségi harczának katonai történetében« is fel-
emlit.

XIII.

A poprádi éjjeli rajtaütés.

Századunk több falun átvonulva csendes, de sebes lépésben haladt Grönicz felé. Már koromsötét éjszaka volt, mikor oda érkezünk. Ugy a korcsmában, mint sok parasztházban találtuk még a fosztogatás nyomait, melyet az itt néhány órával előbb átvonult osztrákok hátrahagytak. Sírva panaszkodtak a lakosok, hogy minden eleségtől megfosztattak; a hátvéd rakonczátlan katonai mindent, a mit kézhez keritettek, elszedtek tőlük. Itt is megtudtuk, hogy az ellenség a poprádi fensíkon éjjeli táborba szállt.

Rövid pihenés után tovább mentünk. A fekete sötétségben semmit sem láttunk, csak azt tudtuk, hogy erősen emelkedő úton haladunk erdős hegyek közt. Éjfél lehetett már, midőn mi néma csendben egy épület előtt megálltunk. Ez volt a virág völgyi korcsma, mely már közel van Poprádhoz.

Azt láttuk, hogy Weisz századosunk mindenek előtt nagy üres sörös hordókat gurittat ki, azután tizenkét vadászt magánál visszatartva, a négy szakaszt egy-egy tiszt vezetése alatt felküldte az erdős magaslatra. A mint a mi szakaszunk Galgon hadnagy vezetése alatt felért, a nyílt tisztsárról érdekes látvány tárult fel szemeink előtt. Alattunk a fenlapályi síkon száz meg száz őrtűz körül tanyázott az ellenség. Alig 500 lépésre tőlünk voltak a legvégső őrcsoportok.

A legnagyobb csendességben levonultunk a fiatal erdő, lapályban végződő széléhez, mely már egészen közel volt az ellentáborhoz. Az erdőszél egész hosszában felállított négy szakaszunk és úgy tüzelésre készen, vártuk a parancsszót. Egyszerre csak roppant durranás hallatszott a fejünk fölötti magaslatról, mintha nagy ágyú szólalt volna meg. E pillanatban felhangzott tiszteink parancsszava »tüzelj!« és a négy szakasz egyszerre sortűzet adott az ellenséges táborra, mire folytonos tüzelés következett felváltva az ágyúdurránással.

Tüzelésünk hatása azonnal észrevehető volt az őrtüzeken, melyekből üszögoszlopok felkavarodtak, az emberi alakok pedig onnan eltűntek. Zaj, lárma, ide-oda futkozás közben iparkodtak az ágyúkat, társzekereket biztonságba hozni és a nélkül, hogy egyetlen lövést tettek volna, futottak azokkal a városba. Támadásunk oly zavart idézett elő az osztrák táborban, hogy a legközelebb hozzánk tanyázó osztrákok fejvesztetten futni kezdtek Felka felé, és ha Benedek onnan granátosaival nem állítja meg a futókat és némi rendet nem hoz be megint soraikba, az ágyúk, a társzekerek és az összes tábori felszerelések fedezetlenül maradtak volna és egy jó szuronyos puskákkal felfegyverkezett zászlóalj azokat könnyen elfoglalhatta volna. De nekünk vissza kellett vonulnunk, hogy gyengeségünket el ne áruljuk. Ugyis célzt értünk annyiban, hogy Vogel a hadi sarczot, fosztogatást és rablást ott hagyni, hadait egész éjen készletben tartani és végre elvonulni kénytelen volt.

A mint a virág völgyi korcsma körül megint sorakozni kezdtünk, még csak akkor tudtuk meg, hogy minek gurította ki Weisz századosunk az üres hordókat és mi okozta az ágyúféle durranást. Weisz az üres hordókat felvitette a magaslatra, az egyik fenekét kiverette és minden hordóhoz hat-hat vadászt állított, kik egy parancsszóra egyszerre kisütötték puskáikat a hordóba, mi által oly viszhangot idéztek elő a hegyekben, hogy valóságos ágyúzásnak látszott és annak tekinthette az ellenség is, mert annyira megrémlett, hogy kémle hadat sem indított felénk, hanem Poprádon túl állt védő állásban egész reggelig.

Május 5-én reggeli szürkületkor a magaslaton jártam az öröket felváltandó, akkor már kivihettem, hogy az ellenség a Liptó felé vezető országúton elindulásra készen áll. Nem sokára Weisz százados is feljött, és mikor látta, hogy az osztrák hadak csakugyan már indulófélben vannak, leküldött engem azon parancsolattal, hogy a század azonnal induljon Poprád felé.

A virág völgyből kibontakozva, egyes sorra szakadoztunk, hogy többet mutassunk és úgy egyenként (Gänsemarschban) mérészen neki indultunk Poprádnak. Az osztrák utóhad megállt és arcczal felénk megfigyelte mozdulatainkat. Mi tehát lasítottuk lépéseinket, de nem sokáig kellett haboznunk, mert a jobboldali magaslatról víg dobpörgés mellett lejött az őrnagy a második századdal, ezeket mi hatalmas éljenzéssel fogadtunk, melyet ők a legélénkebben viszonzottak.

Az örömrivalgás, a merész előrehaladás az ellenséget megint oly zavarba hozta, hogy sebes léptekkel odább állt és Lucsivnáig futott, hol tábort ütött. Mi pedig diadalmasan bevonultunk Poprádra, hol minket, mint megváltókat, hálás örömmel fogadtak, de itt meg nem állva, Szepes-Szombatra meneteltünk. Ott a lakosság zenével, éljenzéssel jött eléinkbe, a leányok virágokkal, koszorúkkal elhalmoztak. Ugy akarták hálájukat irányunkban leróni azért, hogy mi mentettük meg őket a rémitő sorstól, melyet Vogel nekik szánt. De hazánknak is tettünk az által jó szolgálatot, hogy a két osztrák dandárnak az osztrák főhadssereghez való csatlakozását meghiúsítani segítettünk.

Szepes-Szombaton csapatunk elszállásoltatott, csak a mi szakaszunk őrzőjára rendeltetett ki. Roxer hadnagygyal jó sűrűn állítottuk fel az őreket, mert az ellenség Lucsivna mellett táborozott és az ő őrei a miéinkkel farkasszemet néztek. Attól lehetett tartani, hogy még éjjeli támadásnak is lehetünk kitéve, azért a legnagyobb óvatosság és éberség kívántatott. Egész éjjel fenn kellett lennünk az őrtanyán és őrzőjatókkal bejárni a vidéket.

Reggel még mindig ott Lucsivnán láttuk az ellenséges tábort, de délelőtt tíz óra felé hirtelen felkerekedett és gyorsan eltűnt a lipitói úton. Ezt a hirtelen eltűnését valószínűleg az okozta, hogy akkor a Csütörtök felőli úton a gömöri önkéntesek berukkoltak hozzánk és ezeket a Vogelék valamely nagyobb magyar had, talán a Dembinszky-féle hadtest elővédjének tarthatták.

A szepes-szombatiak irántunk való hálájuknak úgy akartak legjobban kifejezést adni, hogy mindennel bőven elláttak. Az őrtanyán a molnárné az egész szakaszt este pompás túrós csúszával és reggel szalonnával és szlivoviczával tartott. Délben a negyedik szakasz felváltott minket és mi ketten Nedeczky tizedes társammal egy jobbra való polgári házba jutottunk, hol valóságos traktával vendégelték meg.

Délután az ide rendelt késmárki zenekar térzenét adott a mi mulatozásunkra. A Hunyady-induló hangjai mellett vadászaink és nagy közönség gyűlt össze a piacon. A szepes-szombatiakon kívül ide jöttek a poprádiak, a felkaiak, a matheócziak, a strázaiak ifja, örege, hogy részt vehessen abban a mulatságban, melyet számunkra rendeztek.

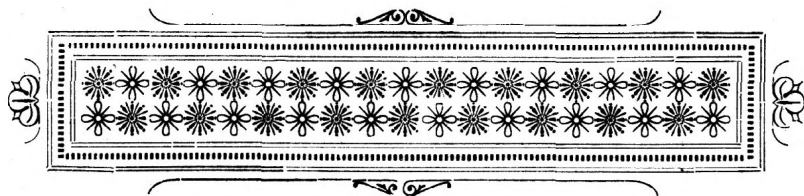
Kapva az alkalmon néhányan összeálltunk és verbunkost tánczolvá, hivatottuk a fiukat, hogy álljanak be hozzánk. Éppen vig csárdást tánczolvá körben forogtunk, a mint vágatva jött egy lovas

hírnök azzal a rém hírrel, hogy egy 680 emberből álló osztrák zászlóalj a magyar születésű Szirmay vezetése alatt Késmárkot elhagyva, Szepes-Szombat felé tart és előőrsei már Matheóczon volnának.

Erre a zene elnémult, a lakosok ijedten haza futottak, a dobok riadója összehívta a harcosokat. Szepes-Szombaton és Poprádon, az öt városban, a közeli falukban megkondultak a vészharangok, fegyverre szólítva a népfelkelést. Nehány percz alatt együtt volt a két század és Popradról futólépésekben jöttek hozzánk a gömöriek. A főpiacz, melyen még alig elhangzott az öröm, a vigság, komoly harcias szint vett fel.

Mindenki készült a legközelebbi komoly eseményekre, vadászaink megvizsgálták puskáikat, friss gyujtót tűztek a piramisokra és aztán bátor elszántsággal várták a Szirmay uramékat. Ez az úri ember egy régi magyar nemes család ivadéka, sárosmegyei földbirtokos jónak látta, hazája ellen fegyvert ragadni; beállt hazaellelenségnek. De miután Sárosmegyében és a galicziai határon megejtett toborzásával alig háromszáz legényt tudott fegyver alá gyűjteni, az osztrák hadvezetőség vagy négyszáz rendes katonával a palombini ezredből megtoldotta csapatját és úgy küldte be Galicziából Vogel és Benedek után. De Szirmay mindjárt az első összeütközésnél pórul járt, megsebesült. Krakón láttuk őt mankón járni.

XIV.

A tótfalusi ütközet.

Cornides őrnagyunk, mint az egész had főparancsnoka azonnal következő rendben indította a csapatokat. A jól felfegyverkezett, harczedzett gömörieket előhadként előre küldte, azután következett két századunk mint középhad, a hátvédet pedig a — kaszákkal, fejszékkel és néhány puskával felfegyverkezett — népfelkelők tömege képezte, mely különben minden városban és faluban, melyeken átvonultunk, mindég jobban felszaporodott.

Nagy lelkesedéssel és az összes lakosság ovációi mellett indultak a csapatok Matheócz felé. Ott pedig az ellenség előhádáról nyoma sem maradt, mert ez közeledtünk hírére visszafutott Késmárkra. Matheóczon betértünk a korcsma állásába, hova a környékeliek kenyeret, szallónát, bort, pálinkát hoztak nekünk. Itt bevártuk a kiküldött kémeinket és őreinket, hogy hirt hozzanak az ellenségről.

Már sötétedni kezdett, midőn hátam mögött lövés durrant el, a golyó fülem mellett füttyülve az állás födelét átlukasztotta és ebben a pillanatban jó barátom Stamminger »jaj istenem!« fájos kiáltással kezét fogta. Ez a szegény bajtárs egy gerendára akart felülni, e közben véletlenül lábával felhuzta puskájának kakasát és a lövés a puskacsőven nyugvó kezén átment. Azonnal ott is hagyta az állást és a matheóczi orvoshoz sietett. Kezét oly ügyesen gyógyították, hogy egészen jól használhatta. Az ötvenes években a selmeczi bányászakadémiát látogatta és belőle derék bányász lett.

Tíz óra után éjjel jöttek őreink és kémeink azzal a hírrel, hogy az ellenség Késmárkon van, az éjjelt ott töltendő. Midőn tiszteink ezt egész csendességben velünk tudatták, egyuttal mihez-

tartás végett mindenféle utasításokat adtak és bátorító szavakkal előkészítettek az éjjeli harczra, melyet Késmárkon vivandók leszünk, midőn az ott éjjelező ellenséget megtámadjuk.

Legnagyobb csendben indultak csapataink az eddigi rendben Hunfalván át Késmárk felé. Mennél közelebb jöttünk ezen városhoz, annál csendesebb lett a menet. Éjfél lett, midőn mi a város falai mellett megálltunk. A gömöriek rohammal benyomultak a városba, mi azonnal utánuk. Élénkséget, ide-oda futkozást találtunk a városban, de ellenséget nem. A lakosság ébren volt, minden ablak ki volt világítva. Égő gyertyákkal, fáklyákkal fogadtak és azt mondták, hogy alig fél órája, a mint az osztrákok a várost elhagyták és Béla felé futottak.

A harangok zúgtak, a népfelkelők gyülekeztek, több puskás polgár csatlakozott hozzánk, különösen két fiatal Beck maradt emlékezetemben, mert ezek Tótfalún velünk az első sorokban csatáztak. Csapataink pihenés nélkül gyors lépésben tovább mentek és nemsokára Bélát is elérték, de az ellenség innen is elillant. A piacon megálltunk, embereink oly fáradtak voltak, hogy egymásután ledőltek és a puszta kövezeten többnyire mélyen el is aludtak.

A mint — a leghazfiasabb érzelmű — Béla városába bevonultunk, azonnal lóra ültek az ottani nemzetőri lovasok és felajánlották szolgálatukat őrnagyunknak, ki azt szívesen elfogadva, mindjárt el is indult velük a Magura felé az ellenség kikémlelésére. Nemsokára vágatva visszajöttek azzal a hírrel, hogy az osztrákok az egy órányira innen fekvő Tótfaluban éjjeleznek. Őrnagyunk haladék nélkül intézkedett, hogy ezen falut még lehetőleg reggel előtt megtámadhassuk. A mélyen alvó embereket felköltve, következő rendben indította csapatainkat Tótfalu felé: elől ment a mi első századunk, azután jöttek a gömöriek a második századunkkal mint középhad, valamivel távolabb utóhadként a népfelkelők rendetlen sokasága a bélai nemzetőr huszárokkal.

Május 7-én hajnalban négy óra előtt a Poprád folyón átvezető hidhoz értünk, honnan az ott felállított osztrák őr, minden lövés nélkül veszett futásnak indult a falu felé. A bélai huszárok utánna, azt elfogták és elfogtak már akkor a faluból menekülő társzerekekből is kettőt. Századunk futólépésben átment a hidon, aztán két részre oszlott, és pedig az első és második szakasz balra, a harmadik és negyedik szakasz jobbra; hosszú csatárláncban iparkodtunk a legnagyobb gyorsasággal a falut bekeri-

teni; a gömöriek és a második század tömeges arczvonalaiban a rendes országúton gyorsan előre nyomultak.

A többi osztrák ör ez alatt fellármázta az alvó ellenséget és ezt már teljes készültségben állva láttuk a faluban. De a mint az osztrákok mozdulatainkat észrevették és teljes bekerítéstől tarthattak, csakhamar siettek ki a faluból és a Galiczia felé vezető országúton menekülni akartak. De akkor már a Demszky főhadnagy által vezetett jobboldali csatárlánczunk, a szántóföldeken futva, az ellenség elébe került, és a mint ennek tömege a nyílt úton megjelent, azt már sortüzünk fogadta. Az ellenség megállt és arczczal felénk fordulva, szintén sortüzzel felelt. De embereink Demszky intésére földre dobták magukat és az osztrák golyók fejünk fölött repültek el, semmiféle kárt nem okozva, mi pedig a barázdékból erélyesen folytattuk a tüzelést.

Egy ily kevésbé mély barázdában Kövesdi hadnagygyal térdelve, testünk jobban kilátszott, úgy hogy az ellenségnek célpontul szolgálhattunk, mert a golyók mindég sűrűbben fűtyültek körülöttünk és miután a hadnagy sipkáját és az én kalapomat átlukasztották, jónak láttuk innen menekülni és hason csúszva egy közeli pajta mögé bújni. Így kerültünk a jobb szárnyról a középhe. Itt már akkor sok felkelőt találtunk, kik közt legérdekesebb volt egy bélai nő, ki fejszével folyton hadonázott és csak előre akart törni az osztrákokra. Bámulva néztük itt első századunk két gyerek dobosát a 15 éves Hollecsek Pált és a 13 éves Sonnenschein Józsefet, kik hősiek nyugodtsággal verték az előre nyomulásra hívó dobokat.

Ez alatt az ellenség tulsó szárnyán zavar támadt és a mint a füst kissé eloszlott, láttuk, hogy az osztrák parancsnok Szirmay — állítólag Demszky főhadnagyunk golyója által — lábán megsebesülve, lováról lebukott és többen körülötte forgolódtak, hogy őt biztonságba hozzák. Lovát, mely szintén mellén megsebesülve, vad futásnak rohant felénk, Galgon, őrnagyunk lovas adjutánsa, megfogta és táborunkba hozta.

Daczára a balszárnynon támadt zavarnak, az ellenség folyton tüzelt ránk, de csak addig, míg középhadunk a dobok rohampörgése mellett, nagy diadallármával szuronyt szögezve, előre nem tört. Ez a heves támadás, aztán az osztrákok háta mögött megjelent balszárnny csatárláncznak tüze és végre a bélai huszárok trombita harsogása oly zavarba hozta az ellenséget, hogy eleintén

rendben, majd futva hátrált a Magura felé. Mi persze »előre!« kiáltással utánna.

A legközelebbi dombon az ellenség megfordult és védett állásból megint szórta golyóit, főleg az oszágúton előre nyomulók középhadunkra. A golyók sziszegve repültek körülöttünk. Jajgatva roskadt össze egyik szomszédom lábsebében, szörnyű vértócsában fetrengett egy másik, keresztüllőtt nyakkal. Most már mindegyikünk letért a nyílt útról és keresett menedéket. Csakhamar megteltek az út melletti árkok. Vagy százan egy szent kép oszlopa mögé bujtunk. Innen és az árkokból erőlesen visszazonoztak a tüzet.

Ez tartott egy ideig, mialatt a jobbra s balra száguldozó, nagy részben népfelkelőkből álló, szárnyaink az ellenség oldalaiba iparkodtak jutni, mi nyugtalanságot idézett elő az ellenségnél. Ekkor felhangzott az őrnagy és a tisztek felbátorító szava »előre, éljen a magyar!« és »előre!« visszhangzott száz meg száz torokból. Leirhatatlan lelkesedéssel rohantak a fiuk — többnyire szurony nélkül — szuronyt szegezve az ellenségre, mire ez gyorsan elhagyta védett állását és futott a legközelebbi dombra.

Ez a második magasabb domb még jobb állást nyújtott az ellenségnek, mely ott biztonságba elhelyezkedvén, golyó-záporral fogadott minket. Mivel mi ezt a positiót nyílt támadással bevenni haboztunk és mintegy parancsszóra hasra feküdtünk, ezt az ellenség félelemnek tekintette, bátorságot nyert és védett állását elhagyva, sűrű csatárlánczban és csoportokban felénk közeledett.

Egy ilyen csoport, alattunk egy barázdán felkapaszkodott, honnan aztán azon mélyedést, melyben Ottenmayer altisztársammal és négy gömörivel feküdtünk, uralhatták volna, azért mindnyájan feléjük czélozva, egyszerre kisüttöttük puskáinkat, mire kettő közülük elesett és a lejtőn legurult, a többi pedig menekült. Mind a mellett az egész vonalon erősen folyt a tüzelés innen és onnan. A golyók zápoként jöttek felénk, jobbra-balra felkavarva a földet. Ebben a golyózáporban, az inneneseő domb legmagasabb kiemelkedésén egyszerre csak felpattant Veszter Sándor százados és kardjával az ellenség felé mutatva, azt kiáltotta »előre fiuk, éljen a magyar!« és a fiuk megint megtették kötelességüket, rohantak az ellenségre meg sem gondolva, mily veszélynek teszik ki magukat, midőn madárpuskáikkal nekik mennek a szuronyoknak, úgyszólván, a biztos halálnak.

Valóban magasztos látvány volt, midőn ezek a gyermekczők mintegy saját ösztönöktől vezettetve, közepén tömeges oszlopban és két szárnyakon, mint valami óriás polip karokkal előről és oldalról az erősebb ellenséget oly vehemenciával támadták meg, hogy ez most már puskát, bornyút, csákót elhányva, sebesülteit ott hagyva, a legnagyobb rendetlenségben futott fel a Magura magaslatára és onnan vissza Galicziába.

A nap már forrón sütött, a Magura alján álló korcsma órája tíz órát mutatott és így a szakadatlan harcz hat óráig folyt és fényes győzelmünkkel végződött, melynek végeredménye az volt, hogy nyolcz foglyot a Palombini-ezredből ejtettünk, hogy az ellenségnek huszonöt hallottja és vagy negyven sebesültje volt, melyeket eleintén magával vitt, de utoljára már ott hagyta őket feküdni, hogy a bélai lovas nemzetőrök két társzekeret és rajtok két osztrák katonát elfogtak, végre, hogy a csatatéren több puskát, bornyút, patrontáskát s. a. t. szedtünk fel, hogy Szirmay megsebesült és lovát elfogtuk. Részünkről a veszteség volt — a mint azt nekünk kihirdették, de majdnem hihetetlennek látszott — három súlyos és öt könnyű sebesült.

Az akkori »Pester Zeitung«-ban egy valaki, ki Cornidesnek nem lehetett barátja, a tótfalvi ütközetet elég hiven leírta, de oly megjegyzéssel, hogy ezen dicső győzelmet nem Cornides vezéri ügyességének, hanem csak vadászai vakmerőségének köszönhetni.

Később az a hír is keringett köztünk, melyet tiszteink is megerősítették és a további tények is igazoltak, hogy Cornides őrnagyunk az eddigi győzelmes fegyvertények jutalmául a harmadik osztályú vitézrendjelt kapta, a kormány őt egyuttal arra felhatalmazta, miszerint csapatját egész zászlóaljra — szükség esetén kényszer sorozás útján is — kiegészíthesse, egy század lovas vadászt is szervezhessen és zászlóaljunk mint a 9-ik honvédvadász-zászlóalj a rendes hadseregbe beosztatott.

A diadalmas ütközet után Tótfalun a jól megérdemelt pihenőt tartottuk, ebédre szalonnát és kenyeret kaptunk és két óraker délután az összes környékből összecsődített forspantokon Késmárkra indultunk. Béla előtt egy század szabolcsi csikóssal, egy század utászszal és két ágyúval találkoztunk, melyek mint Dembinszky egyik különítménye a határra küldettek és nagyon sajnálták, hogy előbb nem jöttek, hogy a győzelem dicsőségében velünk osztozkodtak volna.

Késmárkon kitűnő ellátásban részesültünk, gazdáink vetélkedtek az előzékenységben, de különösen jól esett nekem, valahára jó ágyban aludhatni. Két napi nyugalom után május 10-én reggel összedoboltak megint bennünket. A mint századunk fel volt állítva, megjelent az őrnagy és a század színe előtt kinevezett engemet valóságos tizedesnek huszonöt pengő krajczárnyi napi bérrel. Aztán ott hagytuk a kedves Késmárkot és megint Tótfalura mentünk.

Ezen a marson a Dembinszky-féle utászokat találtunk a Poprád folyón átvezető hidnál, melynek szétrombolásával el voltak foglalva és már mi is csak nagy bajjal tudtunk azon átjutni. Ezek az utászok és a szabolcsi csikósok Tótfalun voltak elszállásolva és mi is oda bevonultunk, azért csak nagynehezen kaptunk szállást, úgy hogy öten is egy-egy parasztházban kénytelnek voltunk elférni.

XV.

A galicziai határon. Első kozákok.

Az orosz czárnak, belháborunkba való jogtalan beavatkozásáról és hadainak határaink felé való közeledtéről már biztos tudomása volt akkor a magyar kormánynak, mert mindenképen intézkedett, hogy a határokat védelmi állapotba helyezze. Mivel pedig a Magurán és Ófalun át Galicziába vezető országút védelmi szempontból nagy fontossággal bírt, azért ennek őrizetére nemcsak a Dembinszky-féle különítmény és később a borsodi guerilla-csapat is küldetett, de még a mi századunknak is kellett felváltva két szakaszonként ezen fárasztó őrzőjáratokra Tótfaluról egész Ófaluig naponta járnia.

Május 10-én először indultunk erre Weisz századosunk vezetésével, hegyen, völgyen, erdőkön bujkálva, és miután az Ófalu melletti dombokról meggyőződünk arról, hogy a Dunajeczen túl csak osztrák csapatok elsánczolva tanyáznak, visszamentünk. A Magura-féle átjáró legtetetjén a borsodi guerillákkal találkoztunk, kik ott tanyáztak. Mi is egy időre mellettük helyezkedtünk el, de éjjelre lementünk Tótfalura, a hová rémitő zivatarban, záporosóben átvázva, éhesen, szomjan érkeztünk meg este tíz óra után.

Május 14-én este felé utoljára indultunk a galicziai határra. Egész éjjel gyors léptekkel haladva, végre egy erdő szélén megálltunk és tábori tüzek köré heverészve aludtunk egy keveset. Szürkületkor megint felkerekedtünk és az előttünk fekvő Ófalura bevonultunk, hol elszállásoltattunk ugyan, de folytonos készetben kellett állnunk, mert mi itt egész közel voltunk az ellenséghez. Ennek felkeresésére indult Demszky főhadnagy az első szakasszal és alig mult el fél óra, már is visszajött futólépésben és riadót veretett, mert az ellenséges had közeledett Ófalu felé.

Századunk gyorsan kivonult a községből és megszállotta a közeli dombokat. Az ellenség ezen előnyös állásunkat látván, azonnal visszavonult a dunajeczi hidon át és azt szétbontotta. Három szakaszunk egy védett völgyben táborba szállt, a mi szakaszunk pedig Demszky főhadnagy és Toperczner hadnagy vezetése mellett felküldetett a domb tetejére, hogy az ellenséget szemmel tartsa. Onnan jól láthattuk az ellenséges tábort. Ott tanyázott a hid mellett, fasánczok mögött az a 700 osztrák, kiket Tótfalunál megvertünk.

A tisztekkel való megbeszélés folytán az örök felállításával megbiztatván, eleintén a baloldali dombokon hagytam két embert, mely alkalommal kissé közel jutottam a Dunajecz partjához, úgy hogy a tulsó parti bokrok közül láthattam szuronyos puskákat felém irányozni. Ebben a pillanatban ledobtam magamat egy kiálló szikla mögé és a golyók fölöttem sivitottak el. Azután a jobboldali dombokat egészen a vörös klastromig elláttam örökkel. Visszajövet lövéseket hallottam és ezek irányában indulva, csakhamar láttam, hogy a szédszedett hid gerendáin egy paraszt iparkodik átjutni az ellenség táborába. Kreichel tizedesünk ezt kémnek tartván, három emberével utánna lődözött és az ellenség a sánczok mögül visszazonozta a tüzelést.

A mint felértem a kis emelkedésre, melyen Kreichel három emberével, daczára az ellenséges golyók fütyülésének vitézül állt, magához hívott és az osztrák sánczok felé mutatva, azt mondta: »látod ezt a fekete kabátos alakot ott a sánczok mellett parancsokat osztogatni, ennek meg kell halni!« vontcsövé puskáját vállamra tette, hogy biztosabban céllozhasson, a lövés eldőrdült és a fekete kabátos felfordult. A sánczokból aztán oly sűrűn kezdtek ránk lődözni, hogy jónak láttuk, odább állani.

Délután századunk elvonult, csak a mi szakaszunk maradt fent a dombon. Már egészen besötétedett, mikor megjött a parancs, hogy a tábortüzeket égve hagyva, csendesen jöjjünk a század után. A holvilágot fekete felhő-foszlányok eltakarták, eső is esett és mi akadálytalanul haladtunk tovább. De a mint egy domb magaslatára emelkedtünk, kibujt a hold, megvilágította csapatunkat és ebben a pillanatban egyszerre vagy száz lövés durrant el a Dunajecz tulsó partjáról, alig 200 lépésnyi távolságról. Szerencsénkre az osztrákok, mint mindig, most is rosszul lőttek és a golyók mind fejeink fölött repültek el.

Toperczer hadnagy megsarkantyuzta lovát és iparkodott biztonságba jutni, a többiek utána iramodtak, csak Kreichel, Gedeon, egy közvadász és én hasra dobtuk magunkat és miután láttuk, hogy honnan tüzelnek legerősebben, arra kisütöttük puskáinkat és úgy mentünk a többiek után. Az osztrákok pedig még jó sokáig lödöztek az üres éjszakába.

A nedeczei vár alatt, melynek körvonalai a holdfényes éjszakában a sötét határhegységből kilátszottak, várt ránk az őrnagy a többiekkel. A mint együtt voltunk, jelentést tettünk az őrnagynak és a legnagyobb csendességben tovább meneteltünk. Ezen a fárasztó éjjeli marson történt velem az, a mit eddig lehetetlennek tartottam, hogy menve aludtam és álmodtam, hogy édes anyámnál látogatóban voltam. Éjjel egy órakor valahára Lapsra érkezünk, hol a többi három szakasz elszállásoltatott, de a mi szakaszunk az őrtanyára vonult és nem nyugodhatott. Nem csuda, hogy midőn másnap felváltottak bennünket és én egy parasztházba jutottam, annak a pajtájában egy szalmazsupra dobtam magamat és úgy elaludtam, hogy egész délután és egész éjen át fel nem ébredtem.

Másnap május 16-án délelőtt bevonultak és hozzánk csatlakoztak a Dembinszky-féle utászok. Délben nagy ökör lett levágva és ennek a húsa felosztva a két századnak. Hárman, Faller, Kreichel és én szép darab húsunkat éppen szalonnán pörköltük, a mint egy lövés felriasztott, erre a második, harmadik és több lövés hallatszott, mire kénytelenek voltunk a fél sült pecsenyénket ott hagyni és fegyvert ragadva az utcára szaladni.

Lakásom előtt néhány percz alatt együtt volt harmadik szakaszunk, ezt fogta Demszky főhadnagy és tüskön, bokron térdig érő vizen átgázolva magával vitt ki a faluból. Ott csatárlánczba feloszolva, gyorsan előre haladtunk és az egyenként visszajövő öröket felvettük. A többi három szakasz az utászokkal együtt a közeli erdő szélén állt. Mikor az utolsóelőtti őrhöz jutottunk, ez elbeszélte nekünk, hogy a galicziai határról láttak egy lovas csoportot Laps felé közeledni. A legszélső őr ezeket valószínűleg barátoknak tartván, »éljen a magyar!« kiáltással fogadta, de az első kozák (azok voltak) egészen közel jött hozzája és lelötte, mire a többi őr a véslövéseket adta, a kozákok pedig visszafordultak és lassan elnyargaltak.

Azt a szegény lelőtt bajtársunkat csakugyan megtaláltuk,

még élt, de már beszélni nem tudott. Megláttuk a kozákokat is, de ezek előttünk futásnak eredtek és mi már csak nagy távolságból lőhattunk utánuk.

Egy ideig vártunk mindenre készen, de midőn már sötétedni kezdett, csapataink sűrű erdőkön át tovább mentek. Engemet hét emberrel ott hagytak, hogy az öröket bevonjam és ezekkel a csapatok után jöjjenek. Fekete éjszakában, sötét erdőben csak gyufák fénye mellett haladhattunk tovább, míg olyan helyre jutottunk, hol az út két részre szakadt. Itt nem tudtunk, mi tevéünk, de szerencsénkre Seide lapsi uradalmi kasznár lóháton utólért és vezetett tovább. Ez az úri ember nem is ment többé vissza; hanem közénk állt.

Hosszú gyaloglás után valahára egy majorsághoz értünk, hol a pajtában éjjeli szállásra betértünk, de mély álmunkból csakhamar vészlövés felvert, mire mindnyájan kivonultunk és haragunkra, de egyszersmind vigasztalásunkra is meggyőződöttünk, hogy végső örünk egy legelésző marhacsordát ellenségnek tekintett és azt lövéssel fogadta.

Korán reggel, midőn a sűrű erdőben még nagy sötétség volt, meneteltünk innen hegynek fel, hegynek le, rossz úton. A mint világosabb lett és mi vagy ritkább faállományba vagy tisztás magaslatra jöttünk, akkor láttuk, hogy mi a természet nagyszerű vadonában, a Magas Tátra éjszaki oldalának előhegységében vagyunk, melyből előttünk a hótakart óriások, a reggeli nap által pirosra megvilágítva felségesen kiemelkedtek, láttuk, a mint azok megint beborultak és rövid egy óra múlva az idő esőre, majd sűrű havazásra fordult.

Ily rémséges időben már hat óránál tovább gyalogolva, egy hegygerinczre értünk, honnan magunk alatt mély katlanban egy nyomorult falucskát láttunk. Oda tehát lebocsátkoztunk, de a lejtő oly meredek volt, hogy a lovak alig birtak lejutni. A faluban mindegyikünk valami enni valót keresett, mert éhesek voltunk, mint a farkasok. Egy parasztudvaron láttam néhány emberünket tejet inni, én is kértem, de az asszony esküdözött, hogy nincs többje. Nem hittem neki és betörtem a kamarájába, hol nagy öröömre két köcsöggel tejfelt találtam. Ebből egygyel én ittam meg, a másikat bajtársaimnak adtam. Miután a parasztnőnek megfizettem azt, a mit kért, mentem kenyér után nézni.

A korcsmában tömve volt a szoba embereinkkel, kik ott

bűdös pálinkát idogáltak, de kenyeret nem akart adni a zsidó korcsmáros és mivel az szép kérésünkre, készpénzfizetés ellenében sem akart enni valót adni, betörtünk kamarájába és az ott talált ládát baltáinkkal felfeszítvén, ott találtunk hat zabkenyeret, melyet embereink szétkaptak és mohón elfogyasztottak. Én egy magyar ötös bankót adtam a zsidónak, hogy tartsa ki belőle a kenyér árát, de ő a magyar pénzt elfogadni nem akarta, mire én azon szavakkal: »tehát fizesse meg az úr isten!« ott hagytam, a korcsmáros pedig hallgatott.

Fél órai pihenés után roppant meredekségen, majdnem három órát kapaszkodva, feljutottunk egy sivár tetőre, hol még valóságos tél volt. Nagy hőmezőkön kellett átgázolnunk és a Magas Tátrából orkánszerű jeges szél hóval kevert hideg esőt kergetett arcunkba. Sok küzdés és fáradozás után sötétben már elértük Landok falut, hol elszállásoltattunk. Nedeczky, Erősi, Jeckelfalussy és én egy szegényes parasztházban szalma nyughelyen csakhamar mély álomba merültünk.

Örnagyunk az úton való megbetegedése, valamint az igen rossz időjárás kényszerített két napot töltenünk itt ezen a rongyos faluban és csak május 20-án indultunk innen Késmárcra. Tótfalun túl a Poprád folyón kellett átmennünk, de a hid el volt hordva. Nem maradt tehát más hátra, mint a vizen átgázolni. A megáradt folyón mellig érő vízben, egymásba kapaszkodva sok vesződés után — miközben egy néhányat a víz le is sodort — a túlpartra értünk és átázva, összesározva gyors lépésben Késmárcra siettünk, hol tisztességes ellátásban részesültünk.

Két napi itttartózkodásunk alatt, mindenekelőtt a tótfalusi ütközetben megsebesülteket látogattuk meg a kórházban, kik már mindnyájan fenn voltak. Délután eltemettük a kozákok által Laps mellett meglőtt bajtársunkat, valóságos katonai pompával. Nemcsak századunk kísérte el tompa dobszó mellett, hanem az összes késmárki nemzetőrség is. Egy szakaszunk a sirba búcsú-sorlóvést adott.

Május 22-én elhagytuk Késmárkot és Poprádra mentünk, hol három napig főhadiszállásunk volt. Ezen időközben két szakaszunk Lucsivnára és kettő Vernárdra inditatott, hogy az ottani útszorosokat eltorlaszolja. A mi szakaszunk Vernárdra volt kiküldve, de itt már dolgunk nem akadt, mert a szorosokat máris eltorlaszolta találtuk. Innen Tilf őrmester vezetése alatt Stjavnikon át

Betlenfalvára mentünk éjjelre, másnap reggel pedig vissza Poprádra. A mint ott az egész század együtt volt, még az nap meneteltünk Késmárkra, hogy ott a két pünkösdi ünnepet valahára nyugalomban tölthessük.

Pünkösdi másod ünnepnapján reggel egy leibiczi városi hajdu jött őrnagyunkhoz oly panasszal, hogy hurbanista garázdálkodik Leibiczon és forspontot követel a várostól. Az őrnagy éppen engemet pillantott meg, magához hívott és megparancsolta nekem, hogy vegyek négy vadászt magamhoz és menjek Leibiczra rendet csinálni, a garázdálkodó hurbanistát okvetetlen kísérem be Késmárkra. Nem telt egy órába és már is megcsíptük azt az ölnyi magasságu hurbanistát, lefegyvereztük és behoztuk Késmárkra. A mint azt őrnagyunk elé állítottuk és az őrnagy őt megkérdezte, hogy mit bujkál ő fegyveresen a vidéken, és hogy mer ő forspontot requirálni? daczosan azt felelte, hogy neki, mint császári katonának forspont dukál, mert ő most haza akar menni családjához. Ezre az őrnagy intett egyet, padot hozatott elő és erre a tót vitézt két erős ember által lefektetve, ötven botot vágatott rá és aztán eleresztette oly szavakkal: »no most már megvan a forspont, mehetsz haza!«

Május 29-én mindkét század indult Lublóra az ottani követválasztásnál rendet fentartandó. Weisz századosunk leutazott a kormányzóhoz és távollétében Veszter Sándor vette át a két század fölötti parancsnokságot. Bélán találkoztunk harmadik századunk két szakaszával, melyek a Maguráról jövet azt beszéltek, hogy a galicziai határon vagy 600 kozák portyázik.

Délre Podolinba érkezünk, mely város (az egyedüli Szepeségen) magyar ellenes hirben állt, miről csakhamar meg is győződünk, a mennyiben ott senki, még pénzért sem akart élelmet adni. A tisztek tehát a kolostorban akartak valamit requirálni, de a kaput zárva találtuk. Nagy zörgésre egy vén szolgáló kinyitotta a kaput, de a mint a tisztek két szakasszal benyomultak, az összes szobákat, szertárakat, pinczéket zárva találták, a szerzetesek pedig rossz lelkiismeretük tudatában mind elszöktek.

Betörni vagy valamit elemelni szigorúan tiltva volt és egyik emberünk azért, hogy a szolgáló fésűit ellopta, tizenkét botütést kapott a piacon. Mind a mellett sikerült egy csoportnak a zárt pinczéből ügyes fortélylyal vagy husz butella igen finom aszú bort kiperaktizálni, melyből útközben a tisztek is igen szívesen

kóstolgattak, az egész század pedig jókedvű lett és vigan énekelve bevonult Gnezda városkába. Itt a lakosok, mint lelkes jó hazafiak, örömmel fogadtak és mindenféle enni, inni valót összehordtak és megtraktáltak bennünket a nyílt piacon. Este kilencz órakor Lublóra érkeztünk, hol elszállásoltattunk.

Másnap korán reggel Veszter százados parancsára kimentünk mi ketten Nedeczkyvel a poprádi hidon át a szép magaslaton fekvő regényes várba oly célból, hogy annak tornyában egy megbízható emberünket örként helyezzünk el. A vár ura, Reis nagy előzékenységgel rendelkezésünkre bocsátotta a tornyot, honnan elragadó szép kilátás nyílik, főleg Galicziába. Miután az őrt a kellő helyen ott hagytuk, a várúr a vár nevezetességeit is megmutatta nekünk. Legérdekesebb volt a képtár, hol több lengyel király és a várurak arczképei sorban függtek, aztán Zápolya és Rákóczy mellszobrait, fegyvereket és egyéb régiségeket mutatott nekünk.

Visszajövet a Poprád folyóban megfürödtünk és mire a városba jöttünk, a választók nagy sokasága már gyülekezett. Századunk a városháza előtt, hol a választás történendő volt, felvonult és miután Tizedy, a képviselőjelölt szép hazafias beszédet mondott a választóknak, ezek egyhangulag megválasztották képviselőjüknök. Ennek megtörténte után innen elvonultunk Készmárk felé, de útközben egy lovas tiszt az őrnagy azon parancsát hozta, hogy nekünk azonnal Lipnikre kell mennünk ujonczokat szedni vagy még inkább azért, hogy a határon megjelent oroszok mozdulatait megfigyeljük. Gnezdán megháltunk.

Másnap kietlen rossz úton mentünk Lipnik felé. A nap forrón sütött; én fejfájást kaptam és annyira rosszul éreztem magamat, hogy ez egyszer visszamaradtam és felkapaszkodtam azon parasztkocsi hátuljára, melyen a szolgabíró és négy gyengélkedő emberünk ült. Lassan valamivel jobban lettem és mivel az út mindég rosszabb lett, leugrottam a kocsiról és gyalog mentem utánna. Egyszerre csak felfordult a kocsi és pedig azon oldalra, melyen a szolgabíró ült, úgy hogy a többiek rája estek. A szegény szolgabíró jól megüthette magát, mert aztán szidta a kocsist, a kocsit, az utat és a felkapaszkodott marodereket.

A mint nagy bajjal valahára Lipnikre érkeztünk, a faluban egy élő lelket sem találtunk. A lakosok minden elvihetőt magukkal cipelve, az erdőkbe menekültek. Ujoncszedésről tehát

szó sem lehetett, és mivel attól lehetett tartani, hogy a magyar ellenes rusznyákok a közelben táborzó oroszokat nyakunkra hozzák, itt csak pihenőt tartottunk és a nap nyugtát bevárva siettünk innen el, éhen és szomjan. Már éjfél lehetett, mikor mi egy igen meredek hegy magaslatáról alattunk Toporcz falu méceit pislogni láttuk. A lakosok jövetelünkről már előre értesítve voltak és ébren vártak minket, pompás vacsorákkal és jó fekvőhelyekkel. Toporcz Görgei Artur születéshelye lévén, annak lakosai lelkes hazafiak voltak.

Következő napon junius 1-én korán reggel indultunk Késmárk felé, hová délután bevonultunk, miután Bélán egy órai pihenőt tartottunk. Az én szakaszom került az őrtanyára, hol egy szepesváraljai ismerőst találtam, ez által küldtem az első levelet haza. Estefelé hat órakor megkaptam a parancsot, hogy az összes őröket bevonjam és kövessem a századot Leibiczra. Miután őrségi személyzetemmel még az összes korcsmákat és mulató helyeket bejártam és onnan több korhely vadászt összefogdostam, bekísértem azokat Leibiczra. Este kilencz óra lehetett már, midőn ott az első őr »állj, ki vagy?« kiáltással fogadott és jelszót követelt.

Leibiczon egy egész napi pihenőt tartottunk és ezt a pihenőt mi altisztek arra használtuk fel, hogy táncmulatságot rendeztünk. Tiszteink pedig valamennyien Késmárkra rándultak, hol az ő tiszteletükre szintén mulatságot rendeztek. Egyszerre csak ott termett az őrnagy és midőn látta, hogy egy tiszt sincs jelen, azonnal küldönczöt küldött utánuk, oly szigorú parancscsal, hogy haladéktalanul jelenjenek meg nála. A mint a tisztek megérkeztek, kegyetlenül leszidta őket, elszedte tőlük a kardokat és mindnyájokat az őrszobába küldte fogságba. Ez pedig nagy izgatottságot idézett elő a legénységnél és főleg az altiszteknél, kik az esti muláságukra a tiszteket is várták.

Este fényesen ki volt világítva a vendéglő nagy szobája, hol az altisztek, a csinos leibiczi lányokkal jókedvűen táncoltak, midőn egyszerre bejöttek az összes tisztek kardjaikkal oldalukon. Dörgő éljen fogadta őket, ők a tánczba keverekedtek, és lett általános vigság és mulatság egész reggelig, hogy alig maradt idő a pihenésre, mert a dobok megint összehívtak minket indulásra.

A mint a városon kívül voltunk, Veszter százados szép hazafias beszédben buzdított minket kitartásra, legyünk kötelességtudó fiai a hazának, kik szívesen és ellenmondás nélkül viselik

minden fáradoalmakat, ne buzduljunk fel az őrnagy ellen, mert ő csak parancsnoki kötelességét teljesíti és tegnap is a kellő szigort jóindulatával váltotta fel.

Menetelünk Ménhárdon és Csütörtökön át vitt minket. Utóbbi helyen az őrnagy azon új parancsa ért bennünket, hogy Káposztafalvára menjünk. Mezei gyalogutakon Mahalovczon át későn este nagy esőben értünk oda. Ott minket jó szállással és jó vacsorával láttak el. Innen másnap kocsikon mentünk Teplitzig, onnan pedig gyalog Lucsivnára, hova este érkeztünk. Mi ketten Nedeczkyvel az evangélikus tanítóhoz szállásoltattunk el, kiben nemcsak derék jó hazafit, de szíves előzékeny házi gazdát is találtunk megismerni.

XVI.

A keresztes háború kihirdetése. Az oroszok betörése Árvába és Liptóba.

Junius elején már nem volt számba vehető ellenség hazánk földjén. Az osztrák hadsereget mindenütt kivertük az országból. A nemzetiségek is meghunyászkodtak. A magyar kormány megint Pesten, az ország fővárosában székelt és az országgyűlés is ott tanácskozott.

Ez az egy osztrák császárság nem birt velünk, kellett tehát azt a másik császárságot — az éjszaki koloszust — is segítségül hívni, hogy ezt a maroknyi magyar nemzetet legyőzze, leigázza és a legnemesebb, legigazságosabb önvédelmi harcnak véget vessen. Roppant muszka haderők álltak már betörésre készen, a galicziai és a román határokon.

Mind a mellett a magyar kormány nem csüggedett és mindent elkövetett, hogy mindkét császársággal is szembe szállhasson. Kihirdette a keresztes háborút, szervezte a népfelkelést, elrendelte, hogy minden városban, minden faluban a tornyokon és más nyilvános épületeken a fehér keresztes vérpiros zászló lengjen, hogy a templomokban a szószékekről szólíttassék fel fegyverre a nép. Lucsivnára való megérkezésünkkel ott lengtek már a keresztes zászlók. Szepességen és a mint csakhamar meggyőződünk, Liptó és Zólyom megyék minden községeikben a tornyok fel voltak lobogózva.

A lucsivnai tartózkodásunk második napján mint napos altiszt kerültem Weisz századosomhoz. Délután ő elutazandó volt Liptón át Besztercebányára és ezen útra magával hívott, mely meghívást legnagyobb örömmel elfogadtam, azonnal is összeszedkedtem és századosom mellé ülve, előfogaton gyorsan haladtunk előre a liptói úton.

Hat óra tájban Liptó-Szt.-Miklóson voltunk és mig az új előfogat elkészült, addig én az itt lakó két nővéremet látogattam meg, kik mindenféleképp jól tartottak. Rózsahegyen már késő este nagy záporosótól átázva érkeztünk meg és azonnal jó ágyainkba bujtunk.

Rózsahegyről négyesfogaton folytattuk utunkat a szép vadregényes sturecki hágón át. A művésziesen vezetett serpentin ut legtetetjén is nagy fehér keresztes piros zászló lengett. A legfelsőbb útkanyarulat hatalmas fasánczokkal volt eltorlaszolva és ezekben egy — önkéntes nemzetőrökből álló — nagyobb őrcsapat volt elhelyezve. »Éljen a magyar!« üdvözlő kiáltásunkat nagy »éljen« rivalgással visszonzták. Egy tiszt kijött a sánczból és csak annyit kérdezett, hogy kik vagyunk és hová megyünk és nem-e láttuk e még útunkon muszkákat?

A mint a Sturecz tulsó lejtő tövében fekvő korcsmához értünk, akkor láttuk, hogy a tulajdonképeni tábor itt van. A korcsmaiban mindenféle fegyverzetű és öltözetű, harczias kinézésű sokaság járt, kelt fel és alá. A korcsma előtti gyepes téren tábor-tüzek körül néhány százan heverésztek. A poharak csengése mellett folyt a zene, táncz és ének, — úgy látszott, hogy ezek a — különben derék hazafiak ide inkább majálisra, mint komoly harcz munkára gyűltek össze.

Beszterczebányán a Rákhoz czimzett vendéglőbe szálltunk, honnan századosom azonnal Madocsány kormánybiztos felkeresésére indult. Madocsánytól várta a honvédelmi ministerium azon rendeletét, mely szerint Weisz őrnagygyá előléptetvén, meghatalmazást kap arra, hogy Liptó-, Árva- és Turóczmegyékben új guerrilla vadász-csapatot szervezhessen. Én addig a várost néztem meg és megbámultam azt a sok nemzeti zászlót, melylyel a főpiaczi házak tele voltak aggatva, valamint azokat a nagy fehér keresztes piros zászlókat, melyek a három toronyról lobogva hirdették a muszkák elleni keresztes háborút.

Mig az én századosom másnap délután a kormánybiztossal tárgyalt, addig én a kávéház ajtaja előtt álltam és néztem a sok katonaságtól és nemzetőröktől hemzseggő piacot. Akkor Beniczky Lajos dalias alakja egy csoport honvédtiszttel jött a kávéházba. Beniczky előttem megállván, kérdezett, hogy micsoda csapatból való vagyok és mikor azt mondtam neki, hogy szepesi guerrilla vadász vagyok, azt jegyezte meg arra »derék czipszer!« aztán mindnyájan bementek a kávéházba billardozni.

A legvigabb billardozás közben egyszerre csak felhagytak vele és általános mozgás és rémület keletkezett a kávéházban. Egy katonai futár jelentést hozott Beniczky ezredesnek, melyben azt tudatják vele, hogy az oroszok Árvába betörték, és miután az Árva folyónál örködő önkénteseket és nemzetőröket szétugrasztották és nagy részét elfogták, átjöttek Liptóba és Rózsahegy városát rövid harcz után elfoglalták.

Most már azon az úton, a melyen jöttünk vissza nem mehettünk, azért kénytelenek voltunk Breznóbányának, Telgárdnak a Popován át visszautazni. Breznóbányán a megrendelt előfogat nagyon késsett, azért mi felültünk egy kocsira, a mely éppen Gömörbe menőben volt. Egész éjen át kocsiztunk, szerencsénkre a kocsi fedeles volt és az védett minket a nagy eső ellen, mely egész éjen át hullott. A nagy esőben, sárban csak lassan haladhattunk és már reggel volt, mikor mi Telgrádra érkeztünk.

Telgárdon semmiképen sem lehetett alkalmatosságot keríteni, a lovak mind kint voltak gazdáikkal együtt, azért kénytelenek voltunk gyalog tovább menni. Elindulásunk előtt a jó magyar érzelmű korcsmáros figyelmeztetett, hogy vigyázzunk magunkra, mert itt a hegyekben a szétugrasztott hurbanisták egész bandája garázdálkodik és kifosztja az utasokat.

A meredek gyalogúton haladva, nemsokára megmásztuk a popovai hágót és a tető közelében álló korcsmának tartottuk, hogy ott kissé pihenjünk. A mint a nagy ivó-szobába beléptünk, csakugyan vagy húsz marczone, gonoszkepű tótot találtuk, kik fejszékkal és vastag botokkal ellátva a hoszú asztal körül ültek és pálinkát idogáltak.

A kölcsönös megszeppenésnek századosom bámulatos lélekjelenléte és erélye azonnal véget vetett. A mint a fenyegető helyzetet átpillantotta, rögtön oda kiáltott a korcsmárosnak, hogy »készítsen egy hordóval bort vagy pálinkát, mert a század mindjárt itt lesz, nekünk pedig adjon egy icze jó bort és valami harapni valót«. Aztán kényelmesen leültünk, két dupla csövé puskáinkat felhuzott kakasokkal magunk mellé téve, ettünk és ittunk.

Századosom szúrós egyszemű tekintetével (jobb szemére vak volt) végig nézett a tótokon és merészen kérdezte őket, hogy: »miféle járatban vannak, honnan valók? ily háborús időkben ne járjanak az erdőben, mert pórul járhatnak! lóduljanak haza családjaikhoz!« Nekem pedig csendesén megsúgta, hogy ha engemet kiküld, ne jöjjenek többé vissza, hanem siessek a hegyen le Ver-

nárd felé, ő majd utánam jön. Majd hangosan mondván, hogy »mennyire késik a század«, kiküldött engem, hogy nézzek utána.

Én tehát meghagyásához képest a hágó tetejére és onnan lefelé iparkodtam. Nehány percz múlva századosom is utólért és elbeszélte, hogy miután némi várokozás után nem jöttem, felkelt ő is és azon szavakkal: »ugyan hol marad megint az én tizedesem?« kiment és gyorsan sietett utánam. Most még inkább siettünk, hogy a tótok valahogyan ne jöjjenek a mi fufangunkra, de sok helyütt még a gyaloglás is nagyon meg volt nehezítve, mert roppant torlaszok elzárták a közlekedést.

Vernárdon századosomnak ismerős korcsmárosa volt, ki örömeiben nem tudta, hogy mivel kedveskedjék nekünk, de mi rövid uzsonna után csak siettünk tovább, daczára a nagy esőnek és már sötét volt, mikor mi átázva, összesározva és fáradtan Gröniczre megérkeztünk.

Gröniczen mindketten úgy aludtunk, hogy már délelőtti tíz óra elmúlt, mikor mi előfogaton indultunk Poprádra, honnan rövid ebéd után Lucsivnára századunkhoz siettünk. Csudálkozásunkra a falu előtt örökkel nem találkoztunk és bent a faluban egyetlen egy emberünk sem volt látható. A százados kisütötte puskáját abban a reményben, hogy talán erre csak kibujnak valahonnan embereink, kiknek hollétéről a lucsívnaiak sem tudtak semmit sem mondani.

Csakugyan nemsokára meg is jött Jobsch tizedes tizenkét emberrel és azt jelentette, hogy egy órával előbb az örök egy ellenséges csapat közeledtét jelentették, mire az egész század a faluból a közeli erdőbe vonult, őt pedig a tizenkét emberrel kém-szemlére küldték, honnan most visszajött, miután meggyőződött, hogy az ellenséges csapat nem volt más, mint egy nagy csoport fejszés ember, kik a közeli erdőbe mentek fát vágni.

Erre századosunk küldött a többiek után, és miután azok bevonultak, mindnyájan szállásaikra mentek, csak a százados, Kövesdy főhadnagy és én kimentünk a lipthói útra, hogy a már most naponta várható muszkákat jó állásban fogadhassuk. Ezen alkalommal a védelmi állások tekintetében én is néhány egészséges megjegyzést tettem, mely megjegyzések a századosnak (jövendőbeli őrnagynak) annyira megtetszettek, hogy ott mindjárt az új szervezendő vadász csapatjához őrmesternek nevezett ki és biztosított, hogy rövid idő alatt hadnagy leszek.

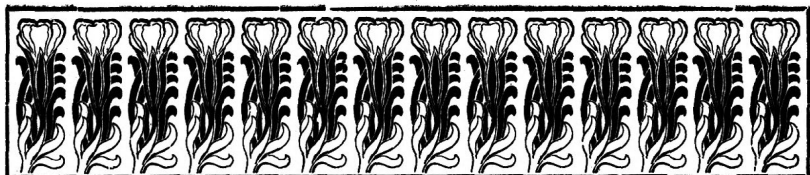
„Ki lett személve a hely, melyet védelemre alkalmasnak találtunk és mi visszamentünk a faluba, hogy a századot oda vezessük táborba. De a mint visszajöttünk, már is ott találtuk az őrnagy parancsát, hogy haladéktalanul Iglóra jöjjünk. El is indultunk azonnal éjjelre Poprádra.

Másnap délben Bethlenfalván voltunk, de alig hogy valamit magunkhoz vettünk volna, ott termett őrnagyunk két lovas vadász kíséretében és kiadta a parancsot, hogy rögtön induljunk a Magura felé. Ezt az egész század morajjal fogadta. Nagy igazságtalanságnak tartottuk azt, hogy a többi század Iglón és Lőcsén kényelmeskedik, a mi századunk pedig folytonos fárasztó marsoknak, veszedelmes helyzetnek ki van téve.

Az őrnagy észrevette az elégedetlenséget, azért az arcban álló századhoz hatalmas, hazafias beszédet intézett németül, mert magyarul rosszul beszélt, melyben apelált a fiúk hazafiságára, kötelességérzetére, kiemelve, hogy neki csak egy első százada van, a melyben megbízhatik. Ez hatott, a fiúk megéljeneztek az őrnagyot és erőltetett marsban még aznap egész Késmárkig mentek éjjelre és másnap reggel már Tótfalun voltunk, hol elszállásoltattunk. Jeltsch altiszt társammal Schneider földbirtokoshoz jutottunk, kinek derék kedves felesége minket mindennel bőven ellátott.

Tótfalun akkor folyt a kényszersorozás, de a tót parasztok elrejtették fiaikat és sehogy sem akarták őket a sorozáshoz kiadni, csak erőszakkal lehetett imitt-amott egy-egy hadkötelest elfogni és a sorozó-bizottság elé állítani. Első nap alig lehetett 4—5 fiút besorozni, a tót parasztság daczoskodott, sőt ellenszegült. Erre felbátorította néhány ott lakó magyar ellenes földbirtokos, többi közt egy bizonyos Lányi. Nem féltek azok, mert hiszen egész közelben, a határon portyásztak már a nagy orosz hadsereg előhadi. Majd azokat ide is lehet hívni, gondolták magukban, és hogy ezt csakugyan meg is tették, erről másnap keservesen meg is győződtek.

XVII.

A kozákok rajtunkütése Tótfalun. Elfogatásom.

Gyönyörű reggel üdvözölte június 15-ét, ki hitte volna, hogy azon szép nap délutánja egynehányunkra nézve oly végzetesé fog válni. Mi altisztek mindnyájan együtt voltunk a korcsmában, a legjobb hangulatban gratuláltak nekem az új kineveztetéshez és kikötötték, a megfelelő áldomás megtartását, a mit én készségesen meg is ígértem.

Négy óra lehetett délután, a mint a dobosok összehívtak minket a napi parancs meghallgatására. Nedeczky tizedes társam mint napi tizedes volt Kövesdy főhadnagynál, ki akkor a század parancsnoka volt, mivel Weisz a kormányhoz utazott le. Tehát én magam voltam szakaszommal elfoglalva, és miután lakásom a korcsmától legtávolabbra esett, odajöttemkor már összes embe-reim együtt voltak. Szakaszomat a szokásos rendben felállítván, bementem a szobába, hogy felszerelésemet felvegyem és szakaszommal Kövesdy főhadnagy elé vonuljak.

Akkor távoli lövések hallatszottak, majd közelebből több és több lövés. Én csakhamar fogtam a puskámat és kisiettem, de a mint a házból kiléptem, az én szakaszom már teljes felbomlásban volt, mert az őrtanyáról jöttek nagy ordítással, ijedt ar-czokkal futva és azt kiabálva: »az ellenség, lovasság! lándzsákkal, puskákkal!« Hátul pedig porfellegben száguldozó lovasság látszott, mely puskákkal a futók után lődözött.

Oberländer őrségi tizedes sápadtan hozzám fordult és azt mondta: »Barátom, mi lesz velünk, körül vagyunk véve!« De én megfogtam kezénél és magammal húztam a legközelebbi paraszt-udvarba. Ott vagy tizenöt vadászt találtunk, köztük Kreichel ti-zedest is, ki folyton kiabált, hogy »bujunk el a pajtából!« de én

azt elleneztem és azt mondtam »fiúk, azt ne tegyék, mert valószínű, hogy a kozákok felgyújtják a falut és aztán úgyis végünk van, inkább torlaszoljuk el a kapút és védjük magunkat, talán jön valami segítség!«

Ez a kapu ugyan csak oly fél magasságú gyenge lécz csinálmány volt, melyet egy erős lábrugással be lehetett törni, de mégis ott termettünk, hogy azt valamiképen lezárhassuk. Erre pedig már időnk nem volt, mert közvetlen közelségben hallatszott már lódobogás és a kozákok vad ordítása. Lélekszakadva véres fejjel futott felénk Fleischer nevű őrzetőnk, de már bejutni nem birt, a kapu előtt összeroskadt. Őt üldözve vagy 25 kozák előretartott lándzsákkal udvarunk felé rohant, vadul ordítva.

Ebben a pillanatban elkiáltja magát Kreichel »utánam fiúk a szomszéd udvarba!« embereink erre a kerítésen átmászván, menekültek, csak mi ketten Schloszérikkal maradtunk a kapu mellett; Schloszéri egy ugrással felkapaszkodott a kerítésre és még szerencsésen megmenekült, én pedig mint utolsó még felugorhattam ugyan a kerítésre, de akkor már a kapúhoz ért kozákok két lövése dördült el felém, az egyik golyó fejem fölött, a másik pedig oly közel orrom előtt röpült el, hogy önkénytelenül visszarántottam fejemet, ezáltal az egyensúlyt veszítve, az inneneseő udvarba visszaestem és csak annyi időm volt, hogy felugorhattam és a felém irányzott lándzsadöfés elől még elég korán két pajta közötti szűk közbe befutottam hogy onnan ki a szabad mezőre juthassak.

Leirhatatlan érzés fogott el, a mint a szabad mezőre kijöttem és magam előtt portyázó kozákokat láttam, kik sűrű körben az egész falut körülvették. Tehát menekülés nincs! Kétségbeesésemben visszahúzódtam a szűk pajtaközbe, és miután a kerítésről való visszaesésemnél puskámat hirtelenben már fel nem kaphattam, nem maradt más fegyverem, mint egy rövid pisztolyom. Ezt tehát elővettem és a mint az udvar felől az egyik kozák valami »daj ruzse«-félét felém kiabálva megjelent, neki szegeztem a pisztolyt, mire ez visszavonult és úgy látszott puskáját töltötte.

De a magas rozspan czirkáló kozákok egyike — talán szerencsémre — észrevett engem és — nagy izgatottságomban közeledtét észre sem vettem — egyszerre csak galléromnál fogva a pajtaközből kirántott, pisztolyomat elszedte, kötelet vett ki nyér-

gétől és azt nyakamra kötve, lovához kötött. Halálveriték szállta meg homlokomat és kétségbeesés fogott el azon gondolatban, hogy ez már most engem lóva mellett hurczolni fog addig, míg meg nem fulok. Azért jelekkel mutatva kértem, hogy inkább lőjön meg azonnal. De a vad kinézésű, már korosabb kozák talán maga is apa lehetett, mert úgy látszott, mintha megszánta volna bennem a fiatal gyereket és megengedte nekem, hogy én a nyeregbe fogodva lóva mellett trappoljak.

Trappolnia is kellett, mert már a mieink valahogyan összejöttek és a kertekből, udvarokból erősen tüzelni kezdtek. Akkor nem bántam volna, ha bajtársaim valamelyik golyója engemet is leterített volna, mert úgyis csak az akasztófán való kivégzésem állt szemem előtt, a mennyiben az osztrákok mindég azt hirdették mindenütt, hogy minden egyes Cornides vadászt irgalmatlanul felakasztanak.

Most egymásután következtek a borzasztó és tragikus jelek. Néhány lépésre menve, nyögés ütötte meg fületem. Egy kozák előtt vérében feküdt Müller tizedes társam, ki végperceit élve, megüvegesedett szemeivel felém nézve, csak annyit mondott »ez a kutya kozák orozva hátulról lelőtt, mikor már foglya voltam!« Tovább találkoztam egy bajtárssal, kinek fejét és arczát vér borította el és csak tántorogva mehetett a kozák előtt. Aztán találkoztam Nedeczky tizedes társammal, ki szintén úgy mint én, kötéllel nyakán a lóhoz kötve, egy sebesült kozák által vezetett és ilyenek voltunk mi kilenczen; néhányan még hátra kötött kezekkel is, ezek pláne sajnálatra méltók voltak, mert minden árokátugrásnál megkétkült arczczal lógtak a kötelen, míg a kozáknak nem tetszett őket lábra állítani.

A mint a lőtávolságon túl voltunk, az én kozákom minden pénzemet és kapselstecheremet elszedte tőlem és azon szavakkal »rebellant venger« leszakította kalapomról a magyar czimert. Azután elvitt a falú éjszaki oldalára a kozák hettmanhoz, ki biztos távolságban néhány tótfalusi magyar ellenes érzelmű földbirtokos körében intézkedett és buta röhögéssel fogadott minket, néhány kérdést intézve hozzánk oroszul, melyekre mi persze felelni nem tudtunk. A tőlünk elszedett kapselstechereket mind a nyakára akasztotta, mint valami rendjeleket.)

E közben nagy mozgás keletkezett a kozákok közt, körülzáró körük csakhamar lánczczá vált és mindinkább visszafelé köze-

ledett a Magurához; a faluba berohant támadó kozákok pedig száguldozva onnan visszafutottak, mert a Béla felé vezető úton nagy tömegek tüntek fel és a puskaropogás közben távolból harangok hangját lehetett hallani, melyek a népfelkelést tette hívták.

Egy kozák jött erősen lovagolva csoportunk felé és a hettman előtt megállva jelentette, hogy sok gyalogság és lovasság (mnoho pechuta a gavaleria) közeledik Béláról. Erre — úgy látszott — a hettman megadta a parancsot az általános visszavonulásra, mert nemsokára láttuk, hogy a kozákok hosszú csatárláncban kis lovaikon igen ügyesen fel és alá járva, puskáikat töltögetve és tüzelve jobban és jobban felénk közelednek, azaz hátrálnak; hogy a mi vadászaink árkokban, barázdákban bujkálva már nyílt mezőn sarkukban vannak és néhányat közülük már ledurrogtak. Akkor az ott ácsorgó tótfalusi árulók közül bizonyos Lány magyar nemes ember oda ugrott a hettmanhoz és figyelmeztette őt, hogy »a közeledő bélai népfelkelők láttára a rebellek bátorságot kapnak és bizonyára előre törnek, jó lesz tehát a foglyokat tovább expediálni, hogy valahogyan el ne szökjenek!« Azonnal is kergettek minket a Magura felé.

A Magura hegyalján kettő-kettőnket erősen egymáshoz kötöttek és úgy kergettek a meredek úton fel a hegyre. Visszanézve láttam, hogy az első dombot vadászaink elfoglalták és a kozákok már a második domb lejtőjéről futva hátrálnak vadászaink merész támadása és a népfelkelők rémitő ordítása elől. A mint Nedeczky barátomat erre bizonyos büszke örömmel figyelmeztettem, az egyik kísérő kozák lándzsanyelével olyat döfött a hátamba, hogy majdnem oromra estem.

A mint a hegyhágó tetején az általunk emelt torlaszokon átmászokáltunk és a felügyelet némileg lazább lett, már szabad kezemmel zsebembe nyultam, hogy a megmentett késemmel a kötelet elvágjam és a félhomályban az erdőbe szökjem. De elhagyott bátorságom, mert nagy lódobogás és száz meg száz torok »lubis me!« kiáltása hallatszott, mire a mi kozákjaink »lubim cze!« kiáltással feleltek. Abban a perczben már is erősen felfelé vágatva egy másik pulk (3—400) kozák jött segítségül a határról.

Elükön egy szép magas hettman ezüst zsinóros kék egyenruhában lovagolt. A mint ez bennünket meglátott, ököllel fenyegetett és kezével a felakasztás jelét mutatta. Akkor Nedeczky kétségbeeső tekintettel felém fordulva, súgva azt mondta »végünk

van barátom, mindnyájunkat felakasztanak!» A vad hettman ezt talán valami összeesküvő sugdosásnak tarthatta, mert hatalmas káromkodás mellett kardjával a szegény Nedeczky feje felé vágott, de e közben mégis szánalmat érezve, kardjával csak suhintott egyet barátom koponyája fölé.

Mindkét kozákcsapat minket középbbe véve, most visszanyargalt Ófalura az orosz táborba. Már távolból látszott a sok száz tábortüzek fénye a sötét éjszakában. A tábor előtt több tábortűz mellett csoportosan álltak és örködtek az előőrsi gyalogosok hosszú csuhoféle kabátokba burkolva, sisakjai a tüztől megvilágítva, fénylettek.

Ilyenek átvettek minket a kozákoktól és elvezettek minket egy korcsmába, hol egy asztal körül több muszka tábornok és törzstiszt ült. Az asztalfőn egy alacsony, barna, fekete bajuszú excellenciás tábornok ült, ez — a mint aztán megtudtuk — Paszkievicz, orosz fővezér, maga volt.

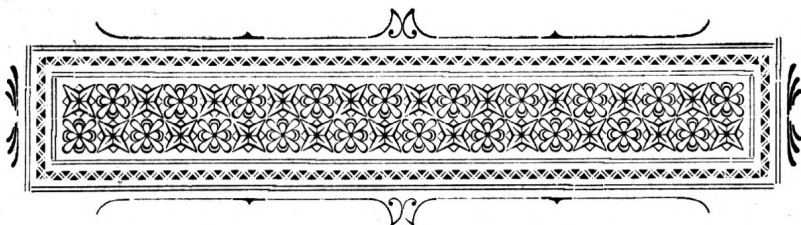
A mint a szobába beléptünk és az ajtó mellett megálltunk, az a barna tábornok németül azt mondta nekünk: »Fürchtet Euch nicht vor uns, wir sind nicht solche Barbaren, wie man bei Euch glaubt. Kommt näher und sagt Ihr uns die Wahrheit, so geschieht Euch nichts, wenn Ihr aber lüget, so werdet Ihr gehangen!« Nedeczkyhez, mint idősebb altiszthez fordulva, kérdezte, vajjon be lettünk e sorozva vagy önkéntesen álltunk e be?« Mire Nedeczky habozva első hazugságot mondta, hogy »igenis besoroztak!« De erre a barna tábornok rám mutatva azt mondta: »aber dieser kleine brünette Bursch ist gewiss freiwillig eingetreten!« »Sage uns du Kleiner die Wahrheit!« és mindenféle kérdést intézett hozzám.

Arra a kérdésre, hogy kik vannak Szepességen, azt mondtam, hogy ott van a mi gyalog zászlóaljunkon és lovas századunkon kívül még Dembinszky vagy 500 embernyi különítménye két ágyúval. Aztán arra a megjegyzésre, hogy hiszem Dembiszky Eperjesen van, azt mondtam, hogy 30,000 emberrel onnan védi a határt. További kérdésére, hogy a többi határokon kik vannak? csak annyit tudtam felelni, hogy Liptóban Görgei Ármin 20,000 emberrel áll. Aztán azt akarta tudni, hogy Klapkán kívül, ki 30,000 emberrel Komáromot védi, hány emberök lehet Bem és Görgeinek, erre csak azt mondtam, hogy mi az egész honvédsereget 200,000-re becsüljük.

Aztán intett a kezével, hogy elmehetünk és oly jóindulatu

arczczal nézett ránk, hogy bátorságot vettem magamnak őt arra kérni, kegyeskedjék megparancsolni, hogy valamit enni és inni valót kapjunk, mire ő azt mondta, hogy majd a táborban mindent kapunk. Pedig ördögöt kaptunk, ott kérésünkre csak gunyos hatóval felelték. Hat kozák kivont karddal körülvelt és vezetett minket éjjelre oly nedves helyre, hogy a mint lefeküdtünk, alulról a nedves sár átszivárgott bőrünkre, de mind a mellett mély álomba merültünk, annyira el voltunk csigázva.

XVIII.

Fogságban Krakón és Olmüczön.

Nagy zaj és láрма költött fel mély álmunkból. Akkor a kozákok már fel voltak állítva és a gyalogság sorakozni kezdett. A főparancsnok (Paskievicz) térképpel kezében parancsot adott, hogy az előhad Lipnikre induljon. Akkor a kozákok csordaszerű rendetlenségben neki indultak kelet felé. Utánuk indult a gyalogság zászlóaljakra felosztva és végre nyolcz üteg különféle szépen felszerelt ágyú.

A mint az előhad elvonult, hat kozák átkisért bennünket a Dunajecz túlsópartjára, hol az orosz főtábor volt. Vagy tíz üteg szebbnél-szebb ágyú a folyó partján volt felállítva. A gyalogság száz meg száz tábornok körül tanyázott, a pusok piramisokba voltak felállítva. A tüzek mellett katlanokban főztek mindenféle zagyvalékot. A forró vízbe bedobtak kertekben és mezőkön összelopott éretlen egrest, ribizkét, gyümölcsöt, krumplit, salátát, káposzta-leveleket stb., aztán beapritottak száraz, kökemény kétszersültet, megsózták — só hiányában itt-ott hamúval is — és ezt ették meg aztán jóízűen.

Egy parasztház előtt megálltak velünk a kozákok. A házból kijött egy orosz tiszt és a legidősebb altiszt után kérdőzködve, Nedeczkyt vitte be a szobába, melyben orosz és osztrák tisztek megint hosszú jegyzőkönyvet vettek fel Nedeczky vallomásaiból. Egy másik orosz tiszt pedig jó németiséggel (finlandi volt) azt parancsolta nekünk, hogy kövessük.

Most az egész orosz táboron végig hurczoltak bennünket. Minden gyalogos zászlóalj, minden lovas század előtt megálltunk és a mint a buta legénység összecsődült, a tiszt beszédet tartott,

melyben kiemelve fiatal gyerekes létünket — mert kettőnek kivételével mind olyanok voltunk — gúnyos megjegyzésekkel bemutatott minket azzal, hogy olyan lesz a legyőzendő ellenség. A buta muszkák nevetve taszigáltak, leköpdöstek bennünket és egyáltalán durván komiszkodtak, mi annak a fin nemzetiségű tisztnek, nagy csudálkozásunkra, mulatságot okozni látszott.

Erre még inkább biztatta egy vörös hajú osztrák tiszt, ki mindenütt hátunkban volt és a legáljasabb módon sértegetett bennünket. Különösen reám öntötte ki mérgét. Öklével fejem fölött hadonázva, azt rikácsolta felém: »ismerlek kutya, te voltál ott átellenünkben, mikor a mi tisztünket lelőttétek!« Később, mikor egy orosz tábornok előtt katonásan szalutáltam, megint rám rivalt »te taknyos, hogy mersz te katonásan szalutálni, hát nem tudsz te kalapot emelni?« Legalább hatvanezer ember itt táborban lévén, két óránál tovább tartott ez a hurczolás és kinzás.

Az oroszok azután átadtak minket az osztrákoknak. Ezek őrszobájukba víttek, hova oly fáradtan és kimerülten érkeztünk, hogy az istenért kértünk valamit enni inni valót. Itt oláhul beszélő magyar bakák könyörültek rajtunk és egy tányérral félig főtt borsót, egy-egy darabka penészes kenyeret és egy korsóval kútvizet adtak. Megint bejött egy osztrák tiszt és jegyzőkönyvet vett fel velünk, mindegyikünk nevét, korát és születés helyét feljegyezve.

Délután három óra lehetett, a mint innen tíz osztrák katona kísérete mellett elindultunk nyugat felé. A nap forrón süttött és a szomszomság nagyon kinezott. Nagy kérelmünkre a vezető káplár betért egy kis falu korcsmájának udvarába, melynek árnyékában kissé megint feléledtünk. Este hét órakor Neumarkra éjjeli szállásunkra érkeztünk.

Neumarkon új nyomor, új kinok vártak ránk. Alig hogy oda bevonultunk, máris az ott állomásozó osztrák katonák egész raja körülvelt és fenyegetőzve, hadonázva Kossuth-kutyáknak, rebelleknek, gazárulóknak és mindenfélének neveztek el. Itt is egy vöröshajú, kancsalszemű, általunk jól ismert Roland nevezetű hadnagy, ki 1848. év elején Lőcsén állomásozott, emelt ököllel nekünk támadt, tajtékzó dühös szájjal azt kiabálva: »Ha ti szepesi Kossuth-kutyák! ismerlek benneteket! ti már régen akasztófát érdemeltetek meg a kutya Cornidestekkel együtt! igen, rabolni, gyilkolni, a császári hadseregeket orvul megtámadni, azt tudjátok! az a ti mesterségtek!

Azután egy sötét lyukba, négy puszta fal közé záratott el minket, hol még pad sem volt és mi kénytelenek voltunk puszta földön egerek és patkányok közt aludni. Még ebben a sötét lyukban sem volt nyugtunk, mert folyton kinyílt az ajtó és jöttek minket megbámulni. Könyörögtünk a börtönőről valamit enni valót vagy legalább egy korty vizet. Erre ordítva összevissza kiabáltak: »Dögöljete ti kutyák! Szurkot a szátokra! Szijakat kellene bőrtökből hasítani!« Ez volt a mi elaltatónk.

Másnap reggel kinyílt az ajtó és a börtönőr mindegyikünknek hozott egy-egy prófont kenyeret, melylyel Krakóig, négy napi úton ki kell jönnünk. Útunk most jó sokáig a Dunajecz mentén vezetett, de a mint az éjszak-nyugat felé fordult és hazánk határa szemünk elől eltűnedezni kezdett, akkor engem egy kimondhatatlan fájós érzés fogott el és még egyszer visszafelé nézve és búcsút intve Tátránk eltűnedező ormainak, könnyzáró közt azon szavakra fakadtam: »Isten veled szent szép hazám!« Nedeczky ezt látván, zokogva jajgatott: »Istenem, mi lesz velünk? Szegény szülőim mennyire fognak búsulni, fogják-e valaha megtudni, hogy mi történt velünk?« Arra azon keserű vigasztalással iparkodtam őt megnyugtanni: »Barátom, mindegy, akár a csatatéren, akár az akasztófán, mindég dicsőség meghalni a hazáért!«

Útközben a forró déli nap elől betértünk egy magánosan álló korcsmába, hol a mi kísérőink is puskáikat a falhoz támasztva egészen odaadták magukat a nyugalomnak és kényelemnek. Fél órai pihenés után felkerekedtünk, hogy tovább menjünk. Egyszerre csak lárma támadt, néhány katonánk minden irány felé futni kezdett. Először nem tudtuk, hogy mi történt, csak a mint a mi sorunkat átnéztem, láttam, hogy kilencz helyett csak nyolczan vagyunk, tehát egyikünk — egy merényi fiú — megszökött és azt félórai üldözés és keresés után sem bírták megkeríteni.

Későn délben megérkeztünk egy kis falúba Jordanov közelébe. Itt a szétszórt házak egyikének istállójába zártak be bennünket. A lengyel parasztok hoztak nekünk tejet és kukoriczadarát. Este vagy húsz paraszt kaszákkal, fejszékkel felfegyverkezve körülvette az istállót és kemény őrizet alá vett, hogy valamelyikünk meg ne szökjön.

Következő napon már öt órát mentünk a nagy hőségben és az útunkba eső falúk egyikében sem akadtunk a napnak előtte előre küldött szállásainálóra, azért káplárunk elhatározta, hogy az éppen elért Miszlenicze kis városkában maradjunk éjjelre. Itt a

lakosok még a régen nélkülözött levessel is kedveskedtek nekünk, ez valóságos delikatesz volt ránk nézve. Hálásra még deszkapritset is találtunk itten. Mind a mellett itt is jártak bennünket megbámulni és gorombaságokkal sértegetni.

Legközelebbi állomásunk Magelani volt, melynek házai egy meglehetősen emelkedésű domb tetején elszórtan állanak. Nagyon megéreztek már itt Krakó közeledtét, a lakosságnak a magyarok iránti jó indulatában. Ebédre hoztak nekünk a lakosok krumplit, tejet, darát és borsót, akkor nekünk lukullusi ebédünk volt. Éjjelre pedig több zsup szalmát teritettek a padlóra és mi valahára kényelmesebben és jobban aludhattunk.

A mint Magelaniból korán reggel elindultunk és a domb leg-tetejére értünk, nagyszerű kép tárult fel szemeink előtt. Alattunk nagy síkság, melyet sűrű tengerként hullámozó köd fedett. Hát-térben tündérszigetként emelkedett ki űs Krakó vára, melynek megaranyozott kupolái a felkelő nap által megvilágítva, fényben ragyogtak. A vártól keletre és nyugatra két egyenlő piramis-féle magas domb emelkedett ki, melyet a lengyel nemzet emberkezek által emeltetett és pedig az egyiket Krakusz, Krakó megállapító-jának, a másikat Kosciaskó, a szabadságharcz hőséne tiszteletére. Mindkét domb tetejét emlékoszlop ékesíti.

Lassan a köd is eloszlott és mi a legszebb nyári időben, szép fasoros úton haladtunk előre; nemsokára Podgorze, Krakó elővárosában voltunk. A Visztula folyón, melynek csendes viz-tükréjén csónakok és kis vitorlás hajócskák uszkáltak, egy ronda hajóhíd vezetett át. De láttuk hatalmas oszlopait az új hídnak is, melynek elkészítését az 1846-iki galicziai lázadás zavarjai szakították félbe.

Junius 20-án bevonultunk hosszabb tartózkodásra Krakó városába. Először is egy nagy császári épületbe vezettek egy generális elé, ki összeszidott, Kossuth-rebellemek elnevezett és aztán megparancsolta, hogy vezessenek fel bennünket a várba. Erősen emelkedő fasoros úton a főkapuhoz értünk, mely maga is már érdekes építmény. De érdekesebb volt innen a nagyszerű kilátás. A város nagyobb része, a Visztula kanyargós folyása, a szép vidék, melynek déli háttérében kedves Kárpát-hegyeink kék csúcsait láttuk, ez mind gyönyörű panorámát képezett. Hazánk hegyeinek láttára bús sziveink némileg felvidultak és gondolatban üdvöcsököket küldtünk feléjük.

Nagy tágas udvarba lépve, a sok nagy épület közül különösen feltűnt a négyszögköből épült, aranyozott kupolás, diszes vártemplom, melynek diszitményei között kitűnt a köből faragott, dúsan megaranyozott lengyel sas és czimer. Velünk szemben egyszerű nagy épület állt — Transport-Haus — ide vezettek minket egy nagy terjedelmes teremféle szobába, az úgynevezett főortanyára.

Mielőtt elhelyezkedtünk volna, máris kivezettek megint az udvarba, Legetits altábornagy és várparancsnok elé, ki egy lóczon ülve, mindegyikünket kikérdezett, hogy honnan valók vagyunk? hogy jutottunk a rebellekhez? s. t. b., végre lelkünkre kötötte, hogy jó császáruk ellen többé ne harcoljunk, megparancsolta, hogy a piros posztó szallagokat kalapjainkról vegyük le azonnal és aztán kegyesen elbocsátott.

Most megint egy más hasonló nagyságú szobába vezettek minket, melyet lakásul jelöltek ki számunkra. A mint oda beléptünk, nagy örömünkre láttuk, hogy már több bajtárssal fogunk együtt lakni, együtt szenvedni, együtt reményleni. Itt találtuk az Árvába berontott muszkák által elfogott önkéntes nemzetőröket, intelligens úri embereket, rózsahegyí polgárokat, Detrich, Szlimák, Tólt s. t. b. Kettő-kettő számára volt egy-egy szalmazsák a földre terítve. Mi ketten Nedeczkyvel mindjárt az első az ablak alatt foglaltuk el. Ez a szalmazsák volt aztán a mi szalónunk, a mi ebédlőnk, a mi hálónk.

Naponta kaptunk négy pengő krajczárt, ebből hármat kellett húsrá adnunk és egy krajczár maradt egyéb kiadásokra. Azért a három krajczárért kaptunk öten-öten egy-egy tálban megsózott zavaros meleg vizet, mely talán eredetileg leves is volt, de először leszedték a javát a Transporthaus-Commandant számára, azután az őrmesterek, káplárok és az összes szolgaszemélyzet megette a tiszta levest, nekünk a maradékot meleg vízzel keverték össze. Aztán két szolgáló hosszú deszkán hozott húst, mindegyikünknek oly darabkákra felosztva, hogy azt egyszerre lehetett szájba venni. Boldog volt az, kinek jó zsíros darab jutott, mert a zsirt külön kenyérre kente és ha még sikerült egy kis sót lopnia, akkor ezt delikateszként megette.

A felmaradt egy krajczárért hozattunk néha rozsvaját, melyet penészes kenyereinkre kentünk, de már a második hétben arra sem telt, mert az egyetlen egy rajtunk levő fehérműt kellett kimosatnunk, ezért pedig öt krajczárt kellett fizetnünk, tehát

össze kellett spórolnunk a krajczárokat. Mig a fehérenemű mosásban volt, meztelen testünkre húztuk ruhánkat és így voltunk két-három napig.

Harmadnapon mindnyájunkat az auditor elé vezettek, ki megint csak mindegyikünket külön hallgatott ki és jegyzőkönyvet vett fel. Sok fogolytársunk németül nem tudván, feleletet nem adhattak, olyanok különösen a borsodi guerillák voltak. Az auditor tehát Nedeczkyt és engemet ott tartott egész délelőtt, hogy mint tolmácsok segítségére legyünk.

Junius 28-án megint több foglyot hoztak. Ezek Kossuth-vadászok és tornai guerillák voltak, kiket a kozákok rövid harc után Kis-Szeben mellett elfogtak, köztök két nehezen sebesült is volt. Ezekkel az a vadász bajtársunk is jött, ki Jordanov előtt tőlünk megszökött. A határon parasztok elfogták és összekötözve bekisérték Neumarkra, honnan a legközelebbi transporttal ide hozták.

Julius 1-én több honvéd- és huszárfoglyot hoztak, kiket az oroszok a turóc-szent-mártoni rajtaütés alkalmával elfogtak. Ezek közt volt egy Alexander de Chan Tugnau nevű franczia a Dugarde departementből való és két Gržinszky és Kordalinszky nevű orosz lengyel. Ezekkel a legbensőbb barátságot kötöttem. Mindenben, a mit megmentett kis pénzükön hozattak, velem osztzkodtak. De fájdalom, az együttlét kevés ideig tartott. Egy napon elárulták nekem azt a titkot, hogy ők meg akarnak szökni, mert hogy ha az oroszoknak kiadják őket, Szibéria lesz a sorsuk. Megvesztegették tehát a kiszolgáló katonáknak egyikét és általa küldtek levelet egy krakói ismerősüknek, melyben arra kérték fel, hogy éjjel létrát támasszon a körfalra, oda ők majd az ablakaink alatti fedélre lebocsátkozva, fognak tudni mászni. De a gaz oszt-rák a pénzt zsebre dugta és a tervet elárulta. Estefelé hat szuronyos puskájú granátos belépett és mind hármukat elvezette. Soha sem tudhattam meg, hogy hova lettek, mi történt velük.

Ezen három derék bajtárs kedves társalgása most már nagyon hiányzott nekünk, főleg a franczia kifogyhatatlan humorja, melylyel oly annyira tudta kellemessé tenni az egyhanguságot. Lomha lassúsággal folytak az órák, a napok. Nappal még néha kis szórakozást találtunk abban, hogy az ablakokról nézhettük az ujonczok dreszirozását a nagy udvaron. Estefelé aztán összeültünk néhányan és meglehetősen szép harmoniában énekeltünk bús magyar dalokat. Legjobban ment a »Felszállott a páva a krakói várba,

hej sok szegény fogolynak vigasztalára* travestált szövegű, szomorú nóta. Még a lomha osztrák kiszolgáló katonák is figyelmesen hallgattak minket és azt mondták »Schön singen thun diese Sau-Magyaren!« Ilyenkor néha benézett hozzánk a Transporthaus-Commandant is, egy alacsony — de magát igen fontos személynek tartó — hadnagyocska. Az ajtóban megállva, azt szokta mondani: »Ihr Gfrieser, schon wieder ist Euch der Kossuth im Sinn?!«

Julius 5-én elvittek mindnyájunkat a sorozó bizottság elé és ott — csekély kivétellel — besoroztak minket az osztrák hadseregbe, Nedeczkyt és engemet a vadászokhoz. De a jelenlevő tábornok nem engedte meg, hogy rebellek soroztassanak be a vadászokhoz, és mivel az orvos azt mondta, hogy más katonasághoz még fiatalok és gyengék vagyunk, bennünket »vorläufig untauglich«-nak jelentettek ki. A besorozottakat harmadnapra Olaszországba transportálták. Könnyes szemekkel intettünk búcsút nekik. Azután néhány nap múlva megtudtuk, hogy innen Olmüczbe visznek minket.

Julius 14-én reggel négy órakor indultunk mi be nem sorozottak, harminczöten, tizenhat osztrák katona által kísérve, Magelani első állomásunkra. Rémitő hőségben teljesen lecsigázva érkezünk oda, hol oly szűk parasztszobába zártak be minket, hogy a fojtó levegőben sem enni, sem aludni nem birtunk. Reggel aztán hangosan is kikeltünk az ilyen kínzás ellen. A transportkáplár ezt ennyire szívére vette, hogy egy órai gyaloglás után egy korcsmába vitt bennünket és ott rostopschin-pálinkát adatott nekünk.

Legközelebbi állomásunk Kalvária, híres búcsúhely volt. Ez volt az a helység, honnan lengyel fogolytársaink biztató állítása szerint könnyen megszökhetünk, mert onnan déli irányban futva nemsokára egy Szlovenszky nevű lengyel nemes kastélyához érünk, honnan ez a derék úri ember majd biztosan elvezett minket a határon át. Mi ketten Nedeczkyvel el is határoztuk a szökést. Tervünk kivételére nagyon alkalmas volt az a szoba, a melybe zárattunk, a mennyiben egyik rácsozatlan ablaka kivezetett a magas rozsmezőre és onnan közeli erdőbe. Nem aludtunk, hanem vártunk, míg a többiek mély álomba merültek. Már éjfél felé járt az éj, a midőn lassan közeledtünk az ablakhoz, azt csendesen kinyitottuk, hogy azon kiugorjunk. De a mint kinyitottuk, azonnal is megint behúztuk, mert az ablak alatt osztrák katona állt. Tehát a szökésnek vége volt. Nedeczkynek mindég nehéz

szíve volt bizonyos Makoviczky nevezetű fogolytársunkra, mert csak ez hallotta megbeszélésünket és csak ez árulhatta el tervünket. Én pedig egészen természetesnek találtam, hogy ezt az ablakot őrizet alá vették, honnan a szökés oly könnyen végrehajtható lett volna.

Kalváriáról öt órai gyaloglás után Vádoviczra értünk. Nagy kaszárnyaiba vittek minket, melyben muszkák voltak előttünk. Találtunk mi ott ugyan szalmazsákokat, de a mint azokra lefeküdtünk, millió bolha, tetű és poloska mászott ránk. Én tehát nem is feküdtem le, hanem egész éjjel az ablakdeszkán ültem és pedig, miután itt egy napi pihenőt tartottunk, két éjjel át. Napközben az itteni kórházban fellábadozó beteg muszkák seregesen jöttek bennünket megbámulni.

Másnap reggel, a mint a nagy udvarba kivittek minket, láttunk osztrák zsandárok által kísérve egy lánczra vert fiatal lengyelt. Kísérőink azt mondták nekünk: »nézzétek, ez is olyan lázadó, mint tik vagytok!« A lengyel pedig fellelkesülten intett felénk és mi rokonszenvesen viszont üdvözlöttük őt.

Több falun átvonulva dél felé Kentibe, új éjjeli szállásunkra értünk. Itt délben kellemesen tapasztaltuk, hogy a kentiek mind velünk rokonszenvező derék lengyelek, mert annyi mindenféle jó és izletes eledellel halmoztak el, hogy nem tudtuk eléggé dicsérni. Aztán még sok zsup friss szalmát hoztak és pompás fekhelyeket csináltak nekünk.

Reggel még kellemesebb meglepetésben részesültünk. Egy csinos szobaleány és egy szolgáló hoztak nekünk nagy fazékokban kávé és hozzá kalácsot. Kérdésünkre, hogy kicsoda az a kedves lény, ki annyira gondoskodott rólunk, a szobaleány azt mondta, hogy úrnője Klimkó özvegy asszony, kinek a férjét 1846-ban lefejezték, két fiát pedig bebörtönözték az osztrákok. Azt is mondta, hogy a főutca baloldali házsorában egy emeletes házból fog az asszony ránk nézni. Csakugyan ott is állt az ablakban és a mint előtte elmentünk, zsebkendőjével intett nekünk. Mi pedig levett kalapjainkkal mélyen meghajtva magunkat viszont tiszteltünk neki és magunkban áldottuk nemes lelkét.

Hosszabb gyaloglás után Biala, Galiczia határvárosába és a Biala folyón át vezető hídon túl Bielicz élénk sziléziai iparvárosba érkezünk éjjeli stáczlóra. Egyik bajtársunk itt megemlékezett arról, hogy Kövesdy főhadnagyunk, kit előbb Steinernek hittak, innen való és egy itteni posztógyárosnak a fia. Egy — ablakunk

alatt álló — bieliczi lakost tehát felkértük, hogy az öreg Steinert küldje el ide hozzánk, mert mi mindnyájan az ő fia alatt harcoltunk. Nemsokára ott is termett a szegény öreg reszkedve az örömtől, hogy fiáról valamit hallani fog. De a mint hozzánk akart jönni a szobába, a cserepáros káplár nem engedte be, sőt kérszavainkra és az öreg könyörgésére úgy felelt, hogy az öreg tisztességes iparost durván kilökte. Itt úgy, mint a következő napi állomásunkon Skotschauban nem valami jó ellátásban részesültünk és csak deszkákon aludtunk.

Az azután következő állomás Teschen volt, csinos, nagyobb város, az emberek is jobbak voltak itten, mert nem gunynyal, hanem bizonyos rokonszenves szánalommal néztek minket. A főpiacon láttunk nagy császári épületet, mely előtt két ágyú volt felállítva és két polgári őr strázsált. Sok utcán át a katonai lakatanyára vezettek minket, hová a lakosok az ebédet is hozták. Erről az ebédről és a lakosokról bizonyára még ma is mindegyikünk hálával emlékezik meg, mert ez volt régóta az első rendes, jó leves, hús és kitűnő főzelékből álló tisztességes ebéd.

Ebéd után az ablakdeszkára ülve, kinéztem a szűk utcába. Egy lengyel sipkájú ifju mindjárt hozzám jött az ablak alá és németül bemutatta magát »Viszoczky*-nak, a Viszoczky magyar tábornok unokaöcsének és Bem rokonának. Beszélgetésünk közben, mely természetesen csak a magyar szabadságharczról folyt, oldalzsebéből egy külföldi német hirlapot vett elő és ebből Görgei ácsi győzelméről szóló leírást közölte velem. Szerettem volna ezt a fiút megölelni és megcsókolni, de a szegénynek futnia kellett, mert az egyik katona beszélgetésünket észrevevén, kirohant, hogy őt elfogja, de az én lengyelem frissebb volt és a katona csak hült helyét találta.

Innen más katonai kíséret mellett kocsikon mentünk tovább, és mivel az első állomáson a forspontok sokáig késtek, a komisz káplár minket egy egészen sötét bűdös istállóba záratott, és midőn én elkeseredve neki azt mondtam, hogy »hadi foglyokkal úgy nem bánnak művelt népek, csak barbárok!« akkor fenyegetően emelt ököllel azt ritkácsolta vissza: »Ti kutyák, még arra sem vagytok érdemesek, szijakat kellene bőrtökből hasítani és azokon titeket felakasztani!«

Döcögő parasztkocsikon nemsokára elhagytuk a sziléziai határt és Mährisch-Ostrau vasuti állomásra érkeztünk hat órákor este. Négy órai várakozás után betoltak minket egy marhaszál-

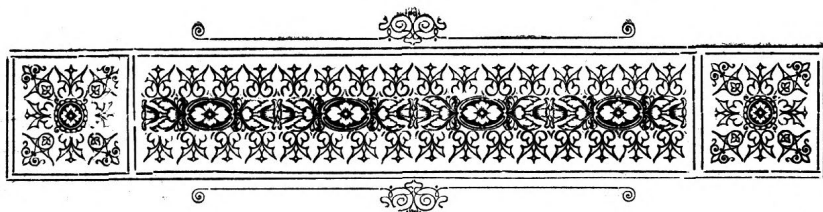
litó kocsiba, mely velünk annyira megtelt, hogy összeszorítva egymás mellett állni és a bűzös levegőt színi kénytelenek voltunk egész Prerauig. A preraui állomáson átszálltunk az olmücsi vonalra és a harmadik osztályú waggonokban, tisztességes üléseken egész éjjel át utazva, három órákor reggel Olmüczön kiszálltunk.

Szép fásoros úton bementünk a városba, három hidon át, mert a Morva folyó három mély csatornában körülveszi az erődöt, minden csatornát erős magas fal veszi körül. Jobbra-balra hatalmas sánczakon ágyúk álltak. Valóban bevehetetlennek látszó erőd. Maga a város nagy épületekkel bir, melyek közül különösen a császári palota tűnt fel, mely előtt gránátosok őrt álltak. Több utcán át a déli bástyához értünk, hol a kazamatok egyik lyukába zárattunk. Egyetlen kis, erősen rácsozott ablakocska az alattunk folyó körcsatornára nézett.

Alig hogy elhelyezkedtünk, bejött az őrzető káplár és seprőt a kezembe adva azt parancsolta, hogy seperjem ki a börtön-szobát. Én erre indulatosan lába elé dobtam a seprőt és kijelentettem, hogy »én a Herkó páternek sem fogok seperni, mert ez nem altisztnek való foglalkozás, még ha hadi fogoly is«. A káplár mérgesen rám nézett, valami nagyot akart mondani, de csak morgott valamit magában és ott hagyott.

Délben sokkal jobb ebédet kaptunk mint Krakóban. Ebéd után a sorozó bizottság elé vittek minket, de itt már csak egy nehányat soroztak be. Minket be nem sorozottakat innen a városházára vittek. Ott adtak nekünk egy-egy tányérral borsólevest és egy negyed kenyeret oly megjegyzéssel, hogy az a kenyér már a holnapi útra is elég legyen. Úgy tudtuk meg, hogy már következő napon innen elmegyünk, de hová, azt nem akarták megmondani, de annyit mégis sikerült megtudnunk, hogy a déli irány felé lesz az elmenetel. Erre az a kis reménysugár villanyozta át agyunkat, hogy talán mégis vissza visznek édes hazánkba.

XIX.

A fogságból hazafelé.

Julius 24-én reggel hajnalban, az itten megismerkedett olasz hadi foglyoktól érzékenyen elbúcsúzva, tizennyolczan, tizenkét osztrák katona által kísérve elindultunk dél felé. A roppant hőségben csak lassan haladhattunk és csak délután érkeztünk Tobitschau éjjeli állomásunkra. Ennek a kis városkának, mely a főközlekedéstől egészen félre esik, szabályos négyszögletű oly piacza van, azon oly csend uralkodik, hogy az ember inkább templomban mint egy város központjában érzi magát. Itt is már a jövő napra kaptunk egy kis kenyeret, melyet mindjárt reggelire megettünk. Szép ki látás a jövő napra, félig telt gyomorral indulni és estig semmit sem kapni!

Útunk innen a Morva sikság legszebb és legtermékenyebb részén át vezetett. Nemsokára megláttuk legközelebbi állomásunk Kremzier város tornyait, de oda csak délután három órakor érkeztünk. A Morva folyón át kis lánczhid vezetett a város főpiaczára. Itt egy nagy épület tűnt fel, mely előtt két vaságyú és ezek mellett két gránátos őrt állt. Ez volt az a nevezetes épület, melyben az 1848/49-iki osztrák reichsrath tanácskozott addig, míg szét nem kergették. Itt adta ki az osztrák hatalom azt az octrojált alkotmányt, melyben a magyar királyság államisága eltöröltetett és az osztrák császárság tartományai közé soroztatott.

Éhesen és szomjan hemperegtünk a deszkapritschen, a mint egyszerre szép magas fiatal tábornok egy százados kíséretében belépett. A százados ránk mutatva azt mondta »Das sind diese Kossuth-Hunde, kaiserliche Hoheit!« A császári fenség — Lipót főherczeg — a századost, azon félhalkan mondott szavakkal: »Moderiren Sie sich Herr Hauptmann!« rendre utasítván, hozzánk

jött és jó magyarsággal beszélgetett velünk. Többi közt azt is kérdezte: »el vagyunk e látva minden szükségessel?« Erre egy öreg borsodi guerilla fogolytársunk egész naivsággal azt mondta: »Bizony nagyságos Uram, még ma semmit sem ettünk és pénzünk nincs!« A főherczeg kivett tárczájából egy tiz forintos bankjegyet és oda adta a káplárnak, hogy azért hozasson nekünk. kívánságunk szerint, enni és inni valót. Hozattunk is azonnal kenyeret, sajtot és snapszot és lett nagy trakta, a nagylelkű főherczeg megéljeneztetése mellett.

A mint másnap innen tovább mentünk, örömmel láttuk, hogy útunk mindég közelebb visz hazánk határai felé, de lehagolt az a feltűnő szigorú őrizet, melyet mindenütt még mindég tapasztaltunk. Úgy Napajedel csinos kis városkában is, hol nagy zivatar és záporosó ért bennünket és míg az el sem vonult, katonáink addig pedig kényelmesen ebédeltek, bennünket sötét börtönbe zártak és napajedeli polgárok puskásan őriztek. Az éjjelt Hradisch városában kemény deszkapritschen töltöttük.

A következő napon Ungarisch-Brod várszerűen erődített városkába, tehát már egészen közel a magyar határhoz jöttünk. Itt tizenkét vadász vette át a kiséretet. A vezénylő káplár élénk lépett és figyelmeztetett minket arra, hogy a hadi törvények értelmében, mindegyik, a ki megszökni próbálna, azonnal agyon lövetik. »Tehát nincs remény a felszabadulásra!«

Estefelé vonultunk be Hrozenkov határközségbe, hol egy szűk emeletes magtárféle ronda épületbe zártunk el. Az egész épületben nem volt ablak, tehát bent a legsűrűbb sötétség. Gyufagyújtás mellett akadtak valami öreg létrára, azt a felső emelet bejáratához támasztották és néhányan felmásztak, hogy ott kényelmesebben elhelyezkedjenek. De sokan nem mehettek fel, mert a létra egy testesebb társunk alatt összetört, ki aztán káromkodva és jajgatva lent egy sarokba húzódott. A folytoni trécselés és zaj, de még inkább a fojtó zárt levegő egész éjszaka nem hagyott aludnunk és örültünk, mikor hajnalban kinyílt az ajtó és négy határőr értünk jött, hogy kövessük őket.

Julius 28-án reggel, a mint a faluból kijöttünk, egyszerre csak magunk előtt láttuk a határkövet oly felirattal: »Magyarország, Trencsén megye«. Ezen kö előtt mindnyájan megálltunk, levettük kalapjainkat és »éljen a haza, éljen a magyar!« lelkes kiáltás mellett átléptük a határt. Kisérőink egész zavarba jöttek, csak néztek ránk, káplárjuk mérgében elpirult, valami fenyegető akart mondani,

de aztán csak annyit morgott: »Ein verfluchtes Volk sind und bleiben diese Magyaren!«

Igen szép regényes hegyszoroson át beléptünk a gyönyörű Vág völgybe. Balra tőlünk láttuk Budatin kis községben a gróf Csáky romba dőlt kastélyát, melyet a Simonics-féle, de még inkább a Hurbán-féle csordák felgyújtottak és kiraboltak; magunk előtt pedig Trencsén városát, nagyszerű várával. A Vág folyón áthaladva délelőtt tizenegy óra tájban bevonultunk Trencsén vármegyeházába. A muszka vezető gróf Forgács, mint teljhatalmú császári biztos itt fogadott, csúnyán leszidott, Kossuth-lázadóknak nevezett és a katonai kaszárnyába vezetett, hol kemény deszkapritschen háltunk.

Reggel egy megyei hajdú jött értünk, ez vezetett minket a megyeházára, hol kenyeret és sajtot kaptunk, Forgács pedig egy dupla saspecséttel ellátott »Geleitscheint« adott. Ezzel a paszussal egy hajdu kíséretében tovább mentünk. Fél úton megfürödtünk a Vág folyóban és ez által felfrissítve az első kis faluba értünk. Itt egy földes úr elfogott minket és kastélyféle lakására vitt, hol virstlivel, vajás kenyérrel, pompás borral és szulini vízzel megvendéglét. Alig akart elereszteni, annyira tetszetek neki kalandjainkról mondott elbeszéléseink. Áldva őt, elbúcsúztunk és este Bellusa faluba érkeztünk, hol »Geleitscheinunk« előmutatása után jó vacsorát és szalmafekvőhelyeket kaptunk.

Bellusán elbúcsúzott tőlünk a megyei hajdú és innen maga a falú birája elkísért minket Zsolnára. A nagy hőségben csak lassan és többször pihenve haladhattunk tovább, úgy hogy csak este felé jöttünk Zsolnára. A zsolnaiak valóban kitüntették magukat, a mennyiben mindegyikünket külön egy-egy házba szállásoltak el és házi gazdáink kitűnő vacsorákat és puha ágyakat adtak nekünk. Továbbutazásra kocsikat is akartak adni, de mivel ezek sokáig késtek, mi pedig sietni akartunk hazafelé, az ottani főszolgabíró rendeletet adott nekünk a legközelebbi falu bíróhoz, melyben meghagyta neki, hogy számunkra kocsikat kerítsen.

Csakugyan kaptunk is két parasztszekeret, mindegyike három-három széles szalmaüléssel. Ezeken valahogyan mindnyájan elhelyezkedve folytattuk útunkat. De a lovak oly nyomorultak voltak, hogy a megterhelt szekereket alig elbirták és már éjjel volt, midőn mi egy magánosan álló korcsmába betértünk, és mivel itten megtudtuk, hogy Alsó-Kubinban oroszok vannak és nekünk

ott éjjel talán kellemetlenségeink lehetnének, nem mentünk tovább, hanem az állásban aludtunk.

Innen oly korán indultunk el, hogy már reggel öt óra előtt Alsó-Kubin közelében voltunk. Egy orosz előőrs megállított, de a mint neki a paszust megmutattuk, szó nélkül tovább eresztett. Az őrszobában megint a tiszt megvizsgálta ezt a paszusunkat és ennek is a kétfejű sas annyira imponált, hogy ennek láttára még bizonyos udvariassággal elengedett. Útunkat most gyalog folytatva, alig voltunk ezer lépésnyire Kubintól, máris vágatva jött utánunk egy kozák, megállított és jelekkel értésünkre adta, hogy jöjjön egyikünk vissza a hettmanhoz. Nedeczky tehát visszament a kozákkal, mi pedig ott vártuk. Fél óra múlva visszajött és dicselkedett, hogy mily barátságosan fogadta őt a hettman és el sem engedte, míg egy jó nagy pohárral csájt meg nem itatott vele.

Szép regényes hegyvidéken a likavai várromok alatt elhaladva, délután két óraker Rózsahegyre értünk, hol mindenek előtt az orosz parancsnokságnál jelentkeztünk. Míg mi ott az utcán álltunk, összesereglettek körülöttünk Rózsahegy intelligens polgárai — kik a szabadságharcz alatt a lipói tótság közöl mindig mint lelkes hazafiak kitüntek — vetélkedve összefogdostak, lakásaikra czipeltek bennünket és mindenféle jó enni és inni valóval kedveskedtek nekünk. Azután négy könnyű kocsit állítottak elő és ezeken siettünk Liptó-Szt.-Miklóstra.

Már egészen besötétedett, a mint oda értünk. A Vág hidja előtt egy dörgő »sztoj« parancsszó megállított. Fegyveres hurbanisták körülvették kocsinkat, azokról leparancsoltak és vittek minket Verbiczre valami császári komiszáriushoz, ki minket onnan Szent-Miklóstra a vármegye házára kísértetett el. Itt bizonyos Kern nevezetű, volt rézműves, kastellán és vicekomiszárius-féle szerepben fogadott minket. Ez jól ismert engem még fiúkorom óta, a midőn Mikó sógorom házában gyakran találkoztunk. Ezen ismeretség révén nekem székekből csináltatott ágyat és még vánkost is hozott.

Még el sem helyezkedtünk, a mint bejött hozzánk a hirhedt agitátor Hodža, ki mint valódi császári komiszárius roppant szigorú arczczal végig nézett minket. Ez is jól ismert engem, de a mint őt megkértem, engedné meg, hogy Mikó sógoromhoz mehessek éjszakára, dühösen visszavágott »hiszen a te sógorod is olyan lázadó mint te és mindketten megérdemlitek az akasztófát!« A mennyire fájt, hogy — rokonaimhoz oly közel lévén — még

sem mehettem hozzájuk, annyira megörültem Hodza dühének, mert úgy biztosan tudtam, hogy sógorom, ki magyarul és németül alig tudott valamit és csak tótul beszélt, a tót nemzetiséget szerette és pártolta, a mellett mégis jó magyar hazafi maradt.

Alvó szobánkban egész éjjel rongyos hurbanisták strázsáltak. Reggel csakhamar elterjedt a hír, hogy én a megyeházon vagyok. Dani unokabátyám azonnal fel is keresett, egy kis pénzzel ellátott és nagynehezen kieszközölte, hogy nővéreimet és rokonaimat meglátogathassam. De tíz órakor délelőtt már a megyeházon kellett megint lennem, mert akkor volt az elindulás is; Hodža maga elé léptetett bennünket és magyar esküt mondatott velünk, hogy többé a császári hadsereg ellen harcolni nem fogunk. Aztán két fegyveres hurbanistát adott nekünk kísérekül és kegyesen elbocsátott.

Délre Porubka faluba érkeztünk, hol két hónappal ez előtt borsodi guerillák a hurbanistákat jól elverték, a faluban valamivel erélyesebben élelmet szereztek és a hurbán érzelmű lakossággal kissé keményebben elbántak. Köztünk pedig több borsodi guerila is volt, kiknek közeledtére a falu népe összeecsődült. Az asszonyok mint valami felbőszült fúriák nekünk rohantak, a férfiak egy része rozsdás puskáikat nekünk szögezték, sokan fejszékkal ránk támadtak és tudja az ég, hogy jártunk volna, ha nincs ott egy úri ember és egy megyei hajdú, kik engem már előbbi időkből ismertek és fel nem világosítják, le nem csendesítik a vad népet. Hozzájárult még az általunk felmutatott kétfejű sasos paszus. De mind a mellett elzártak a község házába és ott komiskodtak velünk addig, míg egy külön küldöncz által egyenesen Hodžától nem szereztek meg az engedelmet arra, hogy tovább mehessünk.

Két porubkai hurbanista kísérete mellett Hibére értünk, hol Lányi rokonommal találkoztam, ki kissé restelni látszott, hogy én őt ott a hurbanisták tanácsában találtam. Innen iparkodtunk Vázseczre éjszakára juthatni. A mint ezen utolsó lipetői faluba lebocsátkoztunk és magunk közt kezdtünk beszélni, hogy milyen jó volna, most azt a két hurbanistát lefegyverezni és jól elpáholni, ezek valamit sejteni kezdtek, egyszerre csak visszamaradtak, egy »zpánom bohom-« mal elbúcsúztak és gyorsan siettek vissza Hibére.

A vázseczi éjjelezés után nemsokára átléptük a határt és ott voltunk kedves Szepességünkben. Lucsivnát elhagyva délben Poprádra értünk. Itt elváltunk egymástól és érzékeny elbúcsúzás után mindegyik a maga útján sietett hazafelé. Fogolytársaimról ké-

sőbbben semmit sem hallottam, csak Nedeczky barátomról azt tudtam meg, hogy későbbben otthon Gölniczbányán mégis besorozták az osztrák hadseregbe. 1898-ban pedig Benkó százados által üdvözlöttem engemet Bécsből, hol mint nyugalmazott cs. és kir. őrnagy családja körében éli napjait.

Poprádon egy fuvaros vett fel és vitt Lőcsére, hol az alsó vendéglőben éjjeli szállást kerestem. A mint a vendégszobába léptem, ott találtam több úri ember társaságában Édeskúty hadnagyunkat. A társaság mindjárt közbe fogott és nekem el kellett beszélnem összes kalandjaimat és szenvedéseimet. Miután étellel, itallal jól tartottak, Édeskúty magával vitt az ő lakására. Ott ő a puszta divánra dőlt le aludni, engemet pedig erővel saját ágyába tuszkolt, hogy én jól aludjam ki magamat.

Szepesváralján már tudták, hogy én Lőcséről hazafelé menőben vagyok és hogy délután érkezem. István és Albert bátyáim elémbé jöttek Sivabada fürdőig és azután ezeknek társaságában bevonultam augusztus 4-én délután három órakor szülővárosomba, hol édes anyám örömkönyökkel és tárt karokkal fogadott.

Jöve telemnek híre csakhamar elterjedt a rokonok, az ismerősök közt és annál nagyobb feltűnést okozott, mert általánosan azt hitték, hogy engemet a kozákok agyon lőttek, a mint ezt egyik emberünk édes anyámnak elbeszélte, ki állítólag látta, a mint két kozák egész közről rám lőtt, mire én holtan az udvarkerítésről leestem. Ez egyike azoknak lehetett, kik velem együtt voltak abban az udvarban, melyben a kozákok reánk törtek. Engemet tehát hallottnak tartottak, bár később enyéimnek egy kis reménysugárt nyújtott egy másik vadász bajtársam, ki azzal a hírrel jött bátyámhoz, hogy neki biztos tudomása van arról, hogy engemet a kozákok ugyan elfogtak, de én megszöktem és jelenleg a Görgei hadseregében harcolok.

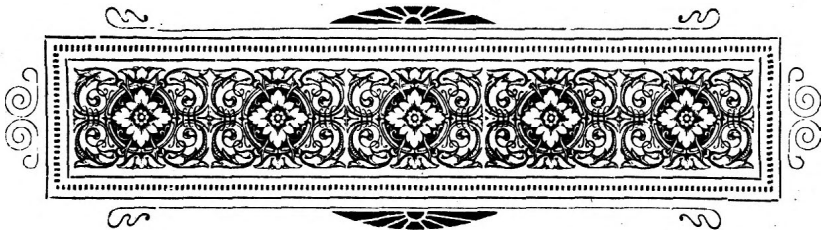
Egymásután jöttek a bácsik, a nénikék, öregebb és fiatalabb rokonok, valamint barátok és ismerősök egész serege, úgy hogy igen sokszor kellett ugyanazt az egyet elbeszélnem élményeimről. Ez tartott vagy egy hétig, mert az első napokban az utcára sem mertem menni. Lábam annyira volt feldörzsölve, hogy alig birtam lépni, arczom beesve, a napsugaraktól lesütve, ruhám, ingem csupa pizok és rongy, külsőm valóságos koldus.

Lassan magamhoz jöttem és megint csak azzal a gondolattal foglalkoztam, hogy miképen és mily úton juthatnék mielőbb a honvédhadsereghez, hogy tovább harcolhassak hazámért. Nem-

sokára azzal a hirrel is állt be hozzám egyik ismerősöm, hogy Weisz, volt századosom, a magyar kormány megbizásából, mint önálló parancsnok új guerilla vadász csapatot szervez és szepesigömöri hegységben tartózkodik. Oda szándékoztam tehát menni, hogy a kineveztetésemhez képest elfoglaljam nála őrmesteri állásomat és hogy az ígért hadnagyi rangot mielőbb kiérdemeljem.

Ennek az ábrándnak csakhamar borzasztó hírek és események vetettek véget. Vége lett mindennek, vége a honvédhadseregnek, vége Weisz guerilla csapatjának. Őt magát az osztrák hatalom kereste, üldözte, sőt díjat tűzött ki fejére, de ő közönséges drótos tótnak öltözve, barangolt a felső vidéken és úgy menekült meg a sok évi börtöntől vagy talán akasztófától egy időre, de az ötvenes években mégis elfogták Kassán és a hadi törvényszék elé hurczolták. Hogy mi történt vele, azt meg nem tudhattam.

XX.

A szabadságharcz vége és következményei.

A harczterekről csak osztrák híreket kaptunk, melyek elég szomorúan hangzottak, de mi ezeknek nem akartunk hitelt adni. Az augusztus 9-én vívott temesvári szerencsétlen csatáról szóló rémhírek sem tántorítottak meg minket abban a reményben, hogy a dolgok nemsokára egészen más fordulatot vesznek, mert híre járt, hogy Dembinszky és Viszoczky nagy haderőkkel betörnek Lengyelországba, Görgei pedig betör Horvátországon át Olaszországba, hogy az olaszokat és lengyeleket egyszerre lázítsák fel és egyesülten megverjék az osztrákot és a muszkát.

De néhány nappal később augusztus 17-én megjött az irtózatoss híre, hogy Görgei Világosnál lerakta a fegyvert és vége volna a szabadságharcznak. Alig hogy kissé megnyugodtunk ezen híre haladtára és azt kőszahírnek szerettük volna minősíteni, megpillantottuk egy fegyvertelen honvédcsoportot Olaszi felől a városra végig vonulni. Rosszat sejtve megállítottuk őket és megkérdeztük, hogy honnan jönnek? Ezek aztán szomorú arczokkal elbeszélétek, hogy ők egyenesen Világosról jönnek, éjjel, nappal hol kocsin, hol gyalog bujkálva, a nagyobb városokat megkerülve hazafelé a felső Szepességre sietnek; továbbá, hogy Görgei megadta magát, a tábornokokat és törzstiszteket Aradon fogva tartják, a honvédeket pedig a századostól lefelé az osztrák hadseregbe sorozzák.

Még mindig lehetetlennek tartottuk a dolgot, bár a hírlapok és egyéb hírek már isszonyatos részleteket is közöltek. Hogy harczedzett férfiak sirtak, mikor a fegyvert le kellett tenniök, huszárok lovaikat lelőtték, egyes tisztek öngyilkossággal véget vetettek életüknek, mert ezt a gyalázatot túlélni nem akarták.

Néhány nap múlva Córuides-vadászokat is láttunk visszajönni.

Ezeztől megtudtam zászlóaljunk további történetét. Elfogatásom után néhány nappal Bélánál összetűzött egy osztrák zászlóaljjal, vitézül is harczolt és a túlnyomó ellenséget vissza is verte, de végre mégis hátrálni kényszerült. Azután a Görgei Artur hadsergéhez csatlakozott, a zsolczi ütközetben az oroszok ellen derekasan helyt állt, végre Kazinczy ezredes hadosztályához soroztatott és Zsibónál letette a fegyvert a muszkák előtt.

Megtudtam azt az iglói esetet is, melynek folytán Igló majdnem Losonc sorsára jutott. Iglón néhány Cornides-féle lovas vadász látván, hogy egy cserkesz lovascsapat közeledik a lőcsei úton, Schmégen felé menekültek, csak egyikök nem tudta őket követni, mert nyergét kellett igazítani. A mint ezzel el volt foglalva, hirtelen mint villámcsapás tiszta égből mellette termett a cserkeszek vezére. Ez a váratlan meglepetés annyira zavarba hozta a vadászt, hogy minden ellentállás nélkül megadta magát. De a mint a cserkesz őt maga előtt hajtotta és ő lefegyverezve gyalog lépdegélt, az összecsődült nép zúgolódni kezdett és a vadászt biztatta, hogy ne hagyja magát. Egyszerre csak kövek repültek a cserkesz felé és egy nagy kő oly erősen ütötte meg fejét, hogy a lovon tántorogni kezdett. Akkor villámsebesen kirántotta a vadász a kardot a cserkesz kezéből és mellébe dőfte, mire a cserkesz leesett a lóról és miután a vadász még egy kegyelemdöfést adott neki, felült a cserkesz nemes lovára és saját lovát is magával vive száguldozva futott bajtársai után.

Cornides, kinek fejére díj volt kitűzve, külföldre menekült és Londonban szarvfestéssel foglalkozott, mely művészi mesteriséget édes atyjától tanult meg, de oly tökélyre soha sem bírta vinni, mint apja. Az általános amnestia után visszajött hazájába és a hegyaljai helységek egyikében tartózkodott, később Kassán telepedett le, hol meg is halt szegényen, elfeledve.

Augusztus 20-ika körül elterjedt nálunk az a hír, hogy Görgeit mint foglyot hozzák Kassáról. Megtutuk a napot és órát is körülbelül, hogy mikor fog Szepesváralján átutazni. Össze is se-reglettünk sokan a piacon és vártuk őt. Délután 5 óra tájban csakugyan jött egy közönséges bricskakocsin ő, a szabadságharcz legnevezetesebb vezére. Elöl ült egy osztrák katona szuronyos puskával, bent jobb oldalon egy osztrák százados. Görgei bekötött fejjel, be volt kötve azon kardvágás, melyet ő az ácsi csatában kapott, midőn huszárjai élén az egyesült orosz osztrák ágyukat ostrommal megrohanta és elfoglalta.

A mint a kocsi felénk közeledett több ajakról elhangzott a szó »jön az áruló!« de a mint az utolsó küzdésektől és szenvedésektől beesett halvány arcot láttuk, melyen a hiressé vált öntudatos nyugalom helyett, a bánatos kemény keserűség látszott, akkor elhallgatott minden megjegyzés. Fájdalmas, szorongatott szívvel és mégis bizonyos büszkeséggel néztük azt az igazán nagy földinket, néztünk néma csendben sokáig még utánna, míg a kolostor melletti utczában el nem tűnt.

Toporcra, születéshelyére utazott családi ügyeit rendezendő, hogy onnan Kufsteinba, számkivetésbe költözködjék. Az alkotmány visszaállítása után ő is hazájába jött és Visegrádon telepedett le, hol öreg napjait éli, nemzetének túlnyomó részétől gyűlölve, hazaárulónak bélyegeztetve.

Sok ideig magam is az általános árammal úszva, őt annak tartottam. De midőn nyugodtabban kezdtem gondolkozni, tudva azt, hogy hányszor tette ki magát a golyózáporoknak, arra a meggyőződésre jutottam, hogy nem saját élete megmentése végett, hanem mivel a reá bízott 30000 vitézt a hazának megmenteni akarta, felhagyott a további küzdelemmel, mely két nagy hatalom ellen úgyszólván czéltalan lett volna.

Később, midőn maga Klapka elismerve Görgei korrektségét vele kibékült, midőn öccse Görgei István »A magyar szabadságharcz története« érdekes művében eredeti okmányok felsorolásával bátyja helyes eljárását igazolta, midőn kiderült, hogy Görgei maga is jó hiszeműségének áldozata lett, akkor sok, komolyabban gondolkodó hazafi másképen ítélte meg őt. Bennem pedig az az érzés, melylyel én ezen nagy férfiút bámultam, most már tiszteleté változott és én hiszem, hogy az elfogulatlan történetíró őt majd tisztázni fogja a magyar nemzet előtt.

De azért nem tartozom azok közé, kik Görgei rehabilitálásával Kossuth nagyságát kisebbíteni akarják. Kossuth volt és marad mindig a magyar nemzet legnagyobb embere, úgyszólván, fél istene és én majdnem hajlandó vagyok, megítélésében a boldogult Fest Zsigmond bácsimmal tartani. (Lásd I. fejezet 3. lap.)

Augusztus utolsó napjaiban és szeptember elején mozgalmas élet volt városunkban. Tíz napon át majdnem 60000 orosz erre vette útját visszafelé. Nagyön vígan mentek. Minden egyes zászlóalj élén nem zene, de énekkar járt, különös lármás énekeket hangoztatva, melynek taktusai mellett a gyalogság lépdegélt. Lo-

vasság és tüzéség kevés ment erre, az Kassának—Eperjesnek vette útját.

Azt tapasztaltuk, hogy a butaságban nevelt, mindenben viszsamaradt muszkakatonák nagy része egészen más véleménynyel ment innen, mint a milyennel bejött. Bámulni kezdték azt a maroknyi népet, mely egy nagy hatalmat teljesen leverni és még két nagy hatalommal is szembe szállni tudott, mely kétségbe ejtő helyzetében is, ha az egyesült orosz-osztrák hadsereggel harcolnia kellett, sokszor győzelmesen verte vissza a támadókat.

A Kirchmayer-féle borcsarnokban egy orosz tiszt asztalunkhoz ült és velünk beszélgetve, nem tudta eléggé magasztalni a magyarok vitézségét, főleg a huszárok vakmerő bátorságát. Elbeszélése közben kivett oldalzsebéből egy közönséges magyar makra pipát és ezt nekünk mutatva azt mondta: »Lássák uraim, ezt a kis pipát mint becses ereklyét magammal viszem és utódaim részére is megőrzöm, emlékeztessen ez a magyar huszárok vitézségére. A váci csatában egy huszár hat kozák által üldözötve, meg nem adta magát, hanem miután három kozákot levágott, a többiek lándzsaitól halálosan megsebesülve, lerogyott lováról. Én már későn értem oda, hogy ezen hősnek életét megmentssem, de emlékül elvettem ezt a nála talált pipát!«

Az oroszok elvonulása után mindég gyalázatosabban lépett fel az osztrákok aljas bosszúja. Üldöztek, összefogdostak és bebörtönöztek hazafiakat, de még egész arczátlansággal sujtani nem mertek, mert még állt Komárom vára és azt az elszánt hős Klapka védte, a körülzáró ellenséget megverte és madnem Bécsig üldözte. De Arad, Pétervárad és más erősek megadták magukat, az egyes csapatok, hadosztályok — ha nem tudtak már Törökországba menekülni — lerakták fegyvereiket.

Le volt tiporva már az egész ország, csak Komáromot kellett még bevenni; ezt pedig az osztrákok nem bírták volna. Azért Hajnan alkudozni kezdett Klapkával. Ez pedig csak akkor, midőn a 30 000-nyi őrség szabad elvonulását biztosította és embereit minden további üldöztetéstől mentetteknek gondolta, midőn Hajnának katonai becsületszavát vette, hogy Aradon fogva tartott bajtársait az osztrák császárnak kegyelmébe ajánlani fogja, csak akkor írta alá a kapitulációt. Október 4-én letétette a fegyvereket legénységgel, a tisztek megtarthattak fegyvereiket az osztrákok bevonultak a várba.

Hajnau a veréb pedig, hogy váltotta be szavát! Alig száradt

meg a tenta a kapituláció okmányorr és már futott küldöncze Aradra azon parancsával, hogy a tizenhárom magyar tábornok azonnal végeztessék ki a leggyalázatosabb módon, úgyszintén Budapesten Battyány, Meszlény, Jeszenák és több kiváló hazafi. Az 1849-iki október 6-ika a leggyászosabb emlékek egyike marad örökké a magyar történetben. A mint ezt a borzasztó hirt az újságból megtudtuk, csak néma fájdalommal nézett egyik a másikra, az elsápadt arcokon végig peregtek a fájdalom könnyei és az összeszorított ajkakon lebegett az átok és bosszú a hőhérokra.

Azután kezdődött még csak az igazi rémuralom, melyre mi öregek még oly keservesen visszaemlékszünk. Fogalma sincs a mostani nemzedéknek, hogy milyen idők voltak azok. Kivégzések, élethossziglani bebörtönzések napirenden voltak. Reszkedve bontottuk fel a napi lapokat, mert minden nap új meg új borzasztóságokat hoztak. Egy valami szabadabban kiejtett szó, egy talált rozsdás puska, pisztoly, kard vagy forradalmi nyomtatvány elég volt arra, hogy az embert a Kriegsgericht elé hurczolták. Ha nem magyar ajkú vidéken kaputos ember magyarul beszélt, már azt a policzajkomiszárius a compromitáltak közé irta fekete könyvébe. A Comitats- a Bezirks-Vorstandok roppant önkénnyel garázdálkodtak. Akármelyik közönséges zsandárörmester olyan úr volt, hogy a kisebb városok egész lakosságát rettegésben bírta tartani, mert a — különben üdvös — csendőrintézmény nem arra való volt, hogy a közbiztonság fölött örködjék, hanem arra használtott, hogy kémkedéssel, spitzlik segítségével a hazafiakat valami ürügy alatt összefogdozhassák és hűvösre tehessék. Még is teltek szörnyen mindenütt a börtönök.

Nálunk két olyan vezérszerepet játszó rémalak volt. Bordoló, mint hadi törvényszéki elnök Kassán és Mariássy Ádám, mint teljhatalmú császári biztos Lőcsén. Előbbi sok derék hazafit lánczra veretett, bebörtönöztetett, a volt cs. k. katonatisztek keményen büntette és nyugdijaiktól megfosztotta, a Szepesváralján visszavonultan tartózkodó Toperczer huszáralezredest, daczára annak, hogy komáromi kapituláns volt, üldözte és fegyverzetét tőle elszedte. Mariássy pedig gyalázatos működése leple alatt személyes bosszút is gyakorolt. Beidézte az összes volt honvédeket környékünkről és azután valamenyiünket durván kikergetve, csak bizonyos Muránszky Károlyt, volt vörössipkást soroztatta be, állítólag azért, mert ennek édes anyja azt az ezer forintot merte kérni, melylyel Mariássy neki tartozott.

Novemberben megint berendelték az összes honvédeket Lőcsére és kegyetlenül besorozták őket. Én úgy menekültem meg, hogy a mérő körül működő káplárnak két rubelt adtam, hogy engedné meg a mérő alatt lábamat és derekamat úgy meggörbíteni, hogy a mértéket meg nem ütöttem. A rubel akkor mindennapi forgalmi pénz volt a mi vidékünkön, mert azzal fizettek az oroszok.

Nemsokára megint idézést kaptam Lőcsére. A vöröshajú Roland, már akkor mint százados, megint lőcsei térparancsnok lett. Ennek a gonosz embernek különös pikkje volt a Cornides-féle guerilla-vadászokra és a melyik katonának nem volt való, azt vagy elzáratta vagy 25 botütést vágatott rá. Több ily eset már köz tudomásra jutott, midőn én is az általa aláírt idézést kaptam. A mint hozzá beléptem, a legdurvább módon tudtomra adta, hogy — ha nem válnék is be katonának — mégsem enged el büntetlenül, és mikor azt mondtam neki, hogy üdvözlét hoztam Fest nagybátyám nyugalmazott cs. k. századostól, még dühösebb lett és fenyegetődzött, hogy nagybátyámmal együtt majd a cs. k. hadi törvényszékhez beszállít. Akkor én tíz darab ezüst rubelt egy papírcsomagban csörgetetve az asztalára elébe tettem. Erre egészen megváltozott hangulata. Szolidan kérdezősködött nagybátyám után és szívélyesen viszont üdvözlötte a derék százados urat. Én eddig, kit csak »Rotzbub« és eféle titulusokkal traktált, most egyszerre lettem »lieber Freund!« és miután épületes dictiót tartott nekem, kiállította az »Entlassungs-Certificatot«, melynek alapján véglegesen megszabadultam az osztrák katonaságtól. De azért a szepesváraljai zsandárőrmester jelentésére, ki engemet igen veszedelmes forradalmárnak festett le, sok éven át, bárhol is voltam, mindenütt »polizeiliche Aufsicht« alatt álltam.

Oly reményben zárom be elbeszélésemet, hogy a kedves olvasó egyetért velem abban, hogy az 1848/49-iki események, bár ily egyszerű és szűkebb érdekű felsorolásában is elég érdekes adatokat talál a történetíró, a fiatalság felbuzdulhat az apák ily lelkes hazaszeretet és ritka áldozatkészség példáján, németajkú honfitársaink pedig példát vehetnek a szepesi rokonoktól, hogy miképpen lehet a német anyanyelv mellett is a magyar hazát szeretni és

érte mindent áldozni. A maroknyi szepesi németiség, mely 1848-ban a szónak teljes értelmében csakis német volt, szegénysége mellett is dúsan áldozott anyagilag, véráldozatban pedig a legmagyarabb vidékkel vetélkedett. Hogy a Cornides-féle guerilla-vasdászok derekasan feleltek meg kötelességüknek, azt legjobban igazolja az a tény, hogy működésük alatt semmiféle ellenséges hatalom nem tudott gyökeret verni Szepességen és az ottani vidéken még az orosz invázió alatt is hazafias szellemű marad a közigazgatás.

Függelék.

A szepesi vadászzászlóalj vezérférfiainak arczképei iránt felhívást intézvén, a Kassán még élő Roxer Vilmos, volt százados úr nemcsak a zászlóalj tiszti karának névsorát küldte be nekem, de egyéb érdekes dolgokat is közölt velem.

A szepesi vadász-zászlóalj tiszti karának utolsó
névjegyzéke:

Őrnagy: CORNIDES LAJOS;

Kapitányok: WEISZ, WESZTER SÁNDOR, ROXER VILMOS,
GALGON JÁNOS, KÖVESDY, GÖRGEY HUGÓ;

Főhadnagyk: DEMSZKY EDE, TOPERCZER, ROXER CARL
segédtiszt, SEIDE;

Hadnagyk: TILKOSZKY FRIGYES, FALLER;

Lelkész: KLEIN KÁROLY;

Orvos: FLEISCHER FRIGYES;

Lovasított vadászok: PALZMAN, kapitány, KIS, hadnagy,
ÉDESKUTY.

Roxer Vilmos levelének még következő részét érdekesnek tartom nyilvánosságra hozni:

Mint honvédegyleti elnök vettem az előfizetési felszólítást, valamint a »Karpathen-Post«-ban a megkérést, a fényképek beküldése iránt.

Tudtommal már csak három élő főtszt van még életben, u. m. én, mint volt kapitány, Dr. Jelenik Zsigmond és Demszky Ede, mint volt főhadnagyk; Holletsek Pál is, az itteni árvaházi gondnok, a ki mint 15 éves fiú zászlóaljunk egyik dobosa volt.

Szerzőt még egy egyénre figyelmeztetem, és ez Tettmeyer László, ki mint Krompach vasgyárának akkori igazgatója, a gyárat golyó és ágyucsövek öntésére berendezte és a fegyverletétel után csak mint bujdosó az akasztástól megszabadult; haláláig — mely ötlet Kassán ért — nagy hazafiságot tanusított; három fia nagy szerepet játszik mint technikusok a közpályán.

Intézkedtem, hogy a megnevezettünkről is megkapjam a Fotografiákat, még Cornides őrnagy úrét is, mi végett az özvegyével tettem magamat érintkezésbe.

Figyelmeztetem továbbá a szerző urat, hogy évek előtt német nyelven a »Zipser Bote« és magyarul a »Debreczeni lapokban« és Kassán a »Felvidéki lapban« zászlóaljunk működését és élményeimet leírtam s annak hasznát veheti. Sajnosan, én nem szolgálhatok egy példánnyal sem, mert azokat ösmerőseim mind elszedték; az utolsót Pestre küldtem a nyugdíj-bizottsághoz.

Aláírókat gyűjteni fogok.

Tisztelettel

Roxer Vilmos

honv. egy. elnök.

Érdekesnek tartom még az élő Hollecsek Pál érdekes életrajzát is közölni:

Hollecsek Pál, 1848/9-iki honvéddvadász-őrmester
rövid életrajza.

1833-ik év november hó 3-án Radkerszburg, Steierországban születtem. 1841-ik év augusztus hó 10-én a kassai katonai nevelőintézetbe felvétettem, a hol 1849-ik év április hó 1-ig neveltettem.

1849-ik évben Demszky Ede, volt tanítóm, felszólítására Sonnenschein József nevű iskolatársammal együtt elhagyván az intézetet, a szepességi honvéd-vadász-zászlóaljba Alsó-Metzenzéken mint dobos besoroztattam. Rövid idő múlva néhány bajtársamat a dobolásban begyakoroltattam, a dobot a fegyverrel felcseréltem és őrmesternek neveztettem ki.

Magaviseletemmel és kötelességteljesitésemmel följobbvalóimnak mindenkor elismerését vívtam ki, bizonyítja ezt néhai Cornides Lajos, volt őrnagyomtól kiállított és még jelenleg birtokomban levő elismervény, melyben volt őrnagyom oda nyilatkozik, hogy csak is fiatal korom akadályozta tisztí kinevezésemet a honvédségben.

Miután a szepességi honvéd-vadász-csapatoknak főfeladata az volt, az északi határt az ellenség betörését, valamint a szepességi fegyverkészülési ipart megvédeni, igen gyakran kisebb-nagyobb ütközetekben Szepes megyében az osztrák és orosz hadsereggel szemben vettem részt. 1849-ik év július havában, Görgey Arthur táborának nyugati csataterről való visszavonu-

lásakor, csapatunk is kénytelen volt az északi határt elhagyni és Borsod megyében táborozó Nagy Sándor hadtestéhez csatlakozni, mely hadtesttel az alsó-zsolczai és gesztelyi ütközetben mint tartalékosok vettünk részt.

További visszavonuláskor zászlóaljunk Erdélybe küldetett, én pedig Uj-Fehértón kolerába esvén, a nyirbátori községi kórházba jutottam.

Felgyógyulásom után Nyirbátorból Kassára gyalog mentem, itt elfogtak, tekintettel fiatal korom és gyenge szervezetemre a fegyvergyakorlattól fölmentettek, de a katonai irodákban alkalmaztak, míg 1851-ik évi augusztus hó 26-án a 34-ik gyalogezredben mint közvitéz besoroztak.

Hat évi kifogástalan szolgálati idő után a kassai katonai alreáliskolában, az 1859-ik évben pedig a 33-ik gyalogezredben a hadnagyi rangot elnyervén, az olasz hadjáratban vettem részt. 1860-ik évben az osztrák hadseregtől legfelsőbb megelégedés nyilváníttása mellett megváltam; 1861-ik évben néhai Kossuth József sóvári tanító leányát, Máriát nőül vettem és a kassai árpolda szegények és árvák háza gondnokságát elvállalva, ezen állásomban a Mindenható jóvoltából és feljebbvalóim megelégedésükre 41 év óta működöm.

Kelt Kassán, 1902-ik évi október hó 6-án.

Hollecsek Pál.

A műben előforduló, még 1848-ik évben létező és használt helységnevek, jelenleg magyarosításuk folytán következőleg hangzanak:

Fénixhütte = Phönixhutta
Grönicz = Szepes-Véghely
Klemberg = Klembérk
Laibicz = Leibicz
Landogg = Landok
Lapsch = Lápos (Alsó-, Felső-)
Magura = Magura
Porács = Porács
Schmegen = Szepes-Sümegh.

Nehéz volt a szepesi zászlóalj egyes tiszteinek arczképére szert tenni, mert akkor még a fényképészetről szó sem volt, de különben is a még életben levőknek tartózkodásukat bajos megtudni. De a hány tisztnak arczképét sikerült nekem nehezen megszereznem, azt mind ide iktatom és négynek jelenlegi állását és körülményeit is köztudomásra adom.

1. ROXER VILMOS, volt százados, jelenleg a kassai hazafias köröknek egyik kimagasló alakja, a Kassa-abaujvári 1848/49-iki honvédegyletnek érdemdús elnöke.

2. DEMSZKY EDE, volt főhadnagy, a bátrak legbátrábbja, jelenleg mint nyugalmazott vasuti tiszt Morvaországban él; mint volt honvédfőhadnagy nyugdíjat élvez a magyar kormánytól is.

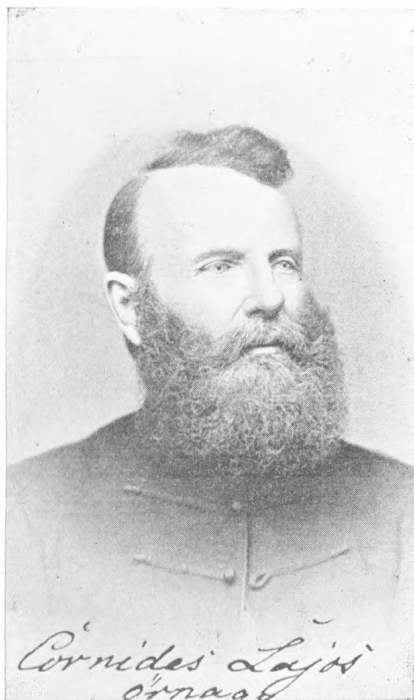
3. HOLLECSEK PÁL, ama 15 éves dobos gyerek, kinek halált megvető bátorságáról ezen műben is említés tétetik. Jelenleg a kassai árvatár buzgó gondnoka.

4. ID. TIRTS REZSŐ, a szerző maga, jelenleg Pécsen lakik mint nyugalmazott bank-főhivatalnok.

Sauter Pál

kiadó.

CORNIDES LAJOS

1848/49-IKI ŐRNAGY

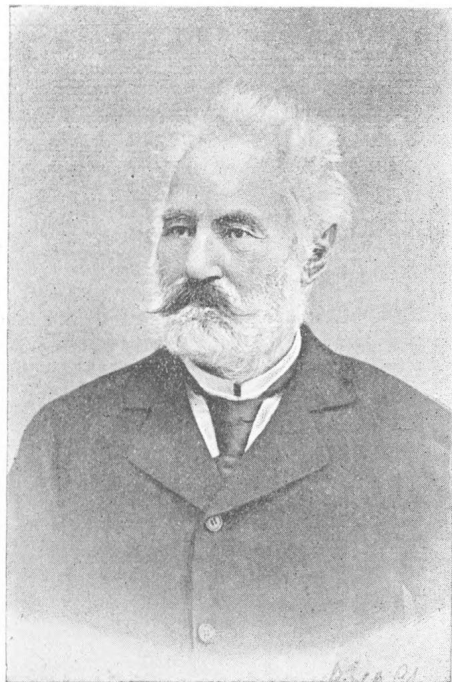
A SZEPESI VADÁSZ-ZÁSZLÓALJ PARANCSNOKA.

ROXER VILMOS

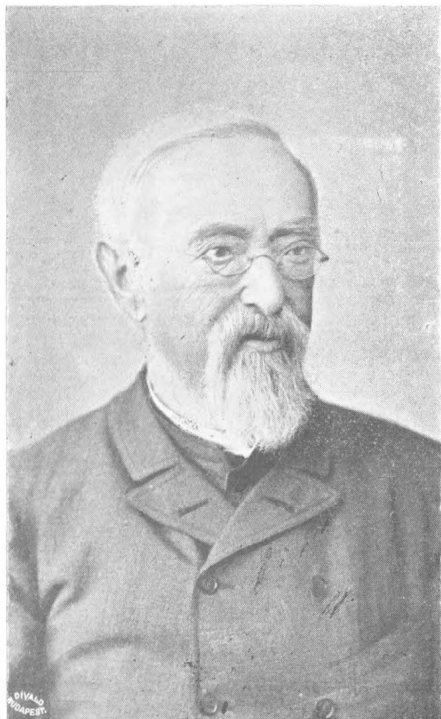
VOLT KAPITÁNY 1849-IKI FESTMÉNYE UTÁN

27 ÉVES KORÁBAN.

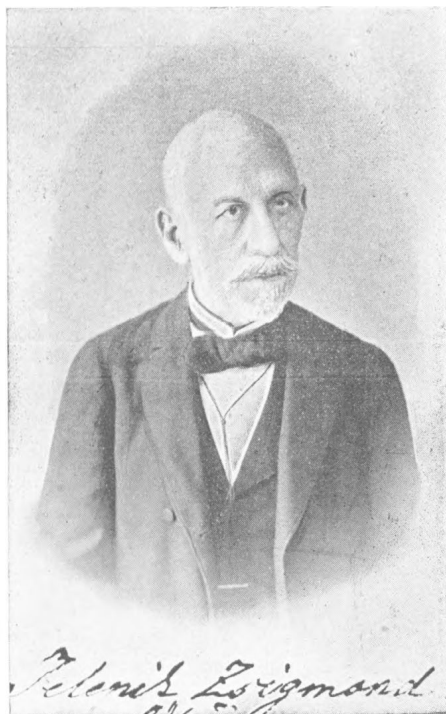

ROXER VILMOS

VOLT 1848/49-IKI HONVÉD-VADÁSZ-SZÁZADOS
80 ÉVES KORÁBAN.

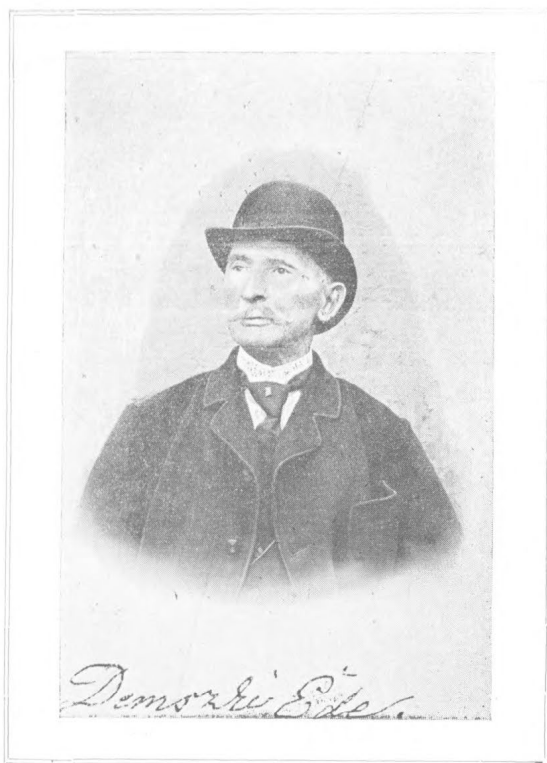
TETTMAYER LÁSZLÓ.

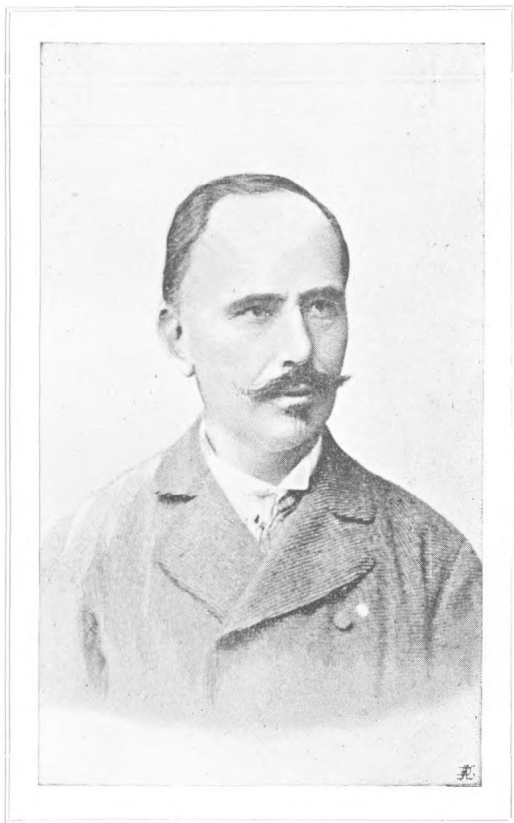
JELENIK ZSIGMOND

FŐHADNAGY

A SZEPESI VADÁSZ-ZÁSZLÓALJNÁL.

DEMSZKI EDE.

HOLLECSEK PÁL

1848/49-IKI SZEPESI HONVÉD-VADÁSZOKNÁL

ŐRMESTER.

ÉDESKUTY.

